

Kungl. Utrikesdepartementet.

Avd: _____

Grupp: _____

Mål: 50.

O. H. Schögl

S z ö g e l

Utdrag ur bil.handbrev Kumlin-Lundberg 3.7.54.

(Listan överlämnad av hr v.Hinckeldey, broder till
majoren H.H.v.Hinckeldey)

Liste der im Gefängnis Wladimir
(180 km ostw. Moskau) inhaftierten Deutschen:

Österreichische Staatsangehörige

S z ö g e l (?)

Heimatanschrift: Wien

Dienststelle: Berufsboxer, Mitglied der SS

Strafmass: 25 Jahre Arbeitslager, seit 1952 oder 53
Gefängnis

Wladimir seit: 1952 oder 1953

Nachweis: Persönlich 1952/53 Dr.Mohrmann

Schöggel

Från BERN

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 20 10 19 56 kl. 1545

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 4

36.

För Åström. Dagens telefonsamtal Åberöms. Vederbörandes namn Otto Schöggel, österrikisk medborgare som för närvarande arbetar på Mercedesverken i Stuttgart som provförare. Privatadressen Stiftsallé 4. Uppsökte konsulatet i Zürich under firma-utflykt med buss i Schweiz företett intyg från österrikiska inrikesministeriet, att han släppts ur rysk fångenskap den 25 juni 1955.

Vid besöket konsulatet uppgav sig Schöggel den 16 april-28 maj 1955 ha legat på sjukhus tillhörigt fångläger i Vladimir där även Wallenberg vistades. Wallenberg som hade varit mycket sjuk med ena sidan helt förlamad hade väddat till Schöggel att göra allt för att bringa hans belägenhet svensk kännedom. Schöggel hade dock med hänsyn till rykten om försvinnanden av Heimkehrer som gett polisen upplysningar icke vågat i Österrike eller Tyskland taga kontakt med polisen eller svensk myndighet. Nu hade han utnyttjat Schweiz-besöket för att uppfylla sitt löfte.

Lönæus som även samtalat med Schöggel i telefon och fått seriöst intryck skall under weekenden försöka ordna sammanträffande.

Hammarström

Strängt förtroligt.

X

P.M.

angående samtal med österrikiske medborgaren
Otto Schöggel i Zürich den 22 oktober 1956.

Härnadan kallas den av Schöggel omnämnde medfången
i sjukhusbyggnaden i Vladimir för Wallenberg oavsett om
det varit Wallenberg eller icke.

./.

Vid ankomsten till Zürich hade jag på flygplatsen
ett samtal med Lönæus angående Schöggel, varvid jag
även fick ta del av bifogade av Lönæus upprättade pre-
memoria om vad Schöggel spontant berättat för honom om
sig själv och om Wallenberg. Lönæus hade lyckats över-
tala Schöggel att stanna kvar i Zürich över dagen och
att han skulle inträffa på flygplatsen kl. 14.30.
Schöggel infann sig punktligt, och då vädret var vackert
satte vi oss på en bänk i parken utanför flygplatsen,
där vi vere helt ostörda och utom hörhåll för någon.

Schöggel ger intryck av att vara en stor stark
chaufför med ett brinnande intresse för motorer, vilket
lett till att han nu tagit plats som "inkörare" vid
Mercedes-verken i Stuttgart. Parenetiskt kan nämnas
att han påstod, att det var hans intresse för motorer
som en gång drev honom till att taga anställning i SS
som chaufför. Han verkar icke oöpgåvad men ger intryck
av att island hemfalla åt känslotänkande och tycks hysa
vissa ressentiment mot sina österrikiska och tyska med-
fångar, framför allt de med höga officersgrader och
högre bildning.

Då Schöggel ju kände till mitt ärende gick jag rakt
på sak och visade honom fotografisamlingen. Han sade
att det var omöjligt att medelst dessa fotografier iden-

1475

tifiera Wallenberg, då denne vid den tidpunkt då Schöggel sammanträffade med honom var mycket avtärd, icke hade några tänder och icke något hår, då hjässan var rakad. (2)

Om sin samvaro med Wallenberg berättade Schöggel, att han själv efter ett självmoordsförsök i mitten av april 1955 blivit förd till sjukhusbyggnaden i Vladimir-fängelset. Självmoordsförsöket hade gått så till, att han kört ett vasst konservdoslock in i strupen och därvid skadat talorganen, varför han till en början icke kunde tala med den andre sjuklingen i den cell, där han intogs. Han vistades i cellen tillsammans med Wallenberg till den 28 maj 1955, då han flyttades över från sjukhuset till corpus III i fängelset. För att fördriva tiden hade han med Wallenberg spelat domino men icke schack, trots att det fanns tillgång till detta. Vidare fick han och Wallenberg i fängelset läsa Isvestija och Pravda samt en östtysk kommunistisk tidning ävensom ryska böcker. Wallenberg hade, efter vad han kunde erinra sig, haft en rysk grammatik.

Omkring den 15 maj 1955 läste Schöggel och Wallenberg i de ryska tidningarna, att den österrikiske förbundskanslern varit på besök i Moskva och där bl.a. utverkat, att de i rysk fångenskap kvarvarande österrikiska medborgarna skulle få återvända till hemlandet. Vid detta meddelande sade Schöggel, att Wallenberg bett honom att till svenska - och absolut icke till några andra - myndigheter meddela följande. Han vore svensk diplomat och hade i januari 1945 blivit häktad ("verhaftet") av sovjetryska myndigheter i Budapest. Schöggel sade härvid, att han icke var säker på om Wallenberg vid detta tillfälle hade uppgivit sitt namn, vilket han icke tidigare gjort under vistelsen i sjukcellen. (Närmare här om nedan.) Wallenberg hade även sagt, att han efter det han tillfångatagits förts över Lemberg till Ljubljanskaja-fängelset i Moskva. Schöggel ville minnas (dock icke med någon större säkerhet) att Wallenberg skulle ha vistats elva månader i Lemberg vid transporten till Moskva. Schöggel sade vidare, att Wallenberg för honom framhållit, att de tyska generalerna Mohnke och Schmidt suttit tillsammans med honom i ett fängelse i Moskva. En fråga om Schöggel härmed menade, att generalerna delat cell med Wallenberg kunde icke Schöggel besvara. Schöggel kunde även erinra sig att

x/ *Mohrstein i Log (1955 203 från RW: R. 100)*

Wallenberg vid något tillfälligt ömtalat, att han under sin fängenskap alltid hållits isolerad och att Schöggel var den förste medfånge han haft på mycket länge. (Detta uttalande synes icke kunna tolkas som en motsägelse till det Schöggel sagt, att Wallenberg i ett Moskva-fängelset vistats med generalerna Mohnke och Schmidt med hänsyn till att denna period ligger så långt tillbaka i tiden.) I Vladimir hade Wallenberg vistats redan flera år.

Wallenberg hade även bätt Schöggel hos de svenska myndigheterna söka utverka, att det icke fick komma till hans släktingars kännedom att hans hälsotillstånd var dåligt. På min fråga om Wallenberg berättat något om sina familjeförhållanden och sin bakgrund i Sverige, frångick att så icke var fallet. Schöggel kunde vidare meddela, att Wallenberg nämnt att han i Ryssland eller möjligen i Ungern blivit förhörd av en rysk generallöjtnant Pelikan.

Om Wallenbergs hälsotillstånd i sjukcellen i Vladimir berättade Schöggel härnäst, att Wallenberg så gott som dagligen erhållit injektioner, vilka Schöggel förmodade var vitamininjektioner. Läkarna, till en början en manlig, senare en kvinnlig, båda officerare, hade aldrig i de sjukas närvaro ömtalat vad som felades Wallenberg, och detta förmodade Schöggel berodde på att läkaren alltid åtföljdes av en s.k. politruk vid besök hos de sjuka. Att politruken medföljde vid sjukvisitationerna ansåg Schöggel höra till rutinen. Schöggel berättade vidare, att Wallenberg var förlamad i vänster arm och fot, och att han knappast kunde stå och gå. När han rörde sig verkade han som en "kasper". Wallenberg bar glasögon av rysk modell.

Schöggel kunde meddela, att Wallenberg under vistelsen i sjukcellen aldrig förts till förhör. Sedan Schöggel fått tid att tänka efter om han hade något mer att säga om Wallenberg, övergick jag till att ställa vissa frågor.

Då jag bland ett antal ovidkommande namn nämnde namnet Manfred reagerade Schöggel kraftigt och sade omedelbart, att Manfred kände han mycket väl, "det var den österrikiske advokaten, som hade arbetat för USIA i Wien". Schöggel ville minnas, att Manfred i förnamn hette Alfred men korrigerade sig efter en stund och sade att hans förnamn var Max. Spen-

tant meddelade Schöggel, att då han flyttades från sjukcellen till corpus III han insattes i en cell, vars våning och nummer han icke kunde erinra sig, i vilken då satt Manfred och den österrikiske SS-chefen i Wien Sanitzer.

Med samma meted som ovan nämnts kom det otvetydigt fram att Schöggel under fångenskapen och/eller efter denna även sammanträffat med de för oss tidigare bekanta återvända fångarna Victor Hahn, Franz Hawlik, Otto Eisenhauer, R. Spann samt Landesgerichtsrat Hesch. Däremot tycks icke Schöggel ha sammanträffat med österrikarna Ernst Huber, Wolfgang Richter och Richard Gamillschegg.

På min fråga om Schöggel icke då han kom ifrån sjukcellen tillbaka till corpus III den 28 maj 1955 eller därefter talat med Manfred och Sanitzer om sina upplevelser på sjukhuset och sin samvaro med Wallenberg, svarade Schöggel till en början nej men ändrade sig efter en stund och sade, att det var nog ganska troligt, att han berättat något om Wallenberg för Manfred och Sanitzer. Han var dock icke absolut säker på hur det härmed förhöll sig.

I detta sammanhang passade jag på att "inbakat" nämna de personer, som Manfred för oss uppgivit ha haft samband med Wallenberg i ett Moskva-fångelse, nämligen Steltzer och Rensinghoff, och det visade sig att Schöggel mycket väl kände till dessa personers vistelse i Vladimir men att han icke personligen sammanträffat med dem. Schöggel omnämnde således omedelbart, att båda voro tyska diplomater. Schöggel kopplade emellertid icke ihop Manfreds namn med Steltzers och Rensinghoffs.

Härefter gick jag in på frågan om varför Schöggel dröjt så länge med att uttala sin vetskap om Wallenberg. Härvid svävade Schöggel något på målet. Om det var på grund av att han icke omedelbart kunde erinra sig detta eller att han skämdes inför detta faktum måste jag låta vara osagt. Emellertid förklarade han, att han omedelbart efter återkomsten till Österrike varit mycket rädd så länge ockupationsmakten respektive besittningstrupperna voro kvar i landet. Sedan trupperna dragits bort sade Schöggel "dass er einfach gestehen musste", att han glömt bort saken. På min fråga när han åter kommit att tänka på den, svarade Schöggel, att det var när han i tyska tidningen Bildzeitung läste en artikel om Wallenberg, som han kom att tänka på sin sjuka medfånge i Vladimir. Artikeln hade Schöggel läst för några månader sedan. Han

hade klippt ut den och hade den ännu i sitt förvar i Stuttgart. Härefter frågade jag Schöggel, om det var först i samband med tidningsartikeln som han erfarit att hans medfånge hette Wallenberg, eller om han tidigare hört namnet. Härpå svarade Schöggel, att han icke trodde att Wallenberg i sjukcellen omtalat sitt namn och de båda hade som fångar ha för sed endast kallat varandra för du. På en fråga om han icke sedan han återkommit från fångenskapen i Sovjetryssland berört sin vistelse med Wallenberg med någon annan person, svarade Schöggel att han gjort så under den av staten betalade konvalescentvistisen efter frigivningen på sommaren 1955 i Gurken i Salzkammergut i närheten av Attersee. De personer som han diskuterat saken med trodde han vara Spann och Hawlik, men han var absolut säker på att han diskuterat frågan med Landesgerichtsrat Hesch. För Hesch syntes Schöggel ha viss respekt, då denne efter återkomsten osedelbart blivit återinsatt i sin forna tjänst som domare i Wien, och han hade diskuterat frågan med Hesch närmast för att få ett råd om hur han skulle öfra sig åt. Schöggel uppgav, att Hesch svarat honom, att han inte skulle göra något åt saken, då han endast skulle raka i svarigheterna om han gjorde det. Härvid erinrade sig Schöggel att Hesch under fångenskapen omdömlat Schöggel, att han själv hade sammanträffat med en dansk fånge samt med en östnisk biskop i Sovjetunionen. Schöggel kunde inte erinra sig namnen på dessa utan hänvisade till Hesch, som borde komma ihåg dem. (Kan Heschs råd till Schöggel möjligen tolkas så att Hesch var på det klara med att Schöggel fantiserade?)

På min fråga om aldrig Wallenberg gjort något försök att skriftligt meddela sig med Sverige eller svenska myndigheter i Moskva, svarade Schöggel utan tvekan, att Wallenberg inte haft tillstånd att skriva, och det hade för övrigt icke heller Schöggel själv haft förrän efter Raabs besök i Moskva. Då hade Schöggel skrivit men eftersom han icke hade några siktningar i livet, hade han aldrig fått något svar.

Då jag bad Schöggel beskriva Vladimir-fängelset något närmare, gjorde han detta på en skiss som han tidigare på-

börjat tillsammans med Lönneus. Härvid ritade han såsom framgår av skissen corpus III som varande byggt i en trubbig vinkel. Då jag därefter visade honom Manfreds skiss över corpus III, som visar att byggnaden är rektangulär, sade Schöggel, att denna var felaktig, dels på grund av att han med säkerhet visste att byggnaden var uppförd i en vinkel, och att köket varit beläget i vinkelns spets, dels sade Schöggel att byggnaden, som säkert var "flera hundra år gammal", icke haft celler vottande annat än mot corpus I och icke som Manfred angivit även åt promenadgårdarna. Schöggel var ytterst förvånad för att icke säga förargad över att Manfred icke kunnat erinra sig denna sak. För att underlätta kollationeringen av Schöggels uppgifter om Vladimir-fängelsets utseende bifogas en av honom i all hast upprättad skiss över de olika fängelsebyggnaderna, där siffrorna ange numret på respektive corpus. Vidare bifogas en exaktare skiss, som vi fäster större tilltro till och som vi upprättat med ledning av uppgifter från majoren von Hinckeldey.

./

./.

Några frågor avsedda att leda till att utröna om Schöggel hört talas om Langfelder gav helt negativt resultat.

På min begäran förklarade Schöggel sig villig att när som helst under edlig förpliktelse underteckna ett protokoll innehållande de fakta han meddelat mig. Han ville dock icke gå ed på att definitivt binda sig vid den tidpunkt, då han erfarit att kamraten i sjukcellen hette Wallenberg. Schöggel var tydligen något konfunderad över att han icke kunde göra klart för sig hur det förhöll sig med denna sak.

Schöggel tycktes i övrigt ha ett ganska gott minne, men han hade ingen aning om numren på de celler i vilka han suttit i Vladimir, och uppgav att han flyttades flera gånger och suttit i olika vaningar. Han var icke heller riktigt säker på enligt vilken rysk paragraf som Wallenberg hade dömts men ville minnas, att straffet löd på 25 år.

Schöggel kunde berätta om de olika knackningssystemen i i Vladimir och även om det för oss kända systemet att tala via vattenledningarna.

Då samtalet var avslutat och det icke kan uteslutas att Schöggel var utsänd i provokatoriskt syfte, framhöll jag för Schöggel, att vi vore mycket tacksamma för att han velat berätta

vad han visste, men jag kunde icke underlåta att säga, att det icke riktigt stämde med vad vi själva har för upplysningar om Wallenberg.

Om jag skulle göra ett försök att bedöma Schöggels berättelse vad rör Wallenberg, är mitt första intryck att denna icke är sann. Detta mitt bedömande vilar icke så mycket på Schöggels egen berättelse - han gjorde i allmänhet ett förtroendeingivande intryck - utan på det faktum, att han varit i kontakt med andra medfångar som haft kännedom om Wallenberg, främst då Maximilian Manfred.^{x)} Man får icke bortse ifrån, att möjligheterna att kommunicera i Vladimír var ganska stora, men härtill kommer att fångarna efter Raabs besök i Moskva fritt fingo röra sig i fängelsekorridoren och använda denna som ett slags dagrum. Därvid torde Österrikarna ha berättat om sina öden och äventyr och den meddelsamme Manfred har säkerligen för ett stort antal personer talat om den "svenske diplomaten Wallenberg". Så torde även ha varit fallet i de ryska genomgångslägren före hemtransporten, d.v.s. Potma och Forman. Vidare sade Schöggel, att han talat mycket med Manfred under tågresan från Sovjetunionen till Wiener Neustadt, och att de under denna delat kupé. Kan det inte vara så att kretsen bestående av bl.a. Manfred, Sanitzer, Mesch, Spann, Hawlik etc. låtit fantasien skena iväg.

Hade icke det vid samtalet med Schöggel framkommit, att han samtalat med sina medfångar om Wallenberg och icke läst artikeln i Bildzeitung, skulle jag utan tvekan fäst större tilltro till Schöggels berättelse. Med anledning härav torde det bli absolut nödvändigt att söka kontrollera denna genom att taga kontakt med de av Schöggel omnämnda personerna, vilka samtliga torde befinna sig i Wien eller Österrike. Såväl ambassadören Allard som legationssekreteraren Braunerhielm känna väl till Manfred och Spann, och det vore av utomordentligt värde att ävenledes få höra Meschs, Sanitzers och Hawliks version av Schöggels berättelse för att på så sätt söka utröna vad som är sanning i densamma. Prememorior om förhör med

224) Han kan också hört talas om Tomson
(Antesken av hr. Lundberg?) Jp. samlet 8.11.58 nr. 4.

och 20 september

Manfred har insänts från beskickningen i Wien den 2 augusti 1955, prememorier över samtal med Hawlik och Spann har insänts från beskickningen i Wien den 25 augusti respektive 11 juli 1955. Landesgerichtsrat Hesch och Sanitzer äro omnämnda i beskickningens i Wien skrivelser den 29 augusti och 6 september 1955 respektive 2 augusti och 20 september 1955. Innan kontakt tages med Hesch och Sanitzer, torde emellertid inrikesministeriet i Wien böra konsulteras för att erfara något om dessa personers tillförlitlighet.

Stockholm den 24 oktober 1956.

/G. Lorentzen/

P.M.

Schögg1, Otto

född i Wien-Schwechat 21.2.1917

Gift 14.10.1955

Hustrun bor i St.Lorenzen i.M., där S. f.n. är domicilierad.

Arbetar som "Einfahrer" hos Mercedesverken i Stuttgart (Halle 6)

Inkvarterad i arbetarbarack Stiftsallé 6.

Passnummer R 3610/55, utf. 24.10.1955

Innehar intyg från Bundesministerium für Inneres, Abteilung 14, utf. Wiener Neustadt 25.6.1955, utvisande att han samma dag frigivits ur rysk fångenskap.

Schögg1 uppsökte lördagen den 20.10 svenska konsulatet i Zürich, där han i konsulns och konsultssekreteraren Holmbergs frånvaro fick tala med en kvinnlig tjänsteman, frk. Anderegg, som vid behov handlägger löpande konsularärenden. S. ville till en början inte komma ut med vad han hade på hjärtat, då han "lovat att endast tala med svenskar om saken". Efterhand berättade han dock att han i Sovjet sammanträffat med Raoul Wallenberg och önskade lämna svenska myndigheter meddelande härom. Fröken Anderegg uppringde omedelbart beskickningen, varvid jag fick tillfälle att personligen taäa med S. Denne berättade härvid att han varit på firmautflykt i Schweiz och härvid velat passa på tillfället att uppfylla ett löfte till en svensk diplomat som han träffat i Sovjet. Då jag bad att få sammanträffa med honom förklarade han att sällskapet samma eftermiddag skulle resa vidare till Friedrichshafen där man skulle stanna till tisdag och därefter återvända till Stuttgart. Han lovade dock att ringa upp mig samma eftermiddag och meddela adressen till det hotell i Friedrichshafen där man komme att ta in.

Han ringde icke under lördagen men däremot på söndagsförmiddagen vid 11-tiden varvid han meddelade att han vore kvar i Zürich. Med hänsyn till att Lorentzon dessförinnan per telefon meddelat att han komme till Zürich måndag middag försökte jag arrangera ett sammanträffande måndag eftermiddag. S. förklarade härvid att sällskapet skulle fara vidare på måndag middag och att han därför endast kunde stå till förfogande på förmiddagen. Vi överenskommo då att träffas i Zürich kl. 10 måndag f.m.

14/76

S. infann sig på utsatt mötesplats. Han är stuvuxen och tämligen kraftigt byggd med fyrkantigt ansikte, mittbenat brunsvart, lätt gråsprängt hår. Han har ett ärr på halsens högra sida.

Jag inskränkte mig till en början till att försöka övertala S. att om möjligt avvakta Lorentzons ankomst. Han gick till slut med på att ej resa med sitt sällskap tillbaka till Stuttgart utan stanna kvar i Zürich under eftermiddagen, sedan jag antytt att vi skulle kunna svara för hans extra-kostnader för resan.

Härefter begränsade jag mig till att för tidsvinstens skull upptaga personalia, vilka framgå av ovanstående. I förordningen berättade emellertid S. av eget initiativ ungefär följande.

Efter mobilisering 1938 tjänstgjorde han under några år i Pionerbataillon 86, vilken uppsattes i Krems an der Donau (Niederösterreich). 1942 lät han frivilligt enrullera sig i WaffenSS, där han till en början tjänstgjorde i en stabs transportavdelning. Sedan Sepp Dietrichs chaufför 1943 mordats kommanderades S. såsom ersättare för denne, i vilken befattning han tjänstgjorde till sammanbrottet. Dietrichs st. var stationerad i Lublin i Polen.

Efter sammanbrottet försökte han ta sig tillbaka till Österrike men tillfångatogs av ungerska partisaner och överlämnades till ryssarna. Till 1946 på hösten satt han i läger i Bora (?) vid Svarta havet varefter han transporterades till Vorkuta, där han arbetade till uppröret den 15 juli 1953, vid vilket han deltog som ledare för en grupp. I samband med striderna då uppröret undertrycktes sårades han i bröstet och ena benet med 5 skott. Tillsammans med andra upprorsmän fördes han mer eller mindre medvetslös till ett nytt fängelse, vilket sedermera visade sig vara Vladimír. Efter någon tid i sjukbarack sattes han i cell 46 i fjärde våningen i fängelsets huvudbyggnad.

I slutet av april 1953 fördes han efter ett självmordsförsök till fängelsets sjukhusavdelning, där han inlades i ett rum med en annan fånge, med vilken han efter någon tid kom i kommunikation. Sedan det blivit klart att S. efter avslutande av det österrikiska statsfördraget skulle komma att återsända

- man hade i fängelset tillgång till Pravda, Isvestija och tyska kommunisttidningar - hade medfångens meddelat honom att han varit svensk diplomat, verksam i Budapest, och väddat att han efter en eventuell återkomst göra allt för att bringa hans belägenhet till svenska myndigheters kännedom men att annars inte beröra saken med någon. Mannen hade varit för-
lamad i ena sidan, mycket avmagrad och nästan utan tänder. Han hade uppgivit, att han efter ett telefonsamtal avhämtats av rysk militär och förts till förhör inför en generallöjtnant Pelican (?). Efter 11 månader i Lemberg (?) hade han förts till Ljubljanka-fängelset och härefter till Vladimir. I Ljubljanka hade han bl.a. varit samman med de tyska generalerna Schmied (?) och Mencke (?) samt rumäner.

S. lämnade sjukhuset den 28 april 1955 kl. 10 f.m. och överfördes till en uppsamlingsplats för österrikiska fångar och fördes med dessa tillbaka till Österrike, där han inträffade 25 juni samma år. 28 april var alltså det senaste datum han såg sin medfånge, som då ännu var i livet.

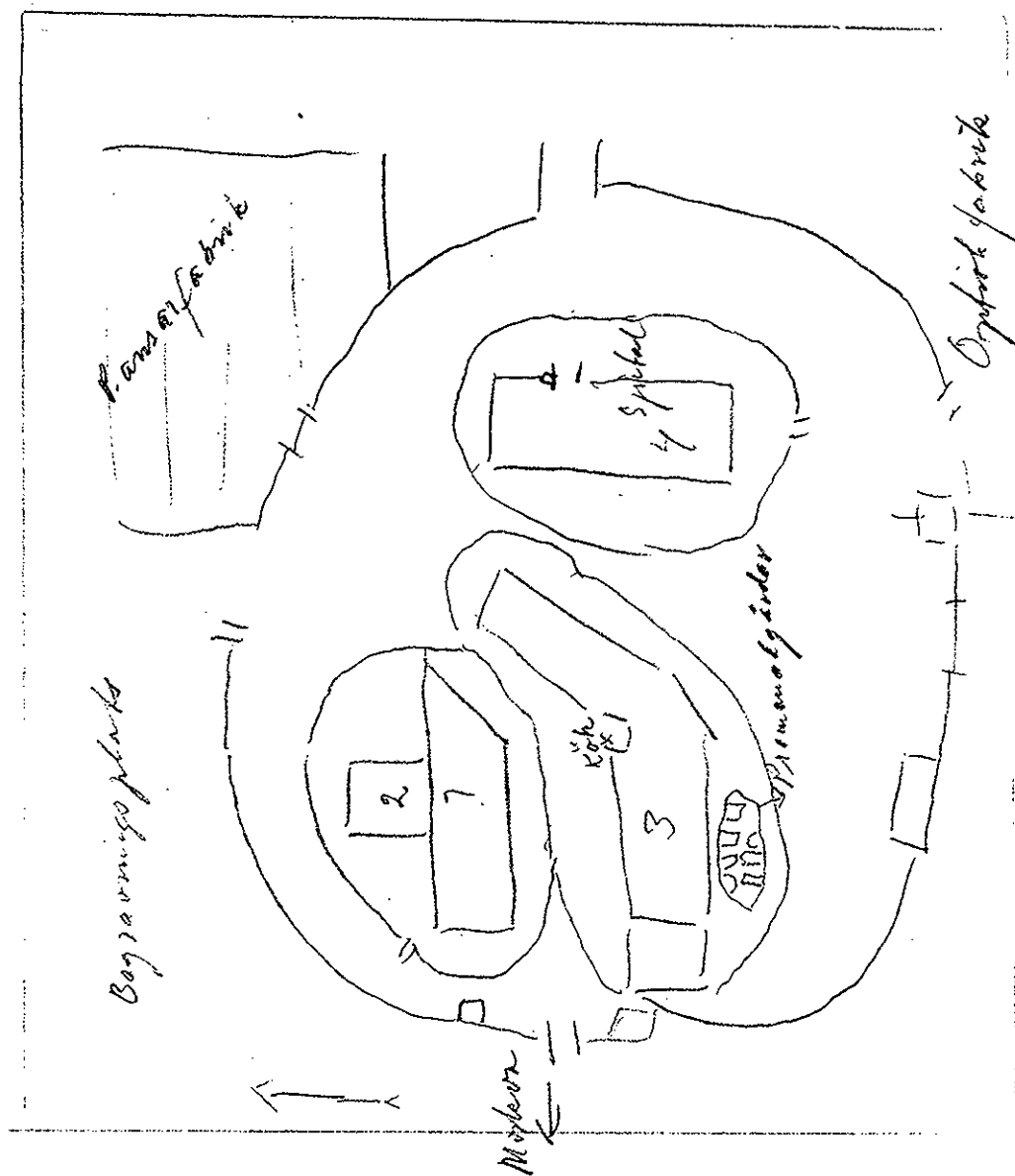
S. hade varit rädd för att i Österrike eller Tyskland lämna några meddelanden om förhållandena i Sovjet, då det enligt uppgift förekommit, att uppgiftslämnare försvunnit på obekant sätt. Han hade emellertid för några veckor sedan i "Hamburger Bildzeitung" sett en artikel om Wallenberg och därvid insett att det måste ha varit Wallenberg han träffat i Vladimir.

Zürich den 22 oktober 1955.

4/1 Kontrollerat med Tjomsens
berättelse.

Kall rna
28 maj
Hr Lbr från
Lundens 7/11.56

1477

Schöggel

Stockholm den 25 oktober 1956.

Strängt förtroligt. 4 bil.

Broder,

./.

Såsom framgår av i avskrift bifogade promemoria jämte bilagor ha vi fått upp ett nytt spår i Wallenberg-ärendet, som vi icke kunna underlåta att söka få klarhet i.

För Din strängt personliga information får jag meddela, att vår sista påminnelse i Wallenberg-affären den 27 september resulterade i ett ryskt svar om att undersökningarna alltjämt påginge och att ett svar vore att vänta under oktober månad.

Därest det nya spåret skulle visa sig vara riktigt, skulle det vara av utomordentligt stor betydelse för oss att ha någonting nytt att komma med till ryssarna, därest deras svar skulle vara negativt. Jag får därför bedja Dig att låta verkställa utredningen om Schöggel med största prioritet och att löpande hålla oss orienterade om utvecklingen.

/S. Åström/

Ambassadören A l l a r d ,
Wien.

P.S. Jag är ledsen att orsaka Dig så mycket besvär, men som Du förstår är vi mycket angelägna att även nu när ärendets så att säga befinner sig "i upploppet" icke försumma något.
Å.

Från Wien

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 28 / 10 19 56 kl. 2135

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 4

40.

Åströms handbrev den 25 oktober. Enligt Hawlik kom Schoggel i april 1954 till cell 63, corpus 3 i Wladimir, där Hawlik och Hesch då sutto. Alla tre flyttades kort därpå till cell 73. Schoggel betecknades som mycket fantasifull och typisk cellspion, som vid flera tillfällen förrådade kamraterna. När dessa i augusti 1954 avslöjade honom, förflyttades han från cell 73 till cell 44, varifrån han efter några månader bortfördes sedan nytt förräderi upptäckts. Hawlik vet ej bestämt var Schoggel därefter uppehöll sig. Våren 1955 kom han emellertid till cell 11 där Manfred, Sanitzer och Döring sutto - jämför Manfreds vittnesmål 612 B den 20/9 1955. Hawlik sade sig icke veta att Schoggel varit på sjukhus. Hade ej hört Schoggel tala om diplomater eller svenskar. Har efter hemkomsten icke Schoggel eller Sparr. Schoggels uppgifter om utseendet corpus 3 enligt Hawlik fullständigt oriktig.

Viktigaste vittnen syns sålunda vara Sanitzer. Döring och Manfred Holsaubek tillrätt att Sanitzer hörs och betecknade denne som visserligen skurkaktig, men i fall som detta sannolikt tillförlitlig.

Allard

Schöggel

Stockholm den 29 oktober 1956.

Strängt förtroligt. 1 bil.

Bröder,

./.

Härmed ber jag få översända en promemoria angående samtalet med Schöggel i Zürich den 22 oktober 1956. Bilagorna ha icke bifogats, då dessa synes vara av mindre intresse för Dig, och den första har Du väl själv genomsläp-
av. Får jag bedja Dig skriva mig några rader, om Du har några kompletteringar att göra eller om Du uppfattat någon punkt vid samtalet med Schöggel på annat sätt. Beträffande tidpunkten för Schöggels förflyttning från sjukhuset till corpus III torde det vara den 28 maj som är korrekt. På skissen över corpus III, som Schöggel ritade för Dig, finnes en notis om den 28 maj, och jag förmodar att den i Din arbetspromemoria angivna tiden bör ändras till den 28 maj.

Till sist ber jag få tacka Dig för all den värdefulla hjälpen i Zürich.

/Gunnar Lorentzen/

Beskickningssekreteraren L o n a e u s ,
Bern.

14/79

Schöggel

samtal med Franz Hawlik
ang. Otto Schöggel

Wien den 29 oktober 1956.

Nr 687.

1 bil.

R 18. Strängt förtroligt.

hbr Åström./Allard 25.10.56

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria rörande
samtal med den från sovjetrisk fångenskap återkomne Franz
Hawlik angående Otto Schöggel.

Såsom därav framgår sett Hawlik tillsammans med
Schöggel i Wladimir-fängelset från april månad 1954 till
ungefär i augusti samma år. Hawlik säger sig sedan dess
icke ha samtalat med Schöggel, ehuru han våren 1955 sett
honom i Potmar-lägre. Han kände icke till att Schöggel
legat i fängelsets sjukhus och hade aldrig hört Schöggels
berättelse om en sjuk svensk diplomat. Däremot visste han,
att Schöggel på våren 1955 suttit tillsammans med Manfred,
Sanitzer och den tyske löjtnanten Döring - om vilken senare
Manfred i ett tidigare vittnesmål talat. Intet i Hawliks
berättelse strider mot Schöggels uppgift, att han kom till
Manfreds cell efter sin sjukhusvistelse. Härav följer,
att hans tre nämnda medfångar i denna cell torde kunna

Wien 29.10.1956 687/1

1480

betraktas som de viktigaste vittnena för förevarande utredning.

Såsom redan inberättats har polispresidenten Houlabek på min förfrågan framhållit, att Sanitzer i detta fall sannolikt kommer att lämna tillförlitliga uppgifter. Beskickningen kommer därför att höra såväl honom som Manfred.

Hawlik har vidare påmint om att den av beskickningen i annat sammanhang hörde Alfred Cretnik befann sig i Wladimir-fängelsets sjukhus ungefär vid den tid, då Schöggel enligt egen uppgift legat där. Cretnik kan därför tänkas sitta inne med värdefulla uppgifter. Då han emellertid av många medfångar betecknats som en förbrytare och cellspion, avser jag att söka honom först sedan Manfred och Sanitzer hörts, så att han icke får tillfälle att varna de senare. Jag vill för övrigt erinra om att Cretnik på sin tid uppgav, att han i sjukhuset varit tillsammans med den tyske majoren Ernst Keitel, som måhända därför också kan vara ett intressant vittne.

Slutligen vill jag påpeka, att Schöggel under det första förhöret med honom synes ha uppgivit, att han lämnat sjukhuset den 28 april 1955. Under det senare samtalet med Lorentzon har han ändrat detta till den 28 maj. Därest han efter sjukhusvistelsen suttit tillsammans med Manfred i cell 11, måste han emellertid ha kommit dit före den 12 maj. Denna dag förflyttades nämligen Manfred enligt egen uppgift, som verkar sannolikt, från Wladimir.

Sven Allard

Wien 29.10.1956 687/2

Strängt förtroligt.

P.M.

Över samtal med Franz Hawlik angående Otto Schüggel
den 28 oktober 1956.

Hawlik, som varit internerad i Vladimir-fängelset från september 1952 till maj 1955 gav följande redogörelse för de celler han under denna tid suttit i, samtliga i Corpus III.

September - 26 december 1952	cell 42
26 december 1952 - maj 1953	cell 44
maj - september 1953	cell 8
september 1953 - februari 1954	cell 44
februari - april 1954	cell 63
april - september 1954	cell 73
september 1954 - maj 1955	cell 34

Hawlik visade sig ha rätt svårt att numera komma ihåg exakta data och måste flera gånger korrigera sina egna ut-sagor. När han senare under samtalet gjorde en skiss över Corpus III, tvingades han också rätta ett par av sina tidigare uppgifter om cellnumren. Det är därför möjligt att ovanstående uppgifter är felaktiga på några punkter. De kunna emellertid, sås m av det följande komma att framgå, kontrolleras genom förhör med andra personer.

Hawlik hade också till att börja med svårt att erinra sig, vilka österrikiska och tyska cellkamrater han haft i de olika cellerna. Han nämnde, att han från och med cell 44 suttit tillsammans med f.d. tyske ministern Bekerle och generalen Schürner. Då jag "inbakat" nämnde namnet Schüggel, reagerade Hawlik genast och yttrade, att denne vore en fantast och förrädare. Schüggel hade ungefär i april 1954 kommit till cell 63, där då förutom Hawlik själv bl.a. en wienare, Dr Karl Turin, och Landesgerichtsrat Otto Hesch

Wien 29.10.1956 687 bil/1

1481

befunno sig. Med den senare hade Hawlik varit tillsammans sedan december 1953. Schöggel (Hawlik trodde, att namnet stavades Schöckel eller möjligen Schökl) hade gjort intryck av att vara en enkel arbetare. Han hade tydligen haft något slags samröre med amerikanska myndigheterna i den amerikanska zonen i Österrike, vilket skulle ha varit anledningen till att han häktades av ryssarna. Innan han kom till Wladimir hade han varit fången i Vorkuta, där han arbetat i ett av de två tegelbruken. Hawlik hade dock inte träffat honom där.

Hawlik beskrev Schöggel som en storruxen, kraftig man med något framåtlutad hållning och ungefär i 40-årsåldern. Schöggel hade haft ärr, troligen efter åderbräcksoperationer, på benen samt ett ärr i ryggen som såg ut att härröra från ett sticksår. Däremot hade han inte, då Hawlik träffade honom i Wladimir, något ärr på halsen. (Detta kan väl tänkas ha förorsakats av Schöggels senare självmordsförsök.)

Schöggel hade varit ytterst fantasifull och för sina cellkamrater berättat en hel del fantastiska historier om sig själv. Bl.a. hade han, då han inkom i cell 63, försökt utge sig för att vara en österrikisk boxare vid namn Schiegel, något som hans kamrater snart kunde bevisa vara en lögn.

Det hade också varit fullt klart, att Schöggel gått ryssarnas ärenden och verkat som cellspion. I april 1954, blott några veckor sedan Schöggel kommit till cell 63, överfördes internerna i denna till cell 73. Där insattes även en tysk vid namn Pörtzgen, som skulle ha varit tysk pres attaché i Sofia under kriget. På hösten samma år, troligen i augusti, hade den ryska fängelseledningen frantagit dr Turin en lista över 200 medfångar, som denne i hemlighet gjort upp. Endast Hawlik och Schöggel kände till denna förtecknings existens. Hawlik och Turin hade då sagt Schöggel rent ut, att de begrepo, att han var cellspion och hade också skällt ut vaktofficerarna, vilket hade till följd att Schöggel någon dag därefter förts bort från cellen. Vid ett tidigare tillfälle hade Hawlik blivit bestraffad för att ha signalerat genom knackningar, och det var uppenbart att Schöggel anmält honom. Likaså hade Schöggel en gång sett hur Hawlik i smyg gjorde några anteckningar i stenografi på en liten lapp. Tre dagar senare blev

Hawlik förhörd av en kapten i fängelseledningen just om denna anteckning.

Från cell 73 överfördes Schöggel till cell 44. Några månader senare hade Hawlik och hans kamrater hört, att det "kommit till skandal" i cell 44, därför att Schöggel på nytt förrått en av sina kamrater. Schöggel hade därför åter förflyttats. Vart han då tog vägen visste Hawlik icke bestämt. Schöggel hade vid ett par tillfällen senare setts promenera ensam i en av rastgårdarna, varför det antogs, att han hade satts i ensamcell. På våren 1955 - någon exakt tidpunkt mindes Hawlik icke - hade det uppgivits, att Schöggel satt i cell 11 tillsammans med Manfred, Sanitzer och den tyske löjtnanten Döring. (Det bör observeras att Manfred i ett vittnesmål - 612 B 20.9.1955 - uppgivit, att han den 2 februari - 12 maj 1955 befann sig i cell 11 med de två sistnämnda personerna. Manfred har dock icke tidigare nämnt Schöggels namn.) I denna cell hade Schöggel tydligen befunnit sig till befrielsen i maj 1955. Hawlik hade sedan sett Schöggel i genomgångsläget i Potmar men icke talat med honom då. Hawlik har senare aldrig träffat Schöggel och var icke heller sommaren 1955 i Gurken i Salzkammergut. Jag frågade Hawlik, om han någonsin hört tala om att Schöggel varit på sjukhuset i Wladimir, vilket Hawlik förnekade. Han hade heller aldrig hört Schöggel tala om svenska fångar eller utländska diplomater.

Som redan nämnts var Hawlik ofta osäker framförallt beträffande data och cellnummer. Han framhöll emellertid, att hans redan nämnde cellkamrat Turin hade ett mycket gott minne för siffror och fakta och säkert kunde bekräfta Hawliks uppgifter om så behövdes. Beskickningen kommer sålunda att söka kontakt med denne.

Jag ville icke direkt utfråga Hawlik om hans medfångares karaktär, men sökte dock på olika sätt provocera honom till att göra uttalanden om dem. Detta lyckades emellertid icke i fråga om Hesck och Manfred. Hawlik erinrade om att Alfred Cretnik (585 B 6.9.1955) legat på sjukhuset Corpus II på våren 1955. Han kände icke Cretnik närmare men hade sig tydligen

Wien 29.10.1956 687 bil/3

intet ofördelaktigt bekant om honom. Cretnik har ju emellertid som bekant av andra vittnen tidigare betecknats som en förbrytare och espionage, som vare nära lierad med Manfred.

Vidare gav mig Hawlik anvisning på en viss Heinz Jantschi, som skulle kunna berätta om Corpus I, om jag ville ha upplysningar därom.

Jag lät även Hawlik göra en skiss över fängelseområdet och en planritning över Corpus III, vilken han utarbetade med hjälp av sin fru, som också suttit i Wladimir - hon hade dock aldrig kommit i kontakt med de manliga medfångarna och hade intet av intresse att berätta. De uppgifter Hawlik harvid lämnade kommer att relateras i en särskild översikt-rapport rörande fängelset, sedan samtliga vittnen hörts. Det kan dock redan nu nämnas, att Hawliks skiss i stort sett överensstämmer med Hinkeldeys ritning. Hawlik visste dock icke att sjöhuset kallades Corpus II utan trodde detta vara beteckningen på den bakom sjukhuset liggande byggnaden, vilken han för övrigt till att börja med placerade på fel plats. När Hawlik sedan fick se Hinkeldeys skiss (givetvis utan att jag avslöjade vem som ritat den), bekräftade han, att denna var riktig, dock med det undantaget, att väderstrecken vore felaktigt angivna. Vad som på skissen angivits som norr borde således vara söder och tvärtom. Vad Corpus III beträffar låge cellerna 1 - 20 i bottenvåningen (Manfred uppgav som bekant 1 - 21), cellerna 21 - 41 i första våningen, 42 - 66 i andra våningen (enligt Manfred 43 - 66) och 67 - 77 i tredje våningen. Schöggels påstående att Corpus III varit byggt i en vinkel med ett kök i vinkelns spets samt med celler vettande blott mot ena sidan betecknade Hawlik som fullständigt felaktiga.

Wien den 29 oktober 1956.

Erik Braunerhielm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Schoenguel
✓ L. 101

BUD

Chiffertelegram ()

Från Wien

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 30/ 10 19 56 kl. 0935

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

45.

Vårt chiffer 40.

Hesch, som idag utfrågats är en äldre herre med dåligt minne för detaljer. Efter att ha suttit i Butirskaja från juni 1945 till september 1948 överfördes han till Vladimir, där han satt i corpus 3 till ungefär oktober 1954, varefter han på grund av hjärtlidande inlades på fängelsesjukhuset till frigivningen maj 1955. Sommaren 1954 satt han tillsammans med Hawlik i cell, vars nummer han ej minns. Där fanns även en person, vars namn Hesch trodde vara Schekel och av Heschs beskrivning att döma identisk med Schoenguel. Denne betecknade han som enkel och vek man, men notorisk lögnare, vars historier man aldrig kunde sätta tro till. Hesch träffade senare Schoenguel i Potsdam i maj 1955 och i Kuchl i Salzkammergut i september samma år, men förnekar att denne någon sin berättat om någon svensk eller diplomat. Han har aldrig avrott Schoenguel från att vända sig till de svenska myndigheterna.

Allard

KOPIA

1020

Schöggel

Ayskrift.

samtal med Otto Hesch
angående Schöggel
687 B. 29.10.56

Wien den 30 oktober 1956.
Nr. 692 1 bil.
HP 1 Strängt förtrolig.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag värdsamt insända en P.M. angående
samtal med Landesgerichtsrat Otto Hesch angående Otto Schöggel

Hesch har träffat Schöggel efter den senares sjukhus-
vistelse såväl i Potmar i maj 1955 som i Salzkammergut i sep-
tember samma år. Hesch förnekar emellertid, att Schöggel
någensin berättat en historia om en sjuk svensk diplomat.

/u/ Sven Allard

1483

ne erbjöd mig att jag skulle få en kopia av denna. Han sa att han skulle skicka den till mig. Han sa att han skulle skicka den till mig. Han sa att han skulle skicka den till mig.

P.M.

angående samtal med Otto Hesch den 29 oktober 1956.

Otto Hesch, Landesgerichtsrat i pension. Adress Ludo Hartmann-
platz 12, Wien XVI.

Hesch visade sig vara en äldre herre, som hade ett
mycket dåligt minne för detaljer. Särskilt hans tidsangivelser
voro ofta vaga eller rent av slarviga.

Han berättade, att han häktats omedelbart efter Tysk-
lands sammanbrott och i juni 1945 kommit till Butirskaja i
Moskva. Där satt han till mitten av september 1948, då han öve-
fördes till Wladimir. Han satt där i flera olika celler i
Corpus III men kunde icke erinra sig något cellnummer. Omkring
8 månader före frigivningen den 15 maj 1955 inlades han på
grund av hjärtlidande i fängelsets sjukhus. Hesch räknade ut,
att intagningen måste ha ägt rum i slutet av oktober 1954. På
sjukhuset hade han som rumskamrat först haft en tysk vid
namn Haus från Schwaben och därpå en rysk emigrant, en f.d.
överstelöjtnant, vars namn han glömt. Han hade icke erfär-
it något om de övriga patienterna i sjukhuset. Såväl där som
under fångenskapen i övrigt hade han aktat sig för att tala
politik eller taga reda på sina medfångar. Sådant vore riska-
belt.

Jag frågade honom, om han kunde erinra sig namnet på
några österrikiska cellkamrater från Corpus III. Detta kunde
han till att börja med icke, och han omtalade, att hans med-
fångar huvudsakligen varit rikstyskar. Han hade bl.a. länge
sittit tillsammans med generalen Schörner, och på direkt fråga
erinrade han sig även Bekerle. Jag frågade rent ut, om han
varit tillsammans med Franz Hawlik, vilket han då bekräftade.
Först sade han, att han varit i samma cell som Hawlik från
mitten av år 1954, men senare ändrade han detta till, att de
nog varit tillsammans i minst ett år. Jag frågade honom där-
efter, om han kunde erinra sig någon annan österrikare i samma

14/84

cell som Hawlik. Hesch kom då ihåg, att där även funnits en boxare, vars förnamn var Otto. Efternamnet kunde han till att börja med icke påminna sig. Denne var en kraftig, störvuxen man med en något framåtlutande hållning. Han var i och för sig en enkel och god, men vek människa och en noterisk lögnare, som ständigt dukade upp fantasirika historier om sig själv och sina upplevelser. Mycket i hans uppträdande tydde på, att han hade en olycklig ungdom bakom sig. Hesch tyckte därför synd om honom och tog sig särskilt an honom. Av Heschs beskrivning syntes det mig klart, att Otto var identisk med Schöggel, och jag nämnde därför detta namn tillsammans med flera andra. Hesch kom då på, att Otto hetat Schakel eller något dylikt.

Då jag frågade, om Otto någonsin gått ryssarnas ärenden, besade Hesch, att han icke alldeles kunde utesluta detta. Man visste, att i cellen fanns en cellspion, men om denne var Otto, var icke säkert.

Efter det att Hesch kommit till sjukhuset, hade han icke träffat Schöggel förrän i genomgångsläget i Potmar i slutet av maj 1955. Han hade talat länge med Schöggel där, men endast om allmänna dagliga ting. De hade på nytt träffats i september 1955 i Kuchl nära Hallein i Salzkammergut, där båda befunno sig som konvalescenter. Även där hade de samtalat om mycket men såvitt Hesch kunde erinra sig aldrig om politik eller medfångar. Hesch förnekade bestämt, att Schöggel berättat något om en sjuk svensk diplomat eller om svenskar över huvud. Något senare under samtalet uttryckte Hesch sig så, att om Schöggel berättat en sådan historia, hade den totalt fallit honom ur minnet. Jag utfrågade Hesch länge på denna punkt, men denne kunde ändå inte erinra sig något härom. Hesch sade, att han givetvis aldrig avrått Schöggel från att gå till de svenska myndigheterna. Emellertid vore Schöggel i hög grad "mit Vorsicht zu geniessen". Man borde aldrig sätta tilltro till hans historier, om de icke kunde kontrolleras. Han ljög icke i ond avsikt, utan förmodligen endast av ett behov att hävda sig. Hesch visste icke,

att Schöggel själv legat på sjukhus i Wladimir.

Wien den 30 oktober 1956.

/u/ Erik Braunerhielm

Schöggel

samtal med Karl Turyn
ang. Schöggel.
692 B. 30.10.56

Wien den 30 oktober 1956.

Nr 697. 1 bil.

HP 1. Strängt förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en P.M. angående
samtal med den ur sovjettrysk fångenskap återvände österrikaren
Karl Turyn om Schöggel.

Sven Allard

1485

P. M.

angående samtal med Karl Turyn angående Schöggel.

Kort före kurens avgång har jag återkommit från ett samtal med dr Karl Turyn, till vilken Franz Hawlik hänvisat mig. Jag nedtecknar här de viktigaste punkterna i Turyns meddelanden. Utförligare rapport sammanställes senare.

Turyn hade suttit i Wladimir januari till oktober 1953, därefter i Butirskaja till slutet av mars 1954 och därpå åter i Wladimir till oktober 1955.

I mars 1953 intogs han på sjukhuset i Wladimir (Corpus II) och låg i rum 21. Där kom han ^{genom knäckningar} i kontakt med patienten i rummet bredvid, som meddelade, att han hette Tomsen och hade tillhört svenska legationen i Budapest. Tomsen hade vidare talat om, att han var svårt sjuk. Vidare kontakt omöjliggjordes genom att rysarna upptäckte signalerandet och flyttade Turyn tillbaka till Corpus III.

Turyn har senare under fångenskapen berättat om denna upplevelse för sina medfångar och sannolikt även för kamraterna i cell 63, dit Turyn kom i mars 1954 och Schöggel (vilken Turyn kallar Scheggl) i maj samma år.

Turyn bekräftade i allt väsentligt Hawliks uppfattning om Schöggel som lögnare och cellspion.

Turyn hade suttit i samma cell som Sannitzer sommaren 1955. Den senare hade talat mycket om Schöggel men aldrig, att Schöggel skulle berättat om en sjuk svensk diplomat.

Turyn gjorde ett synnerligen vederhäftigt intryck.

Wien den 30 oktober 1956.

(Erik Braunerhielm)

1486

S. Schöggel

Avskrift.

samtal med dr Raphael
Spann angående Schöggel

Wien den 6 november 1956.

Nr 708 1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria över ett samtal jag i närvaro av beskickningssekreteraren Braunerhielm haft med dr Raphael Spann rörande Otto Schöggel.

Såsom av denna promemoria framgår, underströk Spann, att Schöggels berättelse om den sjuke svenske diplomaten icke finge förkastas såsom falsk enbart därför, att uppgiftslämnaren själv varit en förrädare och lögnare. Det vore, enligt Spann, i och för sig icke osannolikt, att Wallenberg kunde hållas gömd i Wladimir, varför Schöggels vittnesmål måste kontrolleras ytterst noga. Spann gav även vissa anvisningar på frågor, som skulle kunna ställas till Schöggel för att pröva dennes tillförlitlighet.

Jag får hemställa att i sinom tid bliva underrättad om resultatet av eventuellt nya samtal med Schöggel för att kunna fortsätta undersökningarna.

/u/ Sven Allard

1487

Avskrift.

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med dr Raphael Spann angående Schöggel
den 3 november 1956.

Spann vistades i Wladimirfängelset under tiden april 1954 till maj 1955 och var under hela denna period inlagd på sjukhuset (Corpus II). Han låg där i en cell i första våningen och i två olika celler i andra våningen. Cellnumren kan han icke erinra sig.

Spann träffade aldrig Schöggel i Wladimir utan först i genomgångslägre i Potmar i slutet av maj 1955, där han dock icke hade någon närmare kontakt med honom. Han hade icke träffat Schöggel efter hemkomsten till Österrike och hade aldrig hört Schöggels historia om den sjuke svensken.

Spann bekräftade, att han från flera håll hört talas om, att Schöggel vore en cellspion och dessutom en patologisk lögnare. Detta behövde emellertid, enligt Spann, i och för sig icke betyda, att den berättelse Schöggel avgivit om den sjuke svensken i Corpus II vore osann. Tvärtom funnes det mycket i Schöggels vittnesmål och i hans uppträdande, som tydde på, att hans skildring av sammanträffandet med svensken i sjukhuset i det väsentliga kunde vara riktig.

Det förekomme i ryska fängelser ofta, att betydande fångar, särskilt sådana, som misstänktes för att vid förhören hava undanhållit ryssarna viktiga upplysningar, som cellkamrater fingo spioner, som hade till uppgift att övervaka dem och försöka utröna, vad de visste. Om en sådan person som Wallenberg över huvud finge en medfånge i sin cell, skulldet därför just vara en cellkamrat av Schöggels typ.

I detta sammanhang vore det, framhöll Spann, av största vikt att utfråga Schöggel, om, var i sjukhuset han

1482

träffat Wallenberg. Även om Schöggel icke kunde erinra sig cellnumret, borde han åtminstone kunna säga, i vilken våning cellen vore belägen. Sjukhuset var byggt i fyra etager. De till antalet 58 cellerna lågo i de tre undre etagen, medan den översta våningen torde hava använts som operationsrum eller för administrativa ändamål. Cellerna vore byggda utefter husets långsidor - på kortsidorna funnos inga rum - med den ena sidan vettande mot sjukhusets rastgårdar och den andra mot fängelsegården och Corpus III. I bottenvåningen löpte framför cellerna endast en trång och mörk korridor medan i första och andra våningen utanför cellerna fanns ett bredare galleri utanför cellerna. I de två sistnämnda våningarna kunde fångarna också se ut över rastgårdarna resp. fängelsegården, vilket icke torde hava varit möjligt i bottenvåningen. Ehuru möjligheterna till kommunikation mellan fångarna över huvud vore svåra i sjukhuset, vore det hart när omöjligt för de fångar, som lågo i bottenvåningen, att meddela sig med eller utfinna något om varandra. Om Wallenberg hade inlagts på sjukhuset, borde han därför hava lagts just i en cell i bottenvåningen.

När Schöggel inkom i Wallenbergs cell, synes den senare, av Lorentzons promemoria att döma, till att börja med icke hava talat med Schöggel. Detta kan tyda på, att Wallenberg förstod, vilken andas barn Schöggel var och att det var bäst att vara tystlåten. Först då båda visste, att Schöggel snart skulle få återvända till hemlandet, talade Wallenberg om, vem han var och bad Schöggel underrätta de svenska myndigheterna. Wallenberg hade tydligen dock fortfarande åktat sig att omtala mer än nödvändigt om sig själv, vilket var fullt naturligt, då man hademed en cellspion att göra.

När Schöggel från sjukhuset överfördes till cell 11 i Corpus III, har han enligt Sanitzer icke för sina medfångar där avslöjat, att han legat på sjukhuset, utan tvärtom påstått, att han suttit isolerad i en straffcell. Om Schöggel haft till uppgift att övervaka Wallenberg och väl fyllt sitt uppdrag, hade han - betonade Spann - givetvis icke velat riskera sin goda ställning hos ryssarna genom att berätta allt för sina senare medfångar. Det vore helt naturligt, att han ansett sig böra hemlighålla sin sjukhusvistelse och därför ljugit på denna punkt.

Varken Sanitzer eller Spann kunna minnas, att Schöggel hade ett ärr på halsen. Det är därför möjligt, att Schöggel fått detta ärr långt efter återkomsten genom ett verkligt självmordsförsök eller en vanlig olyckshändelse. Då han icke ville låta Lorentzon ana det verkliga skälet till, att han inlades på sjukhuset - nämligen att spionera på viktiga medfångar - har han, inspirerad av ärrret, hittat på historien om självmordsförsöket i fängelset.

I samband härmed nämnde Spann, att han mindes, att på våren 1955 hade en bärstol för invalider stått vid ingången till sjukhuset vid den sida, som vette mot rastgårdarna. Således måste i sjukhuset vid denna tid hava funnits en eller flera personer, som icke kunde gå utan hjälp.

Schöggel hade vidare, enligt vad Spann hört omtalas, i fängelset gjort sig känd som en mycket girig person, som tog alla tillfällen i akt att tjäna pengar. Det faktum, att han till de svenska myndigheterna lämnat sina upplysningar utan att begära någon ersättning, gjorde det psykologiskt sett mera sannolikt, att hans berättelse vore sann. Han har vänt sig till de svenska myndigheterna icke i vinningssyfte utan för att hjälpa en medfånge. En tredje orsak kan givetvis vara, att Schöggel varit ute i ryskt uppdrag.

Med dessa synpunkter ville Spann understryka, att Schöggels redogörelse för den svenske diplomaten icke finge förkastas såsom falsk enbart därför, att uppgiftslämnaren själv varit en okänd förrädare och lögnare. Det vore alls icke otroligt, att Wallenberg kunde hållas gömd i Wladimir, och därför måste Schöggels berättelse kontrolleras mycket noggrant. (Genom hittills erhållna vittnesmål hava, som bekant, inga säkra uppgifter framkommit om Schöggels förhållande från augusti 1944, då han lämnade cell 73, och april 1955, då han kom till cell 11 och under vilken tidsperiod Schöggels sjukhusvistelse skulle hava infallit.) Framförallt borde dock Schöggel själv utfrågas i större detalj om samvaron med Wallenberg. Förutom spörsmålet om var i sjukhuset Schöggel och Wallenberg legat, angav Spann följande frågor, genom vilka trovärdigheten av Schöggels berättelser om Wallenbergs skulle kunna kontrolleras:

Schöggel påstår, att Wallenbergs huvud var rakat. Kan detta vara riktigt? Från och med januari månad 1955 ägde

nämligen ingen hårklippning längre rum i Wladimirfängelset. Hur såg för övrigt frisören ut? (Han var en storväxt ukrainare.)

Om Wallenberg förlorat sina tänder, varför hade han då inga proteser? Det brukade fångarna nämligen alltid förses med.

Hur många gånger fingo Schöggel och Wallenberg gå på toaletten? Från och med mars 1955 tillätos fångarna i sjukhuset att besöka toaletten tre gånger om dagen, under det att de dessförinnan endast fått gå två gånger.

Är Schöggel verkligen säker på, att en "politruk" hade beledsagat läkarna vid dessa besök i cellen? Något dylikt förekom nämligen icke i första och andra våningarna, där läkarna besökte sina patienter utan att ha någon särskild följeslagare. Enligt Spann förekom för övrigt på våren 1955 inga manliga läkare vid sjukhuset utan endast kvinnliga.

Känner Schöggel till att den anarkistiske fackföreningsledaren Kugloff suttit fången i Wladimir? Kugloff låg på våren 1955 i en hörncell i sjukhusets bottenvåning. Han hade ofta mycket starka raseriutbrott, under vilka han skrek allt vad han kunde, så att det hördes genom en stor del av fängelset. Han var därför egentligen den enda patient i bottenvåningen, som de övriga fångarna i sjukhuset kände till.

Vad beträffar Schöggels uppgift, att Wallenberg skulle hava blivit förhörd av en generallöjtnant Pelikan, nämnde Spann, att den ryske fängelsechefen i Baden bei Wien hette Bielkin och var generallöjtnant. Det är ju dock mindre troligt, att Wallenberg vid något tillfälle skulle ha förhörts av denne.

Jag får slutligen tillfoga en intressant uppgift, som Spann gav om sin egen fångenskap. Spann hade aldrig vid de många förhör, han under fängstiden utsattes för, lämnat ryssarna några uppgifter av större värde. På rysk sida misstänkte man, att han visste betydligt mera än vad han erkänt, och behandlade honom därför som en viktig fånge. När efter förbundskansler Raabs besök i Moskva meddelande kom, att Spann jämte övriga österrikiska fångar skulle frigivas, blevo därför de lokala MVD-representanterna ur-

sinniga. Det fanns emellertid ingenting att göra åt saken, då en av Vorosjilov undertecknad order förelåg, i vilken de kategorier österrikiska fångar uppräknades, som skulle repatrieras, och Spann föll under en av dessa. Ända till dagen för frigivningen försökte emellertid MVD på nytt genom ingående förhör att pressa ur Spann de upplysningar man ville ha.

Spann sade sig bestämt veta, att, då MVD - såsom i hans eget fall - misstänkte fångar för spioneri för amerikansk räkning och utgick från, att fången icke berättat allt, vad han visste, frigavs dylik fånge som regel aldrig. Att Spann själv, i trots härav, kommit lös, berodde uteslutande på, att han kommit att falla under en allmän kategori fångar, som Sovjetunionen, enligt Moskvaöverenskommelsen med Österrike, varit förpliktad att hemförskaffa. MVD hade på grund härav icke haft möjlighet eller vågat underställa Moskva individuella fall inom denna kategori ny omprövning.

Wien den 3 november 1956.

/u/ Erik Braunerhielm

Schöggel

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från sekr. Lönæus till sekr. Lorentzon, dagtecknat
Bern den 7 november 1956.

Jag har läst Din promemoria rörande samtalet med Schöggel den 22 oktober. Jag har i sak ingenting att erinra och icke heller några viktigare tillägg att göra. Beträffande uppgiften på sidan 2, att Schöggel och "Wallenberg" omkring den 15 maj 1955 i ryska tidningar läst om den österrikiske förbundskanslerns besök i Moskva kan det dock måhända ha intresse att nämna, att Schöggel vid mitt förberedande samtal med honom vid ett tillfälle nämnde, att de tidningar, fångarna i Vladimir hade tillgång till, i allmänhet voro mycket gamla; med reservation för missuppfattning vill jag minnas att han nämnde "tre månader". Uppgiften i min promemoria rörande tidpunkten för Schöggels förflyttning från sjukhuset till corpus III bör ändras till den 28 maj (jämför vart chiffer 36 den 20 oktober.) Tyvärr hade jag icke tid till någon noggrannare korrekturläsning av min i hast nedknackade promemoria innan jag måste bege mig till flygplatsen för att sammanträffa med Dig.

1484

Schöggel

Wien den 13 november 1956.

förhör rörande Otto Schöggel.

Nr 721.

3 bil.

R 18.

Strängt förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

1-3.

Härmed får jag värdsamt insända promemorior rörande samtal med Otto Eisenhauer, Johan Sanitzer och Dr. Maximilian Manfred i ärendet Otto Schöggel.

Genom de vittnesmål, som beskickningen hittills erhållit, hava Schöggels förhållanden under tiden fram till augusti månad 1954 och för tiden efter april månad 1955 nägorlunda klarlagts. Däremot hava inga säkra upplysningar erhållits beträffande tiden september 1954 och till mars 1955, under vilken Schöggels sjukhusvistelse skulle hava infallit. Det synes mig därför angeläget, att Schöggel utfrågas om vilka celler han under ifrågavarande tid suttit i, vilka hans medfångar där voro, tidpunkten för hans inläggning på sjukhuset samt slutligen om förhållandena på sjukhuset enligt de anvisningar, som Dr. Raphael Spann lämnat.

(Sven Allard)

1490

P.M.

angående samtal med Otto Eisenhower angående Schöggel
den 30 oktober 1956.

Jag fick träffa Eisenhower i ett gathörn under dennes lunchrast och då han hade mycket ont om tid, gick jag rakt på sak och frågade honom, om han under fångenskapen träffat en österrikare vid namn Schöggel. Eisenhower kunde blott dunkelt erinra sig att en Otto Schöggel, som var kraftigt byggd men blott av medellängd, cirka 170 cm lång, funnits i Vorkuta åren 1948 och 1949. Eisenhower kände honom icke närmare men visste, att han hade dåligt rykte på grund av att han fantiserade så mycket. Eisenhower hade varken sett honom eller hört talas om honom i Wladimir. Då jag nämnde, att Schöggel numera vore anställd hos Mercedes-verken, erinrade sig Eisenhower, att han för någon tid sedan som hastigast träffat honom på en gata i Wien och att Schöggel då omnämnde denna anställning. I övrigt kunde Eisenhower icke komma ihåg att Schöggel berättat något om svenskar eller något annat av intresse.

Wien den 30 oktober 1956.

Erik Braunerhielm

Ch. fr. Wien 28.10.56

(Hölauber /östr. inrikesministeriet/ tillrätt
Sanitzer höres. H. betecknade S. som skurkaktig men i detta
fall sannolikt tillförlitlig) Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med Johann Sanitzer den 31.10.1956.

Johann S a n i t z e r, Pichlergasse 18, Salzburg, förut-
varande chef för Gestapos kontraspionage i Österrike och
Slovakien. Hustrun bosatt i Perchtoldsdorf Wien, Hochstras-
se 34.

Sanitzer meddelade till en början, att han under
fångenskapen i Sovjetunionen suttit i följande fängelser:

26 april - maj 1949 Lubljanka

10 maj - november 1949 Lefortovskaja

11 november 1949 - maj 1951 Wladimir

28 maj 1951 - januari 1952 Lubljanka

18 januari 1952 - 15 oktober 1955 Wladimir.

Ehuru Sanitzer så väl kom ihåg datum för sin ankomst
till olika fängelser, hade han ytterst svårt att redogöra för
i vilka celler han suttit i Wladimir. Han uppgav att han från
december 1953 - juli 1954 satt i cell 73 i corpus III, en upp-
gift, som motsäges av Hawliks vittnesmål. En uppgift av Sa-
nitzer, att han ungefär vid denna tid stod i knäckningsför-
bindelse med Schörner, som ju enligt Hawlik satt i cell 73, kan
tyda på att Sanitzer satt i någon av granncellerna. I juli sku-
le han ha flyttats till cell 45, där han suttit till den 4 mars
1955. Han överfördes då till cell 11, där han satt till mitten
av maj. De övriga österrikare fingo lämna Wladimir för att re-
patrieras, hölls Sanitzer kvar såsom "icke amnesterad" fång-
e och satt hela sommaren 1955 i cell 34 tills frigivningen i
oktober nämnda år.

För att få en möjlighet att kontrollera Sanitzers

tillförlitlighet bad jag honom att räkna upp namnen på så många som möjligt av sina medfångar. Han meddelade då, att i cell 73 hade suttit, förutom några för mig okända österrikare, även Schweizaren Victor Dellatry, den tyske diplomaten Rüdiger Graf Adelman, samt en finne, vars namn Sanitzer icke kunde erinra sig. Denne hade kommit till cell 73 i mars 1954 och berättat att han länge legat i ensam cell i sjukhuset Corpus II. Han befann sig i mycket dålig kondition, bl.a. hade han svåra huvudskador. Han försökte låtsas som om han vore lantbrukare, men det märktes på hans hållning att han var officer, något som han tydligen ville dölja för de ryska fängelsemyndigheterna. Han hade uppgivit, att han tillfångatagits i Finland som partisan. När jag nämnde flera olika finska namn, däribland Pelkonen, fastnade Sanitzer med stor tvekan för detta namn.

I cell 45 hade Sanitzer blott personer av i detta sammanhang mindre intresse till medfångar.

Till cell 11 hade Sanitzer kommit tillsammans med balttysken Arnold Döring. Denne Döring, som numera lär vara bosatt i Hannover, var en typisk cellspion och hade upprepade sammanstötningar med Sanitzer. Han hade varit Sanitzers cellkamrat redan i cell 73, hade sedan följt med denne till cell 45 och till sist till cell 11. Sanitzer hade mycket snart klart för sig, att Döring hade som speciellt uppdrag att övervaka honom. I cell 11 fanns då redan dr. Maximilian Manfred. Denne arbetade också som cellspion i Vladimir och han hade bl.a. anmält Sanitzer, då denne senare gömt ett brev i tvätt-rummet. Sanitzer fann i övrigt Manfred icke osympatisk. Manfred hade icke alls arbetat för ryssarna av ideella skäl. Han var emellertid till sin läggning en typisk köpman, som alltid förstod att utnyttja varje situation till sitt eget bästa. Dessutom vore han begåvad med en livlig fantasi. Han hade bl.a. vid återkomsten till Österrike lämnat några felaktiga upplysningar om österrikiska fångar i Sovjetunionen och därigenom fått de anhöriga att hysa falska förhoppningar om dessas repatriering.

Förmodligen i slutet av mars eller början av april kom slutligen Otto Schögl (obs. Sanitzers stavning) till cell 11. Denne var en av de sämsta människor, som Sanitzer någonsin träffat, en begynnande paranoiker och

behäftad med syfilis. Schöggel hade, enligt Sanitzer, ursprungligen varit SS-män men deserterat till franska motståndsrörelsen. Efter kriget kom han i amerikanarnas tjänst och utförde bl.a. på amerikans order kidnappningar i den sovjetryska zonen i Österrike. Han hade vidare omtalat, att han medverkat då general Schörner häktades av amerikanerna, vilket Schörner själv hade bekräftat. Han hade också varit boxare.

Sanitzer beskrev Schöggel som lång (ca. 185 cm) med en kraftig, sportslig figur, fult grobianansikte och mörkt hår. Schöggel hade alltid varit mån om att hålla sig välklädd och snygg.

Sanitzer hade träffat Schöggel redan i cell 73, där Schöggel vistats en mycket kort tid - högst tre veckor - förmodligen på våren 1954. Schöggel torde då icke någon längre tid ha varit i Wladimir. Självt hade Schöggel påstått, att han kom från Kalima, men av medfångar hade Sanitzer erfarit, att Schöggel i stället varit i Vorkuta, där han fört ett fullkomligt skräckregemente som någon slags uppsyningsman.

När Schöggel kom till cell 11, hade han icke talat om att han varit på sjukhuset utan tvärtom påstått, att han just suttit i två å tre veckor ensam i en viss straffcell i fängelset. Sanitzer visste emellertid, att detta måste vara lögn, då han hade sig bekant att en grekisk fånge, som han kände, satt i just den cellen. Han fick därför i stället det intrycket, att Schöggel hade varit på sjukhuset. Enligt Sanitzer torde Schöggel ganska ofta ha suttit kortare perioder i corpus II "som belöning".

Schöggel hade sålunda icke heller berättat någonting om en sjuk svensk diplomat vare sig för medfångarna i cell 11 eller senare då Sanitzer träffat honom i Potmar. Sanitzer kunde för övrigt icke heller erinra sig att Manfred talat om svenska fångar. Han har slutligen aldrig hört Turyns historia om Tomsen.

Sanitzer gjorde ett ytterst obehagligt intryck på mig. Han verkade skvalleraktig, intrigant och nästan sjukligt misstänksam. Han excellerade i att berätta långa invecklade historier, som skulle bevisa, vilka skurkar många av hans medfångar i Wladimir voro. Han fördömde sålunda både Frans Hawlik och Karl Turyn som ryssarnas handgångna män men särskilt

vad Turyn beträffade hade han inga som helst bevis utan bara förmodanden att komma med. Alla medfångar, med vilka han haft någon otrevlig sammanstötning, betraktade han som kommunister och spioner. Att han talade relativt väl om Manfred visade sig bero på att Manfred vid något tillfälle efter hemkomsten tagit Sanitzer i försvar gentemot myndigheterna.

Det var sålunda svårt att urskilja fakta i allt kärringprat i Sanitzers vittnesmål, men jag har dock ett bestämt intryck av att Sanitzer talade sanning, då han förnekade att Schöggel någonsin berättat om den svenska diplomaten.

Wien den 7 november 1956.

(Erik Braunerhielm)

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med Dr. Maximilian Manfred rörande Schögl
den 5 november 1956.

Manfred kunde alltså erinra sig, att den sista cell i Vladimirlängelset han suttit i var nr 11. Denna användes som isoleringscell, då den låg i hörnet av byggnaden och Manfred sattes dit som straff för att han upprätthållit knackningsförbindelser med fångar i andra celler. Avsikten var att isolera honom från hans landsmän bland fångarna.

Manfred kom till cell 11 i början av februari 1955 (tidigare har han uppgivit den 2 februari). Han var till att börja med ensam där, men i mitten på februari infördes Sanitzer och Döring. Den senare, vilken varit tillsammans med Sanitzer i flera andra celler, gav inga upplysningar om sin bakgrund men antydde, att han härstammade från en baltisk adlig släkt. Han kallades i Vladimir allmänt "der Wolf" (detta har även Nazlik nämnt). Han var en "tillfällighetsförrädare". Han hade nämligen en mycket vek läggning och kunde aldrig motstå fängelsetledningens påtryckningar i syfte att förmå honom att verka som cellspion.

Sanitzer betecknade Manfred kort och gott som "patolog". Sanitzer hade dock haft ett gott anseende bland medfångarna - vilket även Spann omtalat - och torde ha varit för besvärlig fånge för ryssarna, då han ständigt ågnade sig åt signalering, brevsuggling och dylikt.

I slutet av februari eller i början av mars infördes även Otto Schögl i cell 11. Schögl hade, trodde Manfred troligen kommit till Vladimir år 1952. Han hade vandrat från cell till cell och ständigt arbetat som cellspion, dock huvudsakligen i mindre betydande fall. Han var ytterst illa sedd

av medfångarna dels för sitt förräderi och dels för att han ofta spred ut lögnaktiga skvallerhistorier om sina kamrater. Han var behäftad med en sjuklig fantasi och hade enligt uppgift syfilis.

Enligt Manfreds beskrivning var Schöggel stötväst och hade ett grovt boxaransikte och löständer. Trots att han var så kraftig, var han också ganska klumpig. Manfred, som i sin ungdom var amatörrottare, hade med lätthet övervunnit Schöggel i de brottningsmatcher de haft i cellen. Manfred erinrade sig att Schöggel haft ett arr efter ett stick-sår i ryggen men kunde inte minnas något arr på halsen.

Manfred hade i början av 1950 stått i knackningsförbindelse med Schöggel i det ryska fängelset i Neunkirchen i Österrike, där Schöggel då satt i cell 2. Schöggel hade vistats länge i Neunkirchen och därefter, enligt uppgift, kommit till Vorkuta. Var Schöggel suttit omedelbart innan han kom till cell 11, visste inte Manfred. Enligt Manfred hade emellertid Schöggel ^{varit} blott några dagar i cell 11, därefter insatts i en straffcell, sedan kommit till en annan cell och sedan återvänt till cell 11. Schöggel hade aldrig nämnt någonting om att han varit på sjukhuset eller att han träffat någon svensk. Inte heller i Potsdam eller under hemresan hade Schöggel talat om något sådant. Manfred kunde för övrigt inte minnas, att han umgåtts särskilt mycket med Schöggel under hemresan.

Om sig själv hade Schöggel i övrigt berättat, att han ursprungligen var SS-man samt att han efter kriget stått i amerikanarnas tjänst och att han varit boxare. Manfred visste inte i vad mån man kunde sätta tilltro till alla de fantastiska historier, som Schöggel berättat härom.

Hawlik har, som bekant, uppgivit, att Schöggel hösten 1954 suttit i cell 44. Manfred ontalade emellertid, att, såvitt han visste, cell 44 uteslutande användes för tyska fångar, inklusive balter, och att det därför vore föga troligt att österrikaren Schöggel suttit där.

Manfreds uttalanden voro över lag mera nyanserade än Sanitzers. Manfred använde flera gånger uttrycken "enligt uppgift" och "han påstod" där Sanitzer lämnade sina upplysningar som om de vore klara fakta.

En jämförelse mellan Sanitzers, Manfreds och

Schöggls vittnesmål ger vid handen, att dessa skilja sig i i den mycket väsentliga frågan om när Schöggel kom till cell 11. Manfred hävdar att det var i slutet av februari eller början på mars, Sanitzer säger däremot slutet av mars eller början på april och Schöggel själv slutligen den 28 maj. Det sista är uppenbarligen orimligt, eftersom flertalet österrikiska fångar, däribland Manfred, lämnade Wladimir i mitten på maj. Sanitzer, som måste kvarstanna i fängelset, flyttades samtidigt till en annan cell.

Manfred påstår, att Schöggel varit borta ur cell 11 en kort tid efter det att han första gången kom dit. Härom nämnde Sanitzer ingenting och jag har en känsla av att Manfred fabulerar på denna punkt. För egen del håller jag det för troligast, att Schöggel kom till cell 11 omkring månadsskiftet mars - april.

Genom hittills erhållna vittnesmål har Schöggls förhållanden någorlunda klarlagts intill augusti 1954, då han lämnade cell 73, och från april 1955, då han satt i cell 11. Om Schöggls förhållanden under de sju månaderna dessemellan, under vilken tid hans föregivna sjukhusvistelse skulle ha ägt rum, finnes däremot inga säkra upplysningar.

Schöggel har själv påstått, att han, innan han kom till cell 11, satt i en ensamcell. Hawlik berättar, att Schöggel i augusti 1954 kom till en cell, vars nummer var 44 (motsäges av Manfred) att där en "skandal" inträffade, samt att Schöggel därefter satt i en ensamcell. Det bör observeras, att varje "Corpus" hade sin särskilda rastgård och att då Hawlik sett Schöggel gå en - sam i den till Corpus III hörande rastgården, måste detta innebära att Schöggel suttit i ensamcell i Corpus III och icke då han ha legat på sjukhuset. Antingen har Schöggel suttit i ensamcellen under tiden han kom till cell 11 och ljugit för oss om sjukhusvistelsen. Eller också har han från ensamcellen kommit till sjukhuset, men icke velat tillstå detta för kamraterna i cell 11. Sanitzer ansåg, att Schöggel ljög om ensamcellen, därför att en grek satt där vid den tidpunkt Schöggel angav. Det kan dock hända, att Schöggel satt i ensamcellen innan greken kom dit, men angav en senare tidpunkt för sin vistelse där för att dölja sin sjukhusvistelse och sitt uppdrag i sjukhuset.

Av detta följer att det är av yttersta vikt att få träffa någon, som sett Schöggel efter augusti 1954. Schöggel bör därför, enligt min mening, noggrant utfrågas om namnen på sina medfångar

i slutet av nämnda år om tidpunkten för hans inläggning på sjukhuset och om vilka personer han till Äventyrs träffat där.

Att med full säkerhet utröna vad som verkligen hände i cell 11 torde vara ogörligt, eftersom alla fyra in-
ternerna måste betecknas som i hög grad otillförlitliga vittnen. Genom att utfråga Döring om saken kan man emellertid måhända få en något säkrare bestämning av tidpunkten för Schöggls införande i cell 11.

Wien den 10 november 1956.

(Erik Braunerhielm)

Utdrag ur strängt förtroligt handbrev från
1. Beskickningssekreteraren Braunerhielm till
sekreteraren Lorentzon, dagtecknat Wien den
7 mars 1957.

Slutligen berättade Sanitzer, att tysken Adelmann,
med vilken han satt i cell 73 (enligt Janscy nr 67)
under våren 1954, vid ett tillfälle berättat, att den svenske
diplomaten Wallenberg försvunnit från Budapest och varit
fången i Sovjetunionen. Berättelsen hade så intresserat
medfangarna, att de genom signalering försökte taga reda
på huruvida Wallenberg då själv satt i Vladimir. Det vi-
sade sig emellertid, att Wallenberg i alla händelser icke
fanns i Corpus III. Sanitzer framhåller emellertid att även
Otto Schöggel var närvarande vid detta tillfälle och således
så fick höra talas om Wallenberg.

12/951

Schöggel

Avskrift av strängt förtroligt och
personligt handbrev från förste
ambassadsekreteraren Braunerhielm
till sekreteraren Lorentzon, dag-
tecknat Wien den 9 mars 1957.

Vi vore tacksamma om Du snarast möjligt kunde sända oss planer och beskrivningar över Moskva-fängelserna, av vilka vi hava stort behov för att kunna bedöma sanningshalten i de vittnesberättelser, vi här upptaga.

Jag skulle i detta sam anhang vilja framföra några personliga reflexioner rörande efterforskningarna i Wallenberg ärendet. Eftersom allt flera utsagor peka på Vladimir vore det enligt min mening, värdefullt om en närmare kartläggning av förhållandena i detta fängelse genomfördes. Har Ni gjort någon sammanställning över beläggningen i Vladimir, framförallt under tidigare år? I så fall vore vi intresserade av att få taga del av densamma.

Det verkar som om flera andra beskickningar icke utfråga sina vittnen i detalj om med vilka de suttit i Vladimir. Jag tror, att det blir nödvändigt att få reda på exakt vilka som sutto i de olika cellerna. Det har tydligen talats mycket om Wallenberg i Vladimir och många vittnen kan ju ha influerat av vad de hört, därför måste man veta vad de kunde ha hört, alltså med vilka de voro tillsammans.

Att Wallenberg suttit i Corpus III i Vladimir förefaller mig osannolikt. Så många som kände honom tidigare sutto där utan att ha hört talas om att han själv skulle finnas i Vladimir trots de tämligen livliga förbindelserna mellan cellerna. Tva personer, nämligen Adelman och Gouazé, uppgives t.o.m. aktivt hava efterforskat honom, ehuru utan resultat.

Däremot är det ingalunda otroligt, att Wallenberg hölls isolerad i sjukhuset och om så varit fallet blir det mycket svårt att få fram något säkert vittnesmål. Det enda som kan göras är väl att höra så många som möjligt av dem som själva varit i sjukhuset. I detta sammanhang är det väl trots

allt nödvändigt att på nytt höra Schöggel. Han måste ange vad han gjort från augusti 1954 och intill dess att han kom till sjukhuset, med vilka han då satt tillsammans, var i sjukhuset han isolerats, vilka andra interner där han kände till och framförallt måste man ställa Spanns kuggfrågor till honom.

Vad användes Corpus I till ?

Vad vet man om Suchanovska ?

Vad vet man om Langfelders vidare öden? Kan man den vägen komma Wallenberg på spåren?

Schögl

Avskrift av strängt förtroligt
ochpersonligt handbrev från förste
sekreteraren Braunerhielm till
sekreteraren Lorentzon, dagtecknat
Wien den 14 mars 1957.

Vid en genomgång av våra dossieer återfinner jag
Toryns vittnesmål om Tomsen (697 B.30.10.56). Jag vill
därför blott personligen framkasta den frågan om det kan
finnas någon möjlighet att Tomsen uppgivit sig för att
vara Wallenberg och att det i själva verket är honom
som Goguberidse, Brugger och Schögl kan ha hört talas
om i sjukhuset i Vladimir.

Utdrag

Schöggel

Bil.hbr Lundström-Lorentzon 5.4.57

P.M. ang.samtal med
dr. Karl Supprian den 4.4.57

Namnet Schöggel var obekant för Supprian.

Hamburg den 5 april 1957.
/u/ S.Lundström

Utdrag ur P.M. ang.samtal med tyske majoren Ernst-Wilhelm
Keitel den 4 april 1957

På frågan om Keitel hört talas om någon medfånge vid
namn Schöggel uppgav han, att så var fallet. Angående denne
kände Keitel till att han utgivit sig för att vara mästern-
boxare - en sak som dock betvivlades starkt av medfångarna.
Keitel höll Schöggel för att vara en tvivelaktig person.
Keitel har ej lärt känna Schöggel, utan hans uppfattning om
honom bygger endast på uttalanden av andra fångar i Vladimír.

Hamburg den 5 april 1957

/u/S.Lundström

Schöggel

Bil.hbr Lundström-Lorentzon 10.4.57

Utdrag

P.M. ang.samtal med
Heinrich Biermann den 6.4.57

Jag förde därefter namnet Schöggel på
tel. Om denne framhöll Biermann, att
han betraktades som en tvivelaktig per-
son och cellspion, vars uppgifter man
fick ta med viss reservation.

Schöggel
Bil.hbr Lundström-Lorentzon
12.4.57

Utdrag.

P.M.ang.samtal med
öv.löjtnanten C.Geissler den
10.4.57

Då jag frågade Geissler om han kände till
någon fånge vid namn Schöggel svarade han
nej.

Bonn den 12 april 1957.

/u/ S.Lundström

UTDRAG

P.M.

ang.samtal med Dr.Dietrich v.Oertzen

Jag ställde frågan om von Oertzen kände någon österrikare vid namn Schöggel. Härtill svarade han, att Schöggels uppgifter fick tas med försiktighet. Han hör enligt von Oertzens uppfattning till den sortens människor, som man ej alltid får tro på. von Oertzen har aldrig sammanträffat med Schöggel utan endast hört talas om honom.

Jag frågade om han kände till huruvida Schöggel någon gång varit i sjukavdelningen i corpus II. Härtill svarade von Oertzen att han ej kunde säga något positivt därom, enär han som förut framhållits själv ej träffat Schöggel. I Vladimir sökte emellertid de flesta fångar att även för lindrigare krämpor komma till sjukhuset, emedan förplägnaden var bättre där.

Bonn den 12 april 1957.

/u/ S.Lundström

Avskrift.

Strängt förtroligt.

PM

angående samtal med f d tyske ministern Adolf-Heinz Beckerle, född 1902, bosatt i Frankfurt am Main, Eschersheimer Landstrasse 270. Samtalet ägde rum på Hotell Frankfurter Hof i Frankfurt a.M. måndagen den 15 april 1957.

Rörande sin fångenskap i Sovjetunionen förklarade Beckerle följande.

I september 1944 blev Beckerle, som då var tysk minister i Sofia, av luftlandsatta ryska militärer tillfångatagen tillsammans med en stor del av andra medlemmar av tyska beskickningen där. Tillfångatagandet ägde rum i Bulgarien intill den turkiska gränsen under en resa med tåg, som f ö förde svensk flagg.

Beckerle överfördes genast till Moskva, där han fram till slutet av år 1950 var insatt i Ljubljanskaja- Lefortovskaja- och Butyrskaja-fängelserna under olika tidsperioder. Han flyttades under denna tid 12 gånger till Ljubljanskaja-fängelset och 13 gånger till Lefortovskaja-fängelset. Inom fängelserna fick han dessutom byta cell mycket ofta. I Ljubljanskaja-fängelset satt Beckerle sålunda i mellan 40 - 50 olika celler. Han förklarade, att han numera ej i detalj kunde redogöra för vilka olika celler han suttit i eller vilka cellkamrater han därvid haft.

På fråga om Beckerle under fångenskapen träffat någon italiensk journalist vid namn Trandafilo, förklarade Beckerle, att så ej var fallet och att han ej heller hört talas om honom. Däremot erinrade sig Beckerle, att han i Ljubljanskaja-fängelset suttit tillsammans med italienske ministern i Bucarest, Ononigo, och italienske kanslisten (?) Simon, som tidigare tillhört italienska beskickningen i Sofia.

Troligen i november - december 1950 var Beckerle under några veckor intagen i Butyrskaja-fängelset, varifrån han i slutet av december 1950 överfördes till fängelset i Verchne-Uralsk, där han blev kvar i cirka fyra månader. Sedan kom han på våren 1951 till Wladimir-fängelset och blev insatt i corpus III, där han under olika tidsperioder kom att sitta i cirka 10 olika celler, vars nummer han ej mer kan erinra sig.

Rörande de övriga fängelsebyggnaderna i Wladimir kände Beckerle till att ett corpus var belagt med kriminella fångar, och att ett annat innehöll ett sjukhus. I det senare var Beckerle förlagd vid ett tillfälle år 1955, då han fick dela cell med en polack, vars namn Beckerle glömt. På båda sidor om deras cell var ryssar insatta, med vilka Beckerle ej kunde ha någon knackningsförbindelse p g a dels språksvårigheter och dels risken för att dessa ryssar kunde vara engagerade av fängelseledningen som spioner.

Beckerle har under fångenskapen aldrig träffat någon svensk, som varit fången och ej heller har han nu något bestämt minne av att ha hört talas om någon sådan fange. Möjligen kan det förhålla sig så, att någon i samband med någon transport mellan fängelserna sagt att han kommit att vara tillsammans med en svensk. Först kort före det Beckerle tillsammans med andra tyska fångar fick lämna Wladimir och Beckerle då i corpus III fick lov att tala med de andra fångarna i samma våningsplan, fick han reda på att Richter suttit tillsammans med en svensk - namnet hade Beckerle glömt. Likaså hade han i lägret i Friedland av Wallenstein fått reda på att denne skulle ha haft förbindelse med en svensk, vars namn var Wallenberger eller något liknande.

Rörande sina cellkamrater och fångar i angränsande celler i Wladimir, nämnde Beckerle, att förutom tyskar där också funnits fångar från ett flertal olika nationer. Emellanåt fick Beckerle sitta ensam i en cell. Efter en stundas eftertanke nämnde han namnet på följande medfångar:

Kapten Martins (nu i Opladen),

Professor Clauberg (vilken Beckerle tagit bestämt avsteg från),

Fältmarskalk Schörner,
General Weidling (avliden),
Överstelöjtnant Geissler,
Heinrich Biermann (som varit Beckerles personlige
referent i Sofia),
Dr Pörzgen (tidigare pressattaché; nu utlandskorrespon-
dent i Moskva), och
Paul Wittern.

Beckerle förklarade vidare, att han i motsats till många andra fångar icke ständigt höll i minnet i vilka celler han varit i under olika tidsperioder. Under fångenskapen försökte han i stället intressera sig för andra saker med hjälp av tillgänglig litteratur o.d.

Då jag frågade Beckerle om han i Wladimir träffat några österrikare, svarade han, att han gjort det men att det varit folk av en nivå, som gjorde att han ej gärna ingått i närmare samtal med dem. Han kunde genast erinra sig Franz Hawlik, nu bosatt i Wien XXI. Angående denne var Beckerle inte helt klar med hur han skulle bedöma honom. Under fångenskapen förhöll sig Hawlik som en anständig människa, men senare har Beckerle hört, att Hawlik i Österrike skulle ha blivit inblandad i "någon historia".

Jag frågade därefter Beckerle om det funnits någon storvuxen österrikare i Wladimir, som utgivit sig för att vara mästerverboxare. Hårtill uppgav han, att så var fallet och att denne skulle heta Schöggel eller något liknande. Han var en obehaglig person, som konstaterats gå ryssarnas brenden i fängelset, vilket han troligen gjort för att skaffa sig själv fördelar. Under några veckor före Schöggels frigivning - Beckerle kan ej närmare precisera tiden - var de tillsammans i en cell. Schöggel hade talat från morgon till kväll, men Beckerle hade ej alls lagt hans yttranden på minnet och kan ej erinra sig att Schöggel haft något att säga om en svensk fånge. Det förekom ofta att Schöggel fick flytta från cell till cell, vilket i viss mån berodde på att hans medfångar strävade efter att bli av med honom

från den egna cellen. P.g.a. detta förhållande kom Schöggel givetvis att känna till relativt mycket om sina medfångar.

Då jag frågade om Beckerle kände till huruvida Schöggel vistades i sjukhuset, uppgav han, att han var övertygad om att Schöggel varit där. Denne hade nämligen berättat om tyskar i sjukhuset och då kommit in på sådana detaljer - som senare visat sig vara riktiga - att han rimligtvis ej kunnat få reda på förhållandena utan att själv ha varit i sjukhuset. Enär Schöggel tydligen arbetade för den ryska fängelseledningen, lyckades han också utverka att få komma till sjukhuset, där förplägnaden var bättre än i corpus III. Beckerle betvivlade att Schöggel skulle ha varit boxare av klass, däremot var han utbildad massör, vilket Beckerle, som tidigare varit engagerad i sportkretsar, kunde bedöma.

I januari 1957 blev Beckerle uppringd av Schöggel, som då tillfälligt befann sig i Frankfurt a.M. Denne önskade sammanträffa med Beckerle, vilket dock ej blev av, enär Beckerle föreburit att han var upptagen vid tillfället. Schöggel omtalade emellertid vid detta telefonsamtal, att han blivit anställd vid polisen i Salzburg, där han förut sade sig ha tjänstgjort. Anledningen till besöket i Tyskland uppgav Schöggel närmast vara att han kallats som vittne i det rättsliga förfarande som inletts mot fältmarskalk Schörner.

Beckerle kände till att Paul Koch cirka ett år efter sin återkomst till Västtyskland avlidit.

I Vladimir satt Beckerle även tillsammans med finner, men deras namn kunde han ej komma ihåg.

För den händelse Beckerle senare skulle erinra sig något som kunde ha intresse för våra undersökningar, skulle han i brev till svenska ambassaden i Bonn meddela detta.

Frankfurt am Main den 15 april 1957.

/u/ S.Lundström

Utdrag.

P.M.

ang.samtal med Arnold Döring den 17.4.57

Troligen i juni och i början av juli 1955 kom Döring till en hörncell i bottenvåningen av corpus III. Till en början sade sig Döring ej kunna erinra någon annan cellkamrat härifrån än Sanitzer. Jag förde då namnen Manfred och Schöggel på tal, varvid Döring genast förklarade, att dessa (österrikare) suttit samtidigt med honom i nyssnämnda cell.

Rörande Schöggel uppgav Döring att han måste betecknas som en mycket tvivelaktig person, vars uppgifter måste behandlas med stor försiktighet. Schöggel gjorde sig i Wladimir känd för att gå fängelseledningens ärenden för vilket han emellanåt kunde få någon favör t.ex. litet bättre förplägnad. Han uppgav sig ha varit en framgångsrik boxare, vilket ock kunde konstateras vara felaktigt.

På frågan om Schöggel talat något om att han varit i sjukhuset i corpus II i Wladimir, förklarade Döring att han inte hade något bestämt minne därav, men han ansåg det vara sannolikt, att Schöggel varit där. Denne hade nämligen vid denna tid ett ej helt läkt operationssår på ena benet (efter en åderbracksoperation?), varför han av allt att döma torde ha varit i sjukhuset på våren 1955.

Jag frågade därefter Döring om Schöggel nämnt något rörande någon svensk fånge, men Döring kunde ej erinra sig något sadant yttrande.

Hannover den 18 april 1957

/u/ S.Lundström

Schöggel

Bil. hbr Lundström-Lorentzon 23.4.57

Utdrag.

P.M. ang.samtal
med R.ten Hompel den 22.4.57

På frågan, om ten Hompel träffat någon österrikare vid namn S c h ö g g l uppgav ten Hompel, att han troligen 1953 suttit tillsammans med honom i cell 62 i minst ett halvt år. ten Hompel betecknade Schöggel som en synnerligen otillförlitlig person, som före fångenskapen helt frivilligt åtagit sig att vara verksam inom tyska koncentrationsläger. I Wladimir gjorde sig Schöggel känd som cellspion, vilken kunde göra allt för att tillskansa sig förmåner. Särskilt Dr. Mohrmann hade under vistelsen i cell 62 svårigheter med Schöggel.

Jag frågade därefter ten Hompel om Schöggel nagonsin varit i sjukhuset eller icke, vartill han svarade, att han hade det bestämda intrycket att Schöggel varit där och på så sätt fått bättre förplägnad.

Slutligen frågade jag ten Hompel om Schöggel berättat något om Wallenberg och fick därvid det svaret, att han inte trodde att Schöggel berättat något om honom.

Hamburg den 22 april 1957.

/u/ S.Lundström

Schöggel

Bil.hbr Lundström-Lorentzon 23.4.57

Utdrag.

P.M. ang.samtal
med Harald Nietz den 22.4.57

På fråga, om Nietz varit i förbindelse med en österrikare vid namn Schöggel, förklarade Nietz, att han under en tid, då han satt i cell 16, varit i förbindelse med Schöggel, som då satt i cell 17. Mellan cellerna fanns nämligen blott en trävägg, och det lyckades dem att tala med varandra genom att hålla en bleckmugg mot väggen som en megafon. Nietz kan icke erinra sig någonting om Schöggel.

Hamburg den 23 april 1957.
/u/ S.Lundström

Schöggel

Utdrag ur strängt förtroligt handbrev
från sekreteraren Lorentzon till
kriminalassistenten Lundström, dag-
tecknat Stockholm den 10 maj 1957.

.....

Da Du nu torde ha bildat Dig en tämligen ingående uppfattning om Vladimir-fängelset, synes det mig vara lämpligt att Du, efter det att Du talat med Voss, tar upp kontakten med Schöggel. Jag tror att det, trots att vi här befarat provokation, är nödvändigt, att Du i görligaste mån söker vinna Schöggels förtroende. Schöggel visade, när jag talade med honom, vissa komplex gentemot personer med högre tjänste- och samhällsställning än hans egen. Jag tror därför, att det är värt att ägna Schöggel litet extra tid och uppmärksamhet, och för att Du skall ha möjlighet att noggrant kontrollera de uppgifter han tidigare lämnat mig, bifogar jag en avskrift av den P.M. som jag upprättade efter samtalet med Schöggel i Zürich i oktober 1956.

Ehuru Schöggel ju är bekant bland sina olycksbröder såsom varande en notorisk cellspion, får man inte bortse från den möjligheten, att om Wallenberg varit strängt isolerad, den enda kategori som han haft kontakt med utöver fängelsepersonalen just torde varit cellspionernas krets. Ett annat skäl till varför jag tror, att Du måste ägna Schöggel mera tid än andra utfrågningsobjekt, är att han talar en prononcerad österrikisk accent, vars mysterier det kanske tar Dig en viss tid att deckiffrera.

Schuppel
(sid 2-3)

Strängt förtroligt

P.M.

angående samtal med tyske medborgaren banktjänstemannen
Hanns D i v i s c h, född 1901, hållet söndagen den
12 maj 1957 i dennes bostad i Berlin-Wilmersdorf, Mans-
felderstrasse 28.

Vid slutet av andra världskriget var D. verksam
som tolk för den tyske militärattachén Oberst Wolff
von H ü l s e n i Sofia (numera bosatt under adress
Waldenburg/Württemberg, am Bahnhof). Tillsammans med
denne råkade D. i september 1944 i fångenskap i Bulga-
rien, då beskickningspersonalen var på väg till Turkiet.
De blevo genast överförda till Moskva, där D. och von
Hülse skildes för att ej mera återseas under fångenska-
pen. Den 3 oktober 1944 kom D. till Lefortovskaja-fän-
gelset, där han fick vara kvar till september 1948. I Le-
fortovskaja-fängelset var D. insatt i tre olika celler.
Först kom han till en cell, troligen med nr. 154 i fjär-
de våningen. Efter en kort tid förflyttades han till en
cell i tredje våningen (cellnumret kan D. icke erinra
sig). Denna cell fick han dela med överstelöjtnant von
O e r t z e n och kommandör B r e t t h a u e r. Se-
nare byttes medfångarna ut så att D. fick dela cellen
med en tysk vid namn J ä c k e r (från Bremen), som
senare avlidit under fångenskapen. Som cellkomrat har
D. också haft en tysk vid namn Fred F e l c h n e r.
Denne tillhör numera tyska ambassaden i Moskva och hade
tidigare varit verksam vid tyska ambassaden i Sofia.
D. fick dela cell med Felchner under cirka tre år. På
hösten 1948 dömdes D. till 15 års fängelse. Han överför-
des i samband därmed till en cell avsedd för fångar, som
skulle transporteras från fängelset, och några dagar där-
efter överfördes han till Wladimir-fängelset.

D. förklarade, att han under vistelsen i Lefortov-
skaja-fängelset ej hört talas om att någon svensk med-
borgare skulle hållits fången där. Först efter det att

han någon tid uppehållit sig i Wladimir-fängelset, fick han höra talas om att en svensk vid namn Wallenberg, som varit knuten till en svensk beskickning, skulle ha varit fånge i ett Moskva-fängelse.

I Wladimir insattes D. i corpus III. Under olika tidsperioder var han förlagd till tio eller elva olika celler där. Numera kan han ej erinra sig närmare tidpunkter eller cellnummer. Han förklarade dock, att han varit insatt i celler i samtliga våningar i corpus III.

På fråga om D. vid något tillfälle varit insatt i corpus II, uppgav han, att han under cirka fyra veckor år 1949 satt i cell 35 i andra våningen i en tvåmanscell. Till en början var han där ensam några dagar, men därefter kom en äldre man, en ukrainare, vars namn D. ej längre kan komma ihåg, till cellen.

D. kände till att det i corpus II i bottenvåningen fanns s.k. karantänceller, i vilka fångar under längre tid kunde hållas strängt isolerade. I sådana celler lär generallöjtnanten Rainer S t a h e l ha suttit. Stahel avled under återtransporten till Västtyskland.

På fråga om D. i Wladimir hört talas om några nordiska eller svenska medborgare, förklarade han, att han som förut nämnts hört talas om Wallenberg. Beträffande denne kände D. endast till att hans namn nämnts och att han skulle ha suttit i ett Moskva-fängelse. Däremot kunde D. icke erinra sig vem som talat om detta och till vilken tidsperiod berättelsen hänförde sig.

I Wladimir fanns bl.a. tre finska medborgare. En av dem hette Dimitri D a r a g a n och hade i corpus III gjort sig känd för att vara verksam som cellspion för ryssarnas räkning. Vidare fanns där två bröder vid namn P o p e r. Den ene hette Boris till förnamn. Den andre, som var invalid, hade ett förnamn, som D. ej kan komma ihåg. Bröderna Poper gjorde sig kända som vederhäftiga personer.

Vidare nämnde D. att i Wladimir fanns också en georgier vid namn Leo P a t a r i d s e, med vilken D. 1950 eller 1951 varit tillsammans.

På fråga om D. kände till någon medfånge vid namn S c h ö g g l, svarade han att han 1952 eller 1953 under cirka nio - tio månader varit tillsammans med honom i en cell. Han var österrikare och härstammade från Graz. D., som närmast betecknar Schöggel som en förbrytare, framhöll att om Schöggel skulle lämna någon uppgift om Wallenberg, så

måste en sådan utsaga tagas med den yttersta försiktighet. Själv kunde D. icke erinra sig att Schöggel nämnt någonting om Wallenberg.

Slutligen förklarade D. på fråga att han aldrig hört talas om några fångar vid namn Langfelder eller Scheuer.

Berlin den 13 maj 1957.

(S. Lundström)

Schöggel

Utdrag.

Bil. hbr Lundström-Lorentzon 14.5.57

Strängt förtrolig.

P.M.

angående samtal med tyska medborgaren översten (a.D.) Rudolf
P a l t z o , född 1904, hållet i dennes bostad i Kaisers-
lautern, Ottostrasse 20, söndagen den 28 april 1957.

Då jag nämnde namnet S c h ö g g l , förklarade Paltzo,
att han aldrig träffat denne, men däremot hört talas om honom
i "Uladimir, där han hade ett mycket dåligt rykte och närmast
betecknats som en "bandit".

Hamburg den 14 maj 1957.

/u/ S.Lundström

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från krim.assistenten Lundström till
sekreteraren Lorentzon, dagtecknat Stuttgart
den 21 maj 1957.

Efter att ha talat med Werner M a t u s s e k (Korilsk-undersökningen) och Fritz S p e r l i c h samt Victor de L a t r y får jag härmed översända PM angående samtalerna samt en fotokopia av en i Kasseler Zeitung för den 23 mars 1957 införd artikel angående Wallenberg, författad av de Latry.

Genom telefonsamtal med Leifland igår erfor jag, att Du i Ditt brev av den 15 maj 1957 ej avsett Vogt utan i stället Voss. Min avsikt är att i slutet av denna vecka söka få tala med Voss i Hintersee. Om någon konfrontation mellan Voss och Landwehr von Pragenau (vilken senare lär bo i München - och alltså skilda åt från varandra på ett avstånd av omkring 17 mil) kan genomföras är väl ovisst.

I Stuttgart med omnejd har jag bl a bedrivit spaningar för att söka få tag på Otto S c h ö g g l men tyvärr med negativt resultat. Vid Mercedes-verken i Untertürkheim intill Stuttgart har vid registerundersökningar konstaterats, att Schöggel tidigare arbetat där och att han den 5 oktober 1950 (?) blivit avskedad. Meldeamt i Untertürkheim hade ingen registrering beträffande Schöggel och ej heller fanns han antecknad hos motsvarande myndighet i Stuttgart.

I sammanhanget får jag erinra om Beckerles uppgift, att Schöggel vid ett telefonsamtal i januari 1957 sagt sig inneha en anställning i Salzburg.

Med tillgängligt underlag synes det f n vara omöjligt att spåra Schöggel här. Den enda utvägen är väl att från Österrike söka härleda var han nu kan befinna sig.

Rörande mina senaste erfarenheter kan jag vidare omtala, att Alfred H a u s, som återkom från fangenskapen i februari 1955, enligt uppgift av en dotter till honom avlidit i oktober 1955. Han bodde under sina sista dagar under adress Feldrennach, Kr.Calw, Marktplatz 24.

Fritz B a y e r (Norilsk-undersökningen) har flyttat från den av oss kända adressen i Mannheim. Han är anställd vid en metallvarufabrik i Lüdenscheld men lär f n vara intagen på ett sjukhus där. Samtal med honom får därför anstå tills jag åter kommer upp till Ruhr-området.

Slutligen får jag omdöma, att på min återstående besökslista (förutom de ovannämnda personerna) nedanstående personer finns antecknade:

1. von H i l z e n i Waldenburg/Würtemberg
2. R e u s c h l e i Schwäbisch Hall
3. Theodor W i e d l e i Isny/Allgäu (Norilsk)
4. J o r d a n i München
5. Karl K o s c h i "
6. Peer L a n g e i "
7. Dr. Sigfried M u l l e r i Regensburg
8. Hans S c h m i d t i Nürnberg
9. Adam H a e s l e r i Hof/Saale (Norilsk) och
10. Alois S c h a f f e r s c h i k i Hannover-Ricklingen (Norilsk).

Schuppel
(sid 4.)PM

angående förnyat samtal med journalisten Victor de Latry, hållet måndagen den 20 maj 1957 på Hotell Graf Zeppelin i Stuttgart.

de Latry är fortfarande bosatt under adress Kurhaus Schillershöhe, Gerlingen/Stuttgart och är numera anställd som medarbetare i "Werbe-Rundschau", som betecknas som "Zeitschrift der Freunde neuer Werbung" och utgives under adress Gerlingen-Schillershöhe über Stuttgart-Feuerbach, telefon 540 über Ditzingen.

På min fråga angående vem de Latry avsåg, då han i sin tidningsartikel i Kasseler Zeitung för den 28 mars 1957 angivit, att en österrikisk fältväbel Heinz J. skulle ha haft knackningsförbindelse med Wallenberg i Lefortovskaja-fängelset till 1951, svarade han, att han avsett Heinz J a n c s y , som nu bor i Wien, Brechgasse 7.

Enligt de Latrys uppfattning skulle Jancsy ha suttit i Lefortovskaja-fängelset från 1944 eller 1945 till 1951 som "Nacht- und Nebelgefangene" (NN) och därigenom alltid tilltalades enbart med nummer. I Lefortovskaja-fängelset skulle Jancsy, som tidigare varit verksam inom Abwehr avdelning 1 c, ha haft knackningsförbindelser med ett flertal olika fångar, bl a med Wallenberg och den italienske ministern O d o n i g o samt den italienske konsulen T o c h i eller T o s s i . Odonigo och Tossi tillhörde båda beskickningen i Bukarest. Då Jancsy tillsammans med Arnold D ö r i n g i april 1954 kom till cell 76 i corpus III, där bl a de Latry och Graf A d e l m a n n satt, skulle Jancsy ha berättat här om och att knackningsförbindelsen med Wallenberg kunnat upprätthållas till 1951. De i tidningsartikeln omnämnda två diplomaterna är just de här omtalade italienarna Odenigo och Tossi. Med dessa har de Latry aldrig varit tillsammans. Ett par tyska diplomater,

1496

som de Latry träffat under fångenskapen och som han nu ej vill namngiva, har berättat om Odenigo och Tossi.

Uppgiften i inledningen till den omnämnda tidningsartikeln, vari angives, att affären Wallenberg den 15 mars 1957 förelades Förenta Nationernas församling, har de Latry inhämtat ur FN-tidningen "Minutes". I denna hade stått att läsa, att affären Wallenberg var uppsatt på dagordningen för denna dag. Det vittne, som i en skriftlig utsaga, skulle ha vederlagt den ryska dödsförklaringen för Wallenberg, sade sig de Latry vid tillfället ej kunna erinra sig namnet på. Han lovade att senare till svenska ambassaden i Bonn insända uppgift härom.

Beträffande sin egen fångenskap berättade de Latry, att han som tidigare tillhört grupp 550 GFP (Geheime Feldpolizei) från Ljubljanskaja-fängelset överfördes till Butyrskaja-fängelset i februari 1952 och där insattes i sjukhusavdelningen med anledning av att hans sinnestillstånd skulle undersökas. Den omnämnda gruppen, som tillhörde Abwehr, hade kollektivt blivit dömd till döden för förbrytelser mot de mänskliga rättigheterna. Själv hade de Latry varit verksam som "Sonderführer" och deltagit vid tvångsförflyttning av folk, som ej skulle få bo kvar i områden, i vars närhet frontlinjen kommit att sträcka sig. Under uppehållet i Butyrskaja-fängelset blev de Latry förhörd angående sin verksamhet i Abwehr och samtidigt sinnesundersökt av en tysk professor Berger.

de Latry lyckades få reda på matportionernas antal i köksavdelningen i Butyrskaja-fängelset och härigenom trodde han sig veta att omkring 30.000 fångar fanns i fängelset vid nämnda tidpunkt.

Under det att de Latry vistades i Butyrskaja-fängelset, hade han vid ett tillfälle protesterat mot att han blivit misshandlad i samband med förhör. Till svar hade han då fått: "Det är inte så farligt. Vad säger Ni då istället om att vi har ett svenskt sändebud som fånge?" Det var första gången de Latry hört talas om att en svensk diplomat varit fånge, de Latry menade, att uttrycket "ett svenskt sändebud" ej skulle tagas

bokstavligt. Den ryss, som yttrat detta kunde enligt de Latrys uppfattning ej skilja på de diplomatiska graderna. Beträffande det nämnda yttrandet erinrade sig de Latry vidare, att svensken skulle ha häktats i "en stat, som hade vänskapliga förbindelser med Tyskland".

Först då de Latry kom till Wladimir, fick han reda på att en svensk legationssekreterare vid namn Wallenberg hållits fången i Lefortovskaja-fängelset i Moskva. Detta hade omtalats för honom av några tyska diplomater, som han nu ej vill namngiva. I samband därmed hade också Odonigo och Tossis namn nämnts.

Rörande sin förläggning i olika celler i Wladimir kunde de Latry nu erinra sig följande:

- cell 50 i corpus III tiden 4 november 1952 - januari 1953
- cell 76 i corpus III i januari 1953 och delvis -54
- cell 45 i corpus II tiden januari 1953 - mars eller april samma år, därefter i
- cell 70 i corpus III (något osäker tidsbestämning)
- cell med okänt nummer i corpus II april - augusti 1955,
- cell 70 i corpus III augusti - september 1955.

I cell 76 hade de Latry till en början fått sitta ensam. Därefter hade han som cellkamrater fått österrikaren Hans S a n i t z e r från Salzburg, Rüdiger Graf A d e l - m a n n , österrikaren Max P u n t i g a m (tidigare Ortsgruppenleiter), förre ukrainske handelsministern Cyril O s m a k , en rysk jude, som varit överstelöjtnant vid pansarvapnet Josef K e r n e s , en grekisk Marko-anhängare vid namn Christo C i s m e d i s , författaren (av billiga romaner) von H a n s t e i n , som härstammade från Dresden, österrikaren Kurt S u p p i n g - e r (nu bosatt Wien XXII, Hartlebengasse 48), infanterigeneralen H a n s e n "Hjälten från Rumänien", baron Arno von S t r i t s k y (nu bosatt i Stade a d Elbe, Burgstrasse 11), och finske underofficeren Ero P e l - k o n e n .

Då Janeszy och Döring i april 1954 kom till cell 76, såg de synnerligen anskrämliga ut. De var undernärda och hade förstörda ansikten. I cellen tilltalades de först på ryska, enär de gjorde intryck av att vara "Ivans". De svarade emellertid på tyska och omtalade, att de under en längre tid suttit i corpus II i ensamceller utan att få tala med någon.

På fråga om de Latry kände till andra fångar, som också suttit isolerade i corpus II, svarade han att han visste om att fältmarskalk von K l e i s t , som senare avlidit, suttit där under sådana omständigheter.

Då de Latry själv satt i corpus II satt han under tiden januari till mars eller april 1953 ensam i cell 45. Då han på nytt blev intagen i sjukhuset i april 1955 fick han åter sitta där ensam till en början. De Latry protesterade emellertid skarpt häremot och till följd härav blev Graf Adelmann insatt i cellen. Denne skulle kort dessförinnan ha suttit tillsammans med von G r e g o r y i en cell i corpus II.

Jag frågade därefter de Latry om han kände till någon medfånge vid namn S c h ö g g l. Han svarade genast, att denne vid två tillfällen varit i samma cell som han själv. De Latry kände Schöggel som den uslaste av medfångar, som för blott en cigarett skulle kunna förråda uppgifter om cellkamraterna. De Latry kunde ej exakt erinra sig när han satt tillsammans med Schöggel, men han tror att detta inträffade i maj - augusti 1954 samt dessutom i slutet av mars 1955. Schöggel hade uppgivit, att han varit Hitlers flygplansförare, en uppgift som genast kunnat vederläggas, enär den man, som haft denna funktion var känd för de som satt i cellen. De Latry ville beteckna Schöggel som en psykopat, som absolut ej är tillräknelig för vad han säger eller vad han gör. På grund av sin dumhet höll han på att förråda alla cellkamraterna, innan dessa lyckades utverka att få honom förflyttad. De Latry ville jämföra Schöggel med en annan fånge, som uppgav sig vara "Earl of Wymouth". Båda vore renodlade skoartyper. Även Döring och en tysk vid namn M e i n e r s hade dåligt renommé bland medfångarna.

Schöggl var ofta i sjukhuset och visste för övrigt mycket om medfångarna, enär han ofta fick byta cell.

Tillfrågad om de Latry kände till något om Langfelder, förklara de han, att han hört talas om Langfelder genom berättelser av fångar, som suttit i Lefortovskaja-fängelset. Han visste härigenom, att Langfelder varit Wallenbergs chaufför och häktats samtidigt som han.

Namnet Scheuer var fullkomligt obekant för de Latry.

Jag förde därefter den av de Latry tidigare omnämnde Leuvenhaupt på tal. I samband härmed förklarade de Latry, att han den 20 september 1951 kommit till Ljubljanskaja-fängelset tillsammans med Dr. S t e l z e r . I detta fängelse hade de Latry lärt känna Leuvenhaupt som svensk. I varje fall hade han själv uppgivit, att han varit svensk medborgare - en uppgift, som de Latry ej varit i tillfälle att kontrollera. de Latry säger sig ej kunna erinra sig något mer angående Leuvenhaupt. I detta sammanhang ville de Latry för övrigt upplysa om att han under senaste året varit svårt sjuk och att hans minnesbilder från fängelse tiden alltmer börjar fördunklas.

Spontant nämnde de Latry, att en tysk journalist Walter C h r i s t o f o l e t t i , bosatt i Stuttgart under adress c/o Mohr, Johannesstrasse 95, telefon 60215, varit fånge i Sovjetunionen, varifrån han frigivits i januari 1956. Denne, som lär ha varit en god iakttagare, har aldrig varit i Wladimir men däremot i Alexandrovsk-Central och i Bykova.

De Latry gör intryck av att vara relativt fantasifull. Han har vid samtalen svårt att hålla sig till den sak, som från början varit på tal. För min del är det mycket svårt att bedöma om han vid något tillfälle lämnat någon vilseledande uppgift - ett förhållande som man dock ej kan utesluta.

Stuttgart den 21 maj 1957.

/u/S. Lundström

Schröpp

Bil. hbr Leifland-Lorentzon
28.5.57

Utdrag.

P.M. ang.förnyat samtal
med f.tyske viceamiralen H.E.Voss.
den 24 maj 1957.

Särskilt tillfrågad förklarade Voss,
att han aldrig träffat eller hört talas
om någon fånge vid namn Landwehr von
Pragenau, Schögg eller Gogiberidse.

Regensburg den 26 maj 1957.
/u/S.Lundström

Schögl

Bil. hbr Leifland-Lorentzon 28.5.57

Utdrag.

P.M. ang. samtal
med R. J o r d a n den 24 maj 1957

Ej heller kunde Jordan påminna sig att
han hört talas om några fångar vid namn
Gogiberidse, Pataridse eller Schögl.

München den 24 maj 1957.
/u/S.Lundström

Bil. Wien 403, 17.6.57

Schögl

Utdrag.

P.M. ang.samtal med
Franz Poisinger.

Poisinger kände även Otto Schögl.
Denne är således icke identisk med
Schluger.

Wien den 15 juni 1957.

/u/ Erik Braunerhielm.

1497

Schöggel

Bil. Skr. från Gk New York nr.1
7.2.58

Utdrag.

Uppteckning av samtal med
Wilfred Cumish i Bradford., Mass.,
den 3 februari 1958.

Jag nedtecknade därefter namnen Otto
Schöggel, Otto Schuggel, Schluger, Hurst
Theodor Mülle, Simon Gogiberidse, Rudolf ten
Hompel, Schandl, Vilmos Landwehr, Kurt Land-
wehr, Adolf Landwehr, Langfehr, Langfelder,
Landfelder, och dessa kommenterade Cumish på
följande sätt: Schuggel hade han hört nämnas
i Vladimir; han vore icke identisk med
Steinberg. Namnet Mülle hade han ävenså
hört men aldrig sett honom själv. Simon
Gogiberidse vore just den georgier, som
ställt till uppträdet med Landwehrs tidningar
och vilken arresterats i Frankrike.

/u/ Folke Persson

Schjerve

Avskrift.

Stockholm den 5 november 1958.

Strängt förtroligt. 2 bil.

Ärade Broder,

Vid Din genomresa i Bern den 26 oktober hade Du ett samtal med ambassadören Hammarström om ett ärende som väl får betecknas som ganska sensationellt i Wallenberg-frågan. Leifland, som idag återvänt, har nu i Bern haft ett samtal med Brugger, för vilket redogöres bifogade promemoria, som torde tala för sig själv. Det viktigaste i denna synes vara att Brugger säger sig ha haft kontakt med Wallenberg under juli 1954 i corpus II (sjukavdelningen) i Vladimir. Omedelbart före kurirens avgång har vi icke kunnat penetrera ärendet i detalj, men vi vill orientera om att den i PM omnämnde Adam Uibel skrivit ett brev till beskickningen i Bonn den 16 juli 1955, varav även avskrift bifogas. Vad den ävenledes omnämnde Turyn beträffar har denne hörts av Braunerhielm den 13 oktober 1956 (697 B.30.10.56). Båda dessa personers utsagor torde väl utan risk för misstag få anses hänföra sig till Tomsen, alias Grosheim-Krisko. Tomsen kom emellertid till Tyskland den 29.12.1953, och finnes det sålunda hopp om att Bruggers utsaga om kontakten med Wallenberg 1954 icke är ihfluerad av detta missvisande spår, framför allt som Brugger först kom till Vladimir i maj 1954.

I ett handbrev till Dig den 25 oktober 1956 har jag

Ambassadören S. Allard,

W i e n .

8291 redmevon 7 heb mldm0032
Lld S .Jililava
redogjort för vad en viss Otto Schöggel för mig uppgivit i
Zürich, vilket handbrev av Dig besvarats i särskild ordning
den 28.10.56 jämte därefter insända utförliga rapporten
Brugger har ävenledes uppgivit, att han icke känner till
Schöggel.

Vad som nu Brugger säger, ställer delvis Schöggels
utsaga i en annan dager, vilket måhända kan påkalla ytter-
ligare samtal med denne.

Det är givet, att vi nu måste göra allt för att kart-
lägga de närmare omständigheterna om Bruggers kontakt med
Wallenberg. Såsom framgår av Leiflands PM anses denne
numera tillförlitlig, och mitt ärende idag är endast en fråga
om Du hos brittiska och amerikanska vederbörande kan erfara
någonting om vad dessa har att säga om Bruggers person, till-
förlitlighet och insatser i deras tjänst. Dessutom vore det
angeläget om beskickningen kunde erfara Schöggels nuvarande
adress, därest vi skulle bedöma det nödvändigt att åter ha ett
samtal med denne, vilket som framgår av ovanstående väl
förefaller sannolikt.

Gunnar Lorentzon

6.11.58

sjöborgsutredningen

CHIEFER

P

2

Eu¹

Svensk

W i e n

Handbrev Lorentzon/Allard 5.11.58. Den i promemorian omnämnde finnen Bastamov jämte två andra finnar kommer inom de närmaste dagarna att höras av Lorentzon. Därest dessas utsagor stämmer med vad Brugger sagt angeläget snarast därefter åter höra Schöggel. Benäget tela därför omgående Schöggels adress till Stockholm, som vidarebefordrar den till Lorentzon.

Cabinet

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från Wien
Avsant den 7 / 11 19 58 kl. 1300
Inkom den 3 / 11 19 58 kl. 1300
Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

Brädslande.

43.

Edert chiffer 36.

Schöggel nämner lagerarbetare Austrian Airlines i Schwechat utanför Wien. Med hänsyn härpå syns lämpligast vi höra honom snarast och om möjligt redan i morgon eftermiddag, då env. Lundberg kan närvara. Därest ytterligare frågor böra ställas utöver vad som framgår av handbrev Lorentzon-Allard den 5 nov. tacksam omgående besked.

Allard

Coll.: {

Lorentzon/AVS

Schöggel

7.11.58

CHIFFER

sjöborgsutredningen

P

2

Eu¹

Svensk

Wien

Väst
Edert chiffer 36. Benäget sök ordna samtal Schöggel
med Lundberg och Lorentzon, som båda ankommer Wien samma
flyglägenhet.

Ernst Fomundley

Cabinet

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal den 8 november 1958 med Otto Schöggel.

Otto Schöggel är sedan en kort tid tillfälligt anställd hos Austrian Airlines som lagerarbetare i hangar 3 i Schwechat vid Wien. Han bor i ett ungarshotell Fasangasse 23 i Wien. Hustrun är bosatt i St. Lorenzen, Steiermark.

En ledtråd till Schöggels nuvarande vistelseort erhöles genom Maximilian Manfred. Denne, som numera är advokat i Wien, berättade, att han blivit uppringd av Schöggel, som bett Manfred åtaga sig att vara hans juridiska biträde i en bedrägeriprocess som öppnats mot honom. Manfred hade vägrat att åtaga sig försvaret av en "sådan typ som Schöggel", och sedermera erfarit, att denne av Kreisgericht i Leoben dömts till 10 månaders fängelse. Nyligen hade Schöggel på nytt ringt Manfred och bett denne lägga in ett gott ord för honom hos personalchefen i Austrian Airlines (Aua), dr. Witschl, även han en Spätheimkehrer. Huruvida Schöggel erhållit anställning hos Aua visste icke Manfred, men vi kunde säkerligen få hans adress av dr. Witschl. Manfred föreföll på något egendomligt sätt nervös vid samtalet med honom.

Det visade sig att den senare lämnat Auas tjänst men den nye personalchefen lämnade beredvilligt ut adressen. Schöggel uppges icke ha rest någon invändning mot att komma till beskickningen.

Samtalet leddes huvudsakligen av Lorentzon i närvaro av envoyén Lundberg och Braunerhielm. Schöggels utsaga är präglad av en stor tankeoreda. Han hoppade från det ene ämnet till det andra, blandade ihop fakta och var utomordentligt svår att stoppa och leda in på rätt spår igen. Han missförstod ofta frågorna och misstänkte också, att dessa innehöll förtäckta anklagelser. Någon konsekvent upplagd ut-

1498

frågning var därför omöjlig. Till viktigare punkter måste vi gå på gång återkomma, icke blott för att kontrollera om Schöggls motsade sig själv utan för att överhuvud rida ut begreppen.

I det följande har Schöggls uppgifter systematiserats, men, där så bedömts erforderligt, hans utsagor om samma sak vid olika tillfällen under samtalet relaterats kronologiskt.

Schöggel hade förflyttats från Vorkuta till Vladimir 1952 eller 1953. Han hade vistats i sjukhuset vid två tillfällen (numren på byggnaderna kan han icke hålla isär). Han beskrev sjukhuset, delvis med hjälp av bifogade skiss, på följande sätt: celler utesetter längsidorna i tre våningar. I högra kortändan (från huvudingången sett) i bottenvåningen en större operationssal. På baksidan en rastgård med en rad rastboxar. På framsidan fanns en utbyggnad. När man skulle till tandläkaren fördes man in genom huvudingången, vek av till höger i förbyggnaden och gick en trappa upp.

Första gången hade Schöggel kommit till sjukhuset 1953 för en åderbräckoperation. Han uppgav härom vid olika tillfällen följande:

1. Han hade delat cell bl.a. med en finne. Efter något bruk hade denne redan efter en dag blivit förflyttad från cellen. Schöggel satt sedan ensam i tre dagar i corpus II och kom sedan tillbaka till corpus III.
2. På fråga om han spelat schack med någon i sjukhuset svarade Schöggel, att han gjort detta med en ryss eller finne, då han var intagen för åderbräckoperationen.
3. Senare berättade Schöggel, att han först suttit i bottenvåningen med ryssen, därefter förflyttats till finnen i en cell en trappa upp. Finnen hade varit homosexuell och besvarat Schöggel, som klått upp honom, varefter finnen förflyttats till en annan cell. Namnet kunde han ej erinra sig, men finnen hade varit en stor stark karl. Av beskrivningen att döma var det ej Pelkonen. Finnen var impopulär hos sina landsmän i fängelset, som trodde honom vara cellspion.

Andra gången Schöggel var i sjukhuset hade han vistats tillsammans med svensken, någon gång i slutet av 1954 eller januari eller februari 1955. Rätt snart fastnade Schöggel definitivt för tidpunkten februari 1955. Han hade varit i svenskens cell bara

en natt. Denna cell låg en trappa upp och vette mot rast-box 3 på baksidan av byggnaden. Han hade införts dit vid 16-tiden en eftermiddag. Den person som låg där hade efter en stund på "tung" ryska (det blev icke klart om vederbörand talade detta språk dåligt eller av sjukdom över huvud haft svårt att tala) frågat om Schöggl's nationalitet. Efter den senares svar blev det en paus, varefter cellkamraten sporde, om han verkligen vore österrikare och icke exempelvis tysk. Då Schöggl beyrade, att han var österrikare, svarade cellkamraten: jag är svensk. Han hade vidare berättat, att han varit fängslad sedan 1945, till en början suttit i Moskva - Schöggl ville minnas Lubljanskaja-fängelset. Först sade Schöggl, att svensken alltid varit ensam, något senare att svensken sagt sig vid ett tillfälle i Moskva haft en cellkamrat men därefter varit ensam i tre år. Såväl samvaron med cellkamraten som svenskens förflyttning från Moskva till Vladimir torde ha egt rum ungefär 1949/50. Härom var Schöggl dock mycket osäker och angav olika år mellan 1948 och 1951. Svensken hade så småningom övergått till tyska språket, som han talat "tungt som en jude".

I början av samtalet förklarade Schöggl kategoriskt, att detta var allt han mindes av vad svensken sagt. "Das weiss ich, aber mehr weiss ich nicht" var en fras som ofta upprepades vid fragor om svensken.

Den svenske fången hade varit mycket mager, haft långdraget ansikte och dåliga tänder, samt varit kortare än Schöggl själv. På fråga hur han kunde bedöma längden på en man, som aldrig kunnat resa sig upp, svarade Schöggl, att sängen varit ett halvt huvud för kort för honom själv men passat precis för svensken.

Svensken hade varit svårt sjuk och icke kunnat röra sig. Han hade undersökts av en avinnlig judisk läkare och av en gammal rysk sjuksköterska, fått stora sprutor bakom höften med en vit vätska. Om det varit något näringsmedel eller annat kunde Schöggl icke bedöma. Då svensken skulle få injektionen måste man handgripligen vända på honom. Schöggl visade med en grimas, hur svensken reagerade för sticket. Vidare hade svensken mast förrätta sina behov i

ett bäcken, som sjuksköterskan gav honom, trots att toalett fanns i cellen. Huruvida svenskens orörlighet berott på förlamning eller allmän svaghet blev icke klart.

På upprepade frågor om svenskens tillstånd, erinrade sig Schöggel så småningom, att den förre sagt, att han vore svårt sjuk men icke fick den riktiga behandlingen, senare, att "de vill icke göra mig frisk". Spord om han kände andra exempel på avsiktligt dålig sjukbehandling av fångar, omtalade Schöggel att han sett liknande exempel i fångläger före Stalins död.

Schöggel förklarade, att han icke nu kunde erinra sig svenskens namn. Han berättade, att han även i det manuskript han erbjudit ett tyskt förlag för tryckning (se nedan) utsagt, att han icke visste vem svensken var, och att han icke kunnat igenkänna honom från de foton, som visats honom på konsulatet i Zürich. Då envoyén Lundberg vid ett tillfälle i förbigående nämnde namnet Wallenberg, verkade Schöggel märkbart lättad att antligen ha kommit på namnet och använde det genast i sitt svar. Blott ett par minuter senare, då han på nytt ville uttala namnet, sade han emellertid Wallenstein. Han hade aldrig hört namnet Tomsen och syntes draga slutsatsen, att detta vore engelskt. Då Lorentzon senare framhöll, att den svensk han sammanträffat med kanske varit Tomsen, genmälde Schöggel, att han icke känt till det namnet utan trott att svensken hette Wallenstein.

Innan detta beklagade Schöggel djupt att han icke kunde erinra sig namnet. Man måste betänka i vilket tillstånd han befann sig i sjukhuset. Innan han kom dit hade han som straff vistats sex dagar i en "ställe", och i förtvivlan sökt begå självmord genom att skära sig i halsen.

"Spanns kuggfrågor" (se 708 B.6.11.56) och andra kontrollfrågor besvarade Schöggel på följande sätt:

1. Svenskens härfärg kände han icke till. Vissa fångar, exempelvis Hawlik och Manfred, hade på grund av gott uppförande eller genom att gå ryssarnas ärenden särskilt tillstånd av den politiske officeren att bära långt hår. Såväl Schöggel själv som svensken hade däremot haft huvudena rakade. Som frisörer tjänstgjorde enligt Schöggel flera fångar, alla av rysk nationalitet.
2. Toalett fanns, som ovan nämnts, i den cell, där Schöggel låg med svensken. Cellen var möblerad sålunda: vid högra långväggen (från dörren räknat) en säng, under fönstret på kortsidan en säng,

vid vänstra väggen ett bord, till vänster om dörren kioetten. Schögg1 framhöll, att övriga celler icke nödvändigtvis måste vara utrustade på samma sätt. I corpus III hade fångarna till låtits gå på toaletten två gånger om dagen.

3. Svensken hade haft mycket dåliga tänder men icke förlorat alla. Om han hade fått en protes visste icke Schögg1, som själv efter sjukhusvistelsen fått en tandbrygga i överkäken.

4. Tidigare fanns en ung manlig läkare i sjukhuset, men i feoruari 1955 hade Schögg1 bara sett den ovannämnda ryska judin-
nan.

5. Schögg1 tillfrågades, om han 1955 hört någon skrika i sjuk-
huset. Ja, många skrek, det var ett förskräckligt liv, man
hörde också kvinnor skrika, t.o.m. barn. Vi visste icke, om
inte Schögg1 med sin vanliga tankeglidning börjat tala om
corpus III. Han avbröts med frågan om han hört namnet Kugloff.
Han ansträngde sig att minnas, precis som vid namnet Tomsen,
men blicken irrade. "Kugloff, det var väl han som skrek... Det
var någon som skrek, som ropade något på grov tyska. Det var
ett förfärligt skrikande." Och Schögg1 var, efter sin plöts-
liga, tydligen omedvetna ideassociation, inne på det allmänna
temat igen.

6. Tillfrågad om signaleringsmöjligheterna i sjukhuset berät-
tade Schögg1, att det fanns en möjlighet att knacka med grann-
cellerna om fängvaktaren var slö. I regel var vakterna emeller-
tid mycket kvicka att vid minsta misstänkta ljud öppna den lilla
tittgluggen i dörren för att se vad som stod på. Schögg1 kom
därefter in på "telefonerandet" i ventilationsrör o.dyl. och
gled strax in på förhållandena i corpus III. Han lämnade i
stort sett samma uppgifter som Sanitzer om brevlappar i bröd-
bitar, som kastades från box till box i rastgården, phone-
randet, brev nedfirade med snören genom fönstret till våningen
inunder etc.

7. I fängelset hade fångarna tillgång till tidningar, såväl
Pravda och Isvestija som Östtyska och den Österrikiska "Volks-
stimme" (som Schögg1 lugnande nog icke riktigt mindes namnet
på utan kallade för "Koplenigs tidning"). Dessa tidningar hade
till en början varit mycket gamla - först cirka 2 år, sedan 1
år, men anlände slutligen nästan dagsfärska. Om förbundskansler
Raabs Moskva-besök den 15 april 1955 och den utlovade amnestin
för de Österrikiska fångarna hade Schögg1 således läst i en

dagsfärsk tidning tillsammans med Manfred, när han kommit till dennes cell efter sjukhusvistelsen.

Som i det föregående nämnts, infördes Schöggel till svenskens cell en eftermiddag och förflyttades därifrån påföljande morgon. (Påmind om att han vid förhöret i Zürich sagt, att han varit tillsammans med svensken i flera veckor, svarade han - men synbarligen endast därför att han kände sig pressad - att det kanske rörde sig om en förväxling.)

Schöggels uppgifter om förflyttningen vid olika tillfällen relateras här i kronologisk ordning, delvis som en illustration av hur svårt det var att hålla honom vid ämnet och få ur honom alla väsentliga detaljer med en gång. Vi måste ständigt återkomma till samma punkt för att få full klarhet.

1. Vid morgonvisitationen, som ägde rum mellan kl. 7 och 8.30 hade han av den politiske officeren Straffoff bortförts från svenskens cell. Han hade därefter förhörts fyra å fem gånger om vad han visste om sin förne cellkamrat, särskilt om han visste dennes namn. Han hade envetet förnekat detta och framhållit, att svensken varit för sjuk för att säga mycket, och att han själv på grund av såret i halsen haft svårt att tala. I Potma hade fångarna i samband med repatrieringen inkallats till enskilda förhör, varvid ryssarna sökt förmå dem att i framtiden arbeta för rysk räkning. Därvid hade Schöggel fått underteckna ett formulär, enligt vilket han lovade att icke efter hemkomsten ytla, vad han visste. Förhören hade enbart gällt samvaron med svensken. Inför Schöggels bondnekande hade ryssarna slutligen blivit lugnade och sagt, att cellkamraten i själva verket icke vore svensk utan tysk, men att han vore fullkomligt "verrückt".

2. Sedan Schöggel utförts ur svenskens cell blev han underkastad förhör och fick underteckna ettprotokoll. Efter detta gick man med på att ersätta hans förlorade tänder med en lösgom. Allt detta hade han berättat för Manfred.

3. Då han kom ut från svenskens cell fördes han till en cell i våningen ovanför, där han satt en tid ensam, innan han återfördes till corpus III.

4. Tillfrågad om han icke tyckte det var anmärkningsvärt, att en svensk satt i ryskt fängelse, omtalade Schöggel, att han talat om

saken med Manfred och sagt till denne, att han aldrig varit tillsammans med en svensk förut. Efter tre dagars vistelse i Manfreds cell hade han emellertid förhört och tvingats lova, att icke berätta för någon om svensken. Han hade där-
efter aldrig nämnt om sina upplevelser för någon.

5. På fråga om han hört talas om andra svenskar, förnekade han detta och upprepade, att han endast omnämnt svensken för Manfred men inte för andra, eftersom ryssarna förbjudit honom.

6. Vid morgonvisitationen, då sjuksköterskan kom in i svenskens cell, hade även den politiske officeren tittat in, sett Schöggel och utropat "vad är det där för en typ". Officeren och sköterskan hade viskat häftigt vid dörren. Fem minuter senare hade Schöggel, tämligen bryskt trots sitt halssår, förts ut.

7. Schöggel kände ej namnet på dem som förhört honom. Tillfrågad om det icke vore Pelikan svarade han genast, att denne ju varit den ryske chefen i Baden bei Wien (jfr Spanns uppgift om Bielkin). I Vladimir hade Schöggel först hörts av en underordnad officer, men det sista förhöret hade ägt rum inför fängelsets NKVD-chef, vilken tvingat honom under-
teckna ett protokoll, i vilket han lovade att icke berätta om svensken.

Schöggel erinrade sig Turyn och framhöll, att denne säkert icke haft något gott att säga om honom. (Han förutsatte för övrigt att vi talat med alla hans forna kamrater och att alla talat illa om honom.) Turyn hade nämligen misstänkt Schöggel för att till ryssarna ha utlämnat en namn-
lista över medfångar, som han haft gömd i cellen (jfr Hawliks uppgifter). Schöggel uppgav vidare, att Schörner och Hawlik suttit i samma cell. Ryssar hade också vistats i cellerna men efter en hungerstrejk år 1953 eller 1952 hade de alla överförts till en annan byggnad, där såväl politiska som kriminella ryska fångar samlades. Schöggel hade träffat bl.a. "chefen i Leningrad" Kovetsov (skall väl vara Kusnetsov) och

"general Maslov från Kreml". Han nämnde en österrikare, som kände honom från Vladimir, nämligen Gustaf Tauber i Wien. Denne hade numera gott om pengar, ehuru han icke hade något arbete. Över huvud gick det bra för alla utom för Schöggel. Manfred, som redan i fängelset kunnat ordna extra förplägnadsförmåner, vore numera välbeställd advokat. Turyn, som genom sin bråkighet varit impopulär bland kamraterna, vore också förmögen etc.

Schöggel mindes Hesch väl. Han förnekade emellertid bestämt, att denne talat med honom om andra fångar. Frågan om han hört någon estnisk präst omnämnas bejakade han likväl sedan och tilllade, att det varit en biskop, som Hesch berättat om. Likaså medgav han på direkt fråga, att han hört om en dansk och tillfogade, att det varit Hesch som i Potma sagt att han sammanträffat med honom.

Schöggel mindes också, att då han lämnade svensken i sjukhuset kom han till en cell i corpus III där, förutom Manfred, även Sanitzer och en tysk sutto.

Schöggel meddelade spontant, att han kommit underfund med att hans tidigare uppgift om att huvudbyggnaden i Vladimir vore byggd i vinkel, var felaktig. Då han sagt detta hade han haft Smolensk i åtanke. Manfreds skiss vore riktig.

Fyra å fem månader efter Lorentzons samtal i Zürich med Schöggel, hade den senare uppsökts i Stuttgart av en person, som presenterade sig som journalisten Hans Gross från München. Han hade bevisat sin identitet med ett identitetskort. Gross hade sagt, att han visste att Schöggel varit i Vladimir och suttit tillsammans med Manfred (detta namn nämndes först), Hesch, Tauber, Schörner o.s.v. - journalisten hade nämnt ytterligare några namn. Medfångarna kunde emellertid icke berätta mycket, men Schöggel visste ju en hel del av intresse. Om han gav ut en bok om sina upplevelser skulle han tjäna mycket pengar. Gross skulle gärna hjälpa honom skriva boken, som därefter skulle utgivas av Weiss & Co Verlag i München.

Schöggel antog genast anbudet. Här hade han ju en möjlighet att bli lika ekonomiskt välbeställd som sina forna fängelsekamrater. Under sex dagar i sträck sammanträffade han med Gross på ett café i Stuttgart. Gross frågade ut honom om hans erinringar

och stenograferade ned berättelsen. Egendomligt nog tycktes emellertid Gross vara mest intresserad av vad Schöggel upplevt efter hemkomsten. Han frågade mycket noga med vilka personer han haft kontakt, om han uppsökt några främmande beskickningar o.dyl. Schöggel påstod under samtalet med oss, att han för Gross förnekat, att han någonsin lämnat dylika uppgifter till främmande makts representanter. Såsom i det föregående omnämnts sade Schöggel emellertid vid ett annat tillfälle, att han i boken skrivit, att han icke kunde känna igen de fotografier av sin svenske medfånge, som konsulatet i Zürich förelagt honom.

Gross bjöd honom på restaurangmåltider och gav honom även då och då litet pengar, sammanlagt 620 DM. Då samtalet den sjätte dagen var slut, bad Gross Schöggel komma ut och låta sig bli fotograferad vid den förres bil (Citroen). Gross ville gärna ha ett foto av Schöggel som souvenir. På följande dag återkom Gross icke till den avtalade mötesplatsen. Schöggel väntade en tid men började sedan efterforska Gross. Han fann emellertid, att någon person med det namnet icke existerade i München. Han skrev till förlaget för att förhöra sig om sin bok, men breven returnerades med anteckningen "adressaten okänd". Schöggel förstod då att han blivit lurad.

Schöggel beskriver Gross som en man i åldern 30 - 34 år med vågigt blont hår och i högra kungipan ett ärr som gick upp mot kindknotan. På vänstra handen hade han en mycket vacker juvelring och körde en Citroen av senaste modell. Av språket att döma var Gross otvivelaktigt tysk.

Någon tid efter denna episod hade Schöggel av de schweiziska myndigheterna ombetts komma till Zürich, då man ville förhöra honom om något. Redan vid schweiziska gränsen häktades emellertid Schöggel och polisen började korsförhöra honom om vad han visste om spionageaffären Dubois. Den enda ledtråd polisen hade, syntes emellertid enligt Schöggel vara, att han en gång flugit med samma plan till Paris som Dubois. Då således alla bevis mot honom saknades, ställdes Schöggel i stället inför rätta för brutet äktenskapslöfte och dömdes till åtta månaders fängelse.

Schöggel uppger sig vidare efter återkomsten på egen hand

ha skrivit en ny bok om sina upplevelser i Sovjetunionen, vilken han sändt till Kleines Volksblatt i Graz, där den nu håller på att granskas.

I Schöggls berättelse dyker Manfred upp flera gånger. Schöggel hade efter återkomsten från sjukhuset till corpus III berättat om svensken för Manfred men icke för någon annan. Manfred hade i Potma jämte Spann och polisofficeren Marek gällt för att vara en slags förtroendemän för de österrikiska fångarna gentemot ryssarna. Manfred hade flera gånger varnat Schöggel för att berätta vad han visste och framförallt för att uppsöka någon ambassad. Vid ett senare tillfälle hade Manfred oroligt frågat, huruvida Schöggel ämnade företaga sig någonting beträffande svensken. Sanitzer hade i fängelset sagt, att han icke litade på Manfred. Den senare lyckades ofta skaffa sig bröd och annan extra förplägnad. Schöggel visste icke hur detta hade gått till eller om fängelseledningen kände till detta. Självt hade Manfred sagt att han köpt det svart.

Efter återkomsten till Österrike hade Schöggel icke mera träffat Manfred. Den senare hade emellertid flera gånger ringt upp Schöggel och bett om sammanträffanden, men Schöggel ville icke längre ha med Manfred att göra.

Sammanhanget kan vara följande: Schöggel berättar för Lorentzon vad han vet om svensken i Vladimir. Beskickningen i Wien utfrågar bl.a. Manfred om Schöggel, och Manfred är icke dummare än han begriper, att Schöggel lämnat oss upplysningar, som vi funnit vara av intresse. Cirka fyra månader senare kontakter Gross Schöggel och nämner namnet på några av Schöggels fängelsekamrater, först av alla Manfred. Gross lyckas så locka ur Schöggel allt vad han vet.

Bedömning av Schöggels tillförlitlighet.

Schöggel har i Zurich den 22 oktober 1956 för Lönæus och Lorentzon redogjort för sin vistelse i Vladimir. (Se F.M. den 24 oktober 1956). Denna utsaga skiljer sig i flera avseenden från Schöggels nuvarande. Inledningsvis torde kunna konstateras av

Schöggls båda redogörelse för sammanträffandet med den sjuke svensken i Vladimir, corpus II - därest uppgiften överhuvudtaget har verklighetsunderlag - att denne med hänsyn till tidsfaktorn omöjligt kan vara identisk med Tomsen. (Tomsen, alias Grosheim-Krisko, överfördes nämligen i juni 1953 från Vladimir till Tapiau, varifrån han i december samma år via Friedland hemsändes till Tyskland).

De motstridiga uppgifterna torde lämpligen kunna uppdelas i fem kateogirer:

1. Faktorer, som på grund av normala minnesfel, slarvigt uttryckssätt och bristande medvetande om detaljernas vikt etc. icke torde påverka bedömningen av Schöggls tillförlitlighet.
2. Faktorer, som tyder på att Schöggel icke talar sanning.
3. Faktorer, som tyder på att Schöggel talar sanning.
4. Faktorer, som på olika sätt bör kontrolleras för att ytterligare undersöka Schöggls tillförlitlighet.
5. Övriga omständigheter av betydelse.

(Redogörelsen följer huvudsakligen ovanstående uppteckning av det andra samtalet med Schöggel.)

1. Faktorer som på grund av normala minnesfel, slarvigt uttryckssätt och bristande medvetande om detaljernas vikt etc. icke torde påverka bedömningen av Schöggls tillförlitlighet:

a) I sin första utsaga uppger Schöggel, att han spelat domino med Wallenberg. Vid det andra samtalet erinrar sig Schöggel överhuvudtaget icke domino, men på tillfrågan om han spelat schack, säger han, att han gjort detta under den första vistelsen i sjukhuset efter åderbräcksoperationen med en ryss eller finne. Det torde icke kunna anses anmärkningsvärt att Schöggel missminner sig på denna punkt. (Se även vad som under 2 (a) och 3 (n) anförts om Schöggls divergerande uppgifter om tidslängden för sammanträffandet med svensken.)

b) Vad tidpunkten för Schöggls andra vistelse i sjukhuset beträffar uppgav han första gången att denna ägde rum i mitten av april 1955 till den 28 maj 1955, under det att han under det senare samtalet säger, att det var i februari 1955. Den senare uppgiften torde vara den korrekta. De diverge-

rande uppgifterna synes emellertid icke böra påverka bedömningen av Schöggls tillförlitlighet.

c) Schöggls första utsaga om svenskens rörelseförmåga, där han bl.a. säger, att han "bewegte sich wie ein Kasperl" samt att han var förlamad, överensstämmer icke med den andra utsagan, att svensken aldrig kunde resa sig ur sängen. Detta kan bero på att Lorentzon vid det första samtalet missförstod vad Schöggli inlade i verbet "bewegen". Detta kan ju på tyska även betyda, att svensken rörde sig i sängen.

d) Att Schöggli under första samtalet uppgivit, att svensken var förlamad under det att han vid det andra samtalet icke kan precisera skälen för svenskens svårighet att röra sig, synes icke böra påverka bedömningen av Schöggls tillförlitlighet.

e) Vid det första samtalet erinrade sig Schöggli namnet Wallenberg. Hur kan det komma sig, att Schöggli icke vid det senare samtalet kunde erinra sig Wallenbergs namn? Han visste ju i förväg om svenska beskickningens intresse för honom. Detta kan vara en indikation på att Schöggli har rent mjöl i påsen och endast behöver berätta vad han för tillfället erinrar sig utan att tidigare behöva förbereda sig genom att repetera sina upplevelser. Å andra sidan förefaller det anmärkningsvärt, att Schöggli vid det andra samtalet, när namnet Wallenberg av envoyén Lundberg första gången nämndes, komedelbart begagnade sig av detta namn, vilket dock vid nästa tillfälle förvandlades till Wallenstein. Schöggls medgivande, att han i en tidskrift läst om den svenske diplomaten Wallenbergs öden är anmärkningsvärt i detta sammanhang. Kan Schöggli genom suggerering vid det första samtalet fått uppfattningen att det handlade om denna person? Dessa omständigheter är emellertid mot bakgrunden av Schöggls psyke (se nedan) av den art, att de icke torde påverka bedömningen. Härtill kommer även uppgiften av Schöggli, att han befann sig i ett utomordentligt dåligt tillstånd efter sex dagars vistelse i en stäcell och efter självmordsförsöket.

f) Spanns "kuggfråga" om frisören i sjukhuset synes icke vara en så viktig detalj, att man kan förmoda att Schöggli skulle erinra sig dennes utseende.

g) Spanns andra fråga om "toalett-frekvensen" är irrelevant dels på grund av att båda på grund av sitt hälsotillstånd var bundna till sina sängar, dels på grund av uppgiften att det i cellen fanns tillgång till toalett.

h) Schöggls första uppgift, att han tillsammans med svensken

i en i fängelset tillgänglig tidning läst om förbunds-
kansler Raabs besök i Moskva, vilket strider mot hans andra
utsaga, kan motiveras på flera trovärdiga sätt (se även under
3 (h)).

1) Schöggls uppgifter om Pelikan kan bero på minnesfel.

j) Den något diffusa beskrivningen av Vladimir, som
Schöggel ger vid det första samtalet, synes vara av mindre
betydelse. Att Schöggel korrigerar sin första skiss är
oväsentligt, då han antagligen talat med Manfred eller andra
medfångar om detta och av Lorentzon i Zürich fått reda på
att den icke stämmer. Hans förklaring härutinnan bör kunna
godtagas.

2. Faktorer, som tyder på att Schöggel icke talar sanning.

a) Vad angår tidslängden för Schöggls vistelse till-
sammans med svensken i sjukhuset uppgav han första gången,
att denna varade cirka en månads tid, under det att han vid
det senare samtalet uppger endast en natt. Detta synes
vara ett moment av sådan vikt, att ett direkt minnesfel
synes osannolikt. (En tänkbar förklaring till Schöggls
beteende härvidlag ges under 3 (n)).

b) Vid Schöggls första utsaga om 1-månadsvistelsen
med svensken har han endast kunnat lämna ytterst knapphän-
diga uppgifter om denne, vilket förefaller egendomligt (se
även under 3 (d)). Schöggls första uppgift om att svensken
bett honom att det icke skulle komma till släktingarnas
kännedom om att han var sjuk, synes plausibel, och det talar
mot Schöggel att han icke erinrar sig denna sak.

3. ^{och} Fakta, som tyder på att Schöggel talar sanning.

a) Schöggls beskrivning av cellen samt dennas läge i
sjukhuset med detaljen om att den vette mot rastbox 3
överensstämmer med för oss tidigare kända fakta. (Numre-
ringen på rastboxarna bör kontrolleras.)

b) De båda fångarnas första samtalsämne enligt
Schöggls senaste uppgifter synes plausibel.

c) En viktig punkt är att Schöggel uppger, att svensken
sagt, att han varit fängslad sedan 1945 och till en början
i ett Moskva-fängelse suttit tillsammans med andra fångar,
men att han därefter alltid eller nästan alltid suttit
isolerad.

2 d) Därest Schöggls andra uppgift om att han endast en natt vistats tillsammans med svensken är riktig, kan detta förklara, att Schöggel har så knapphändiga uppgifter om denne.

e) Schöggls beskrivning av svenskens vård samt om att läkarepersonalen huvudsakligen varit kvinnlig, överensstämmer i båda utsagorna (se även under 1 (d)).

f) Schöggls uppgifter, att han aldrig hört namnet Tomsen och hans spontana reflektion, att namnet låter engelskt, styrker vad som ovan sagts om att svensken icke kan vara Tomsen. Samtalsledarna fick intryck att Schöggel vid detta tillfälle var fullt uppriktig.

g) Samtalsledarna fick ett gemensamt intryck av att Schöggls uppgifter om skriken i Vladimir och om Kugloff bar prägel av stor sannolikhet.

h) Schöggls uppgifter om tillgången på tidningar i Vladimir stämmer med uppgifter från ett flertal håll.

i) Manfreds uppgifter om Schöggel och Schöggls om Manfred, framför allt att han för denne berättat om svensken, synes trovärdiga.

j) Schöggls relation av sitt bortförande ur svenskens cell har prägel av sannolikhet.

k) Schöggls uppgifter i samband med samtalet om Hesch' sammanträffande med utlänningar kom spontant på ledfrågor.

l) Icke vid något tillfälle har Schöggel försökt att tillskansa sig förmåner av något slag med anledning av de uppgifter, som han lämnat till svenska myndigheter. (Han har emellertid ersatts för förlorad arbetsinkomst.)

m) Man bör hålla i minnet, att Schöggel frivilligt första gången approcherade det svenska konsulatet i Zürich, vilket mot bakgrunden av Schöggls psykiska läggning, för vilken här nedan göres ett försök till bedömning, torde passa in i hans beteendemönster.

n) Det är betecknande för Schöggls minne, att denne kommer ihåg saker och ting bättre, då han kan "haka upp" sina erinringar på viktiga personer. (Se exempelvis vad han säger om "Leningradchefen" och Maslov i Kreml.) För Schöggel torde även svensken ha hört till kategorien viktiga personer. Schöggel säger om sig själv att han ibland har ljusa ögonblick, då han bättre erinrar sig vad som passerat. Det förefaller ävenledes som om hans minne förbättrats under de två år, som förflutit sedan det första samtalet, och själv uppger han att hans hälsotillstånd nu är mycket bättre. Detta

talar för att exempelvis den motstridande uppgiftendomi att Schögggl första gången säger att han varit tillsammans med svensken en månad och andra gången endast en natt, icke torde vara en medveten lögn utan snarare bottna i en miss-~~riktig~~^{riktig} ambition att övertyga oss om att hans uppgifter verkligen var sanna. Hans senaste uppgifter torde med anledning av vad som ovan sagts vara de korrekta.

o) Under tidigare samtal med fångar som varit i Vladimir har vi hört tales om en homosexuell finne.

4. Faktorer, som på olika sätt bör kontrolleras för att undersöka Schöggls tillförlitlighet.

a) Manfred uppger, att Schögggl dömts till 10 månaders fängelse i Kreisgericht i Leoben. Självsäger Schögggl att han dömts i Zürich. Fakta bör konstateras av beskickningarna i Wien och Bern.

b) Schöggls skiss av sjukhuset bör jämföras med uppgifter från andra personer, som ävenledes vistats där.

c) Beskickningen i Wien torde kontrollera Schöggls inexakta uppgifter om sin placering efter de två vistelserna i sjukhuset. Förväxlingar synes ha skett. Schöggls uppgifter om undertecknandet av förhørsformulär bör kontrolleras.

d) den av Schögggl omnämnde Gustaf Taubers i Wien tillförlitlighet bör undersökas av beskickningen i Wien.

e) Schögggl bör tillfrågas om gatuadressen till Weiss Verlag & Co i München även om namn och adress på det kafé i Stuttgart, där han träffade Gross.

f) Engelska beskickningen i Wien torde inkopplas för att fastställa Gross' identitet.

g) Beskickningen i Wien bör söka erfara om Schöggls uppgifter om det nya manuskriptet, som lämnats till Kleines Volkblatt i Graz, är riktiga.

h) Manfreds situation i ljuset av Schöggls uppgifter kan tyda på att denne går ryssarnas ärenden. Manfred var egendomligt nervös vid Braunerhielms samtal med honom. Beskickningen i Wien torde söka utreda, hur det förhåller

sig härmed.

1) Från tillförlitliga fångar, som vistats i sjukhuset, bör söka utrönas, hur tändning och släckning av ljuset i sjukhuset skedde, samt om ljuset var tänd under natten. Dessa omständigheter kan påverka bedömningen av den omständigheten, att Schöggel kan beskriva svensken relativt dåligt.

5. Övriga omständigheter av betydelse.

a) Det förefaller vara av intresse, vad Schöggel säger om att han måste underteckna ett papper om att han icke kände till svensken.

b) Schöggels dåliga rykte bland medfångarna kan vara en indikation på att han även i Zürich gick ryssarnas ärenden som provokator. Huremot talar emellertid det förhållandet, att han spontant lämnat uppgifter om en episod i Stuttgart, då han tydligen själv varit utsatt för en provokator, som sökte lista ut Schöggels göranden och låtanden efter frigivningen, ehuru inbakat i allmänna redogörelser för fångenskapen. Det förefaller högst osannolikt, att en man med Schöggels läggning vid detta tillfälle icke skulle briljerat med att flera utländska beskickningar haft intresse för hans person.

Intryck av Schöggel.

(Anteckningar av envoyén Lundberg, vars uppfattning samtliga i samtalet deltagande delar.)

Schöggel är patolog. Enligt vittnesutsagor tycks han ha företett psykiska särdrag redan på ett tidigt stadium i rysk fångenskap, varför det är möjligt, att hans psyke varit ur balans redan från barnaåren. Han äger sjukdoms insikt. "Om någon ger mig en order, kan jag utmärkt genomföra den. Om jag är lämnad på egen hand, kan jag icke hålla samman saker och ting. Mitt minne faller ibland bort, men rätt vad det är återvänder det." Han har, utsatt för press av ryssarna, sina medfångar och inhemsk polis, upptäckt, att hans psykiska särbeskaffenhet i viss utsträckning skyddar honom. Då den ryske polisofficieren frågar ut honom om "der Schwede", spelar han medvetet idiot och kommer undan. Uteslutet är därför icke, att han avsiktligt ibland upprepar sitt "mehr weiss ich nicht" eller låtsas icke förstå i syfte att dölja något eller få tid att tänka

efter. Han kan t.o.m. ha spelat in rollen som utpräglad patolog i syfte att dölja vissa förhållanden.

Inför oss hade han ingen förnuftig anledning att dölja något. Men han greps gång på gång av rädsla och osäkerhet. Han skäms över att han är oredig och obildad, han blir förskräckt, då han upptäcker att vi vet åtskilligt om Vladimir, han undrar, vart vi vill komma, han frågar, om vi verkligen är svenskar.

Då jag frågar: "Känner ni Hesch?" svarar han ja. "Talande Ni med Hesch om andra fångar?" utlöser ett blixtnabbt och kategoriskt nej, vilket kan tydas som fånens reflex att neka på alla alltför allmänna frågor, vars innebörd han icke riktigt förstår. På frågorna: "Hörde Ni talas om någon estländsk präst, om någon dansk?" kommer lika säkert och snabbt jakande besked, i första fallet i form av korrigering "han var biskop" och han tillägger genast och spontant, att Hesch talat om dessa fångar. Möjligen är inte endast rädslan orsak till detta reaktionssätt. Han har uppenbarligen atomordentliga svarigheter att följa en tankegång, att hålla samman saker och ting, hans omdöme är nära nog obefintligt, han reagerar inför varje detalj instinktivt som ett djur. Möjligen fungerar hans minne så, att han har svårt att associera från det allmänna (Hesch - medfångar) till det enskilda (en dansk - en estländare), medan associationerna i motsatt riktning löper lättare.

Schögl är en lögnare, därför att han blandar ihop olika tillfällen, blandar ihop vad han upplevat med vad han hört eller läst, vill skryta med sin kroppsstyrka (boxarmyten, myten om striderna i Vorkuta med skottskador i benen, som han nu spontant uppger vara åderbräck), därför att han känner sig hjälplös i tillvaron, utlämnad åt ryssar, ilskna medfångar, som anklagar honom för att vara en "Spitzel" och arga kvinnor, arbetskamrater och arbetsgivare. Hjälplösheten tvingar honom att ibland fantisera ihop något till sin fördel, ibland neka till något, som han tror kan skada honom. Han ljuger skickligt, att han fick bättre mat av ryssarna för att han arbetade bra, inte därför att han var "Spitzel". Försvarsattityden dominerar hans uppträdande. Om någon behandlar honom vänligt, kan han vara naivt öppen, och om någon kommenderar honom hårt, vågar han inte sätta

sig till motvärn. Han har lytt ryssarnas order att spionera på medfångarna, men han har gjort det som en hund reagerar på kapprapp och karameller och inte av kallblodig beräkning, och känner sig därför moraliskt oskyldig.

Han säger sig ibland umgås med tanken att bli medlem av någon "organisation, som hjälper människorna" och i den andan har han tagit kontakt med svenska konsulatet i Zürich för att meddela vad han vet om "der Schwede". Det verkar inte, som om han väntade sig någon belöning för vad han berättat. Det verkar snarast, som ^{om} hans hjärna vore full av minnena från Ryssland, och han företar sig ibland det ena, ibland det andra (t.ex. bokskrivandet) för att avreagera sig.

Stundom har man intrycket att Schöggel åtminstone för en kort period lyckas vara slug och är stolt över det. Han försäkrar, att han ingalunda är dum, och många yttranden visar en normal reflexionsförmåga. Det är svårt att bedöma, om en del av hans berättelse avsiktligt är konstruerad för att övertyga dem som förhör honom.

Vid första förhöret berättade han detaljen om Wallenbergs budskap, då man gemensamt läste om förbundskanslerns besök. Denna detalj verkade spontan och trovärdig, icke minst mot bakgrunden av Bruggers vittnesmål. Det visar sig nu, att det hela var lögn. Detaljen kan lätt hopfantiseras, därför att den består av i ryska fängelser upplevda element.

Vid andra förhöret går historien om samvaron med Wallenberg och vad denne berättat om sin isolering utmärkt väl ihop med vad vi vet om Wallenbergs öde. Men Schöggel kan mycket väl ha upplevt eller hört talas om liknande episoder, som han nu diktat in i sammanhanget.

Vad Schöggel berättade om polisofficerens förhör med honom om "der Schwede" före avresan från Sovjetunionen, stämmer utomordentligt väl överens med bilden från 1947, men Schöggel kan ha varit förhörd om flera medfångar, han kan ha hört om liknande förhör med kamrater.

Ingen av de episoder eller fakta Schöggel berättat, är så unik och typisk, att den kan sägas med största sannolikhet vara möjlig endast i samband med Wallenberg. Den avgörande frågan är, om Schöggels initiativ och berättelse om "der Schwede" har hela sin grund i den artikel om Wallenberg, som han läste i en bildtidning eller om den bygger på ett sammanträffande med Wallenberg. Någon

bestämd slutsats tycks icke kunna dragas.

Schöggls berättelse kunde möjligen bättre värderas av en psykiatriker än av UD:s folk efter vanliga sammanställningar av nakna fakta. Ett förhör med honom bör pågå under minst ett par dagar med visst mellanrum, varvid eftersträvas att insmyga alla relevanta frågor i form av små obetydliga detaljer, som inte väcker affekter hos honom och av vilka han inte genast kan dra slutsatser om avsikterna. På grund av Schöggls svårigheter att uppfatta sammanhang kan en välplanerad korsförhörsmetodik vara givande.

Wien den 10 november 1958.

(Erik Braunerhielm)

(Gunnar Lorentzon)

Wien den 17 november 1958.
Nr 848. 3 bil. (vardera 3 ex.)
R 18. Strängt förtroligt.

samtal med Otto Schöggel

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

1-3
Härmed får jag värdesamt insända trenne promemorior
angående dels ett nytt samtal med Otto Schöggel, dels vissa
upplysningar om dr Maximilian Manfred, dels slutligen upp-
gifter lämnade av dr Raphael Spann för kontroll av Schöggels
vitnesmål.

Under samtalet med Schöggel förtydligade denne vissa
punkter i sin tidigare utsaga. Han överlämnade även en
avskrift av sina förteckningar över medfångar, vilken
bifogats promemorian.

Hittills har intet framkommit, som minskar trovärdig-
heten av Schöggels uppgifter. Beskickningen skall emeller-
tid fortsätta efterforskningarna och återkomma.

Sven Allard

1499

Strängt förtroligt.

P.H.

angående samtal den 12 november 1958 med Otto Schöggel.

Schöggel uppsökte mig oanmäld i dag på beskickningen. Han överlämnade närslutna lista, som utgör en avskrift av de namnförteckningar över medfångar han haft. Originallistorna hade han lämnat kvar hos sin hustru i Steiermark. Jag sade honom, att det av olika skäl vore av värde för oss att få se även originalen. Schöggel blev till en början misstänksam men lovade efter någon tvekan att ge mig dessa i nästa vecka.

Han berättade vidare, att han i Potma gjort en första förteckning upptagande 45 namn (de 45 sista i närslutna avskrift), som han smugglat hem till Österrike. Denna hade han överlämnat till österrikiska röda korset, som beållit originalet men givit honom en avskrift. Övriga namn hade han med hjälp av kamrater sammanställt vid olika Heimkehrer-möten efter hemkomsten. Två namn, polacken Lesinski och ungraren Rotter hade han erinrat sig, då han gjorde den avskrift han nu lämnade mig.

De personer, vars namn äro försedda med asterisk, arbeta enligt Schöggel med säkerhet för Sovjetunionen. Personer, vars namn utmärkts med ? kunna misstänkas gå ryssarnas ärenden. Att Suppinger var rysk agent visste Schöggel av den anledningen, att han före fångenskapen av amerikanarna satts att övervaka honom. Beträffande Hawlik sade sig Schöggel veta, att denne i Potma lovat ryssarna att arbeta för dem.

Medan vi tittade på listan, nämnde Schöggel att han suttit i tyska koncentrationsläger. Jag uttryckte min överraskning häröver, då ju Schöggel varit SS-officer. Schöggel förnekade, att detta var riktigt men tillfogade, att han i Vladimir till en början utgivit sig för att vara SS-man för

1500

att komma på god fot med de tyska och österrikiska medfångar, med vilka han varit tillsammans. Vi kom så att tala om Schöggls förflutna, varvid han berättade följande.

Fadern hade varit en ganska förmögen och framstående man i Schwechat (i Schöggls födelseattest står att fadern var bokhållare). Vid unga år hade Schöggel anslutit sig till furst Starhembergs Heimwehr och där lärt sig avsky nazisterna. 1936 hade han gjort arbetstjänst i Österrike och 1938 inkallats i militärtjänst, varvid han tjänstgjorde vid pionjärbataljon 86 i Krems. Han hade deltagit i inmarschen i Tjeckoslovakien och efter krigets utbrott i fälttåget mot Frankrike.

I trakten av Metz hade han kommit ifrån sin trupp och övernattat i en fransk bondgård. Där hade han sammanträffat med ett par fransmän, som tillhörde en motståndsgrupp med beteckningen H-2-4. Han hade vunnit deras förtroende och lovat arbete för dem. Han hade lämnat smärre uppgifter om tyska truppers dislokation och till och med smugglat åt dem några pistoler. Slutligen deserterade han men blev i augusti 1940 häktad och förhördes av Gestapo i Bremen. (Hans berättelse var på denna punkt otydlig, men jag ville icke pressa honom.) Han överlämnades av Gestapo till 165. divisionens krigedomstol, av vilken han dömdes till livstids straffarbete i koncentrationsläger. Han satt till en början i "Moorlager" vid holländska gränsen och därefter i Buchenwald. Han blev så småningom tilldelad ett straffkompani, som skulle gräva fram blindgångare. Slutligen blev han i Ebrach vid Bramberg befriad av 65. amerikanska divisionen. Han fick tjänstgöra som chaufför åt amerikanska officerare och kom med dessa till Linz. Han vann så småningom amerikanarnas förtroende och fick för deras räkning utföra smärre uppdrag. Han hjälpte sålunda till att häkta Gauleitern i Linz, Eigruber. Då jag litet senare under samtalet frågade honom om hans bekantskap med fältmarskalk Schörner, svarade han, att han såsom chaufför varit närvarande vid det tillfälle, då Schörner i Linz av amerikanerna utlämnats till ryssarna. Slutligen hade Schöggel blivit chef för ett "Verbindungsstelle" mellan den amerikanska militärförvaltningen och staden Linz' myndigheter. Borgmästare Koref borde kunna erinra sig, att han vid denna tid icke kunde vidtaga några åtgärder utan samråd med Schöggel. Kort tid därefter hade Schöggel knutits till CIC. För amerikanerna hade Schöggel uteslutande arbetat inom Österrike, huvudsakligen i Linz.

Jag sade Schöggel, att jag gärna ville taga tillfället i akt att få några förtydliganden av hans berättelse föregående vecka. Schöggel förklarade sig genast beredd att omtala allt jag ville veta. Han var denna gång betydligt lugnare än tidigare och lättare att förhöra. Jag sökte dessutom på allt sätt vinna hans förtroende och undvek därför att ställa frågor, som kunde skrämma honom. Trots detta var hans berättelse många gånger oredig och jag måste ofta återkomma i detalj till samma frågor för att få klarhet.

Schöggel upprepade sin tidigare lämnade utsaga om svensken. Då han kommit in i svenskens cell, hade sålunda denne efter en stund på ryska frågat om han vore ryss. Schöggel hade på samma språk svarat, att han var österrikare. Svensken övergick då till tyska och frågade om Schöggel verkligen vore österrikare och icke tysk. Därefter hade medfångnen omtalat, att han vore svensk, att han varit fängslad sedan 1945, till en början suttit i Ljubljanka, där han 1949 eller 1950 varit tillsammans med en person, varefter han alltid varit ensam. Schöggel erinrade sig plötsligt, att svensken sagt, att han redan i Ljubljanka varit sjuk, sedan blivit bättre men därefter på nytt insjuknat och nu blivit alldeles "fertig". Ryssarna gävo honom icke den vård han behövde och ville tydligen icke göra honom frisk.

På fråga var svensken hade tillfångatagits, svarade Schöggel, att svensken sagt, att han 1945 häktats i Ungern. Schöggel uttryckte saken på följande underliga sätt: "Er war seit 1945 in Ungarn verhaftet". Schöggel kunde icke erinra sig, att svensken sagt något om sitt yrke eller bakgrund. Icke heller kunde Schöggel angiva, huruvida svensken sagt sitt namn. Jag frågade då också Schöggel, om han hade en känsla av att han under de senare förhören ljugit eller talat sanning, då han sagt ryssarna, att han icke visste svenskens namn. Icke heller detta kunde Schöggel erinra sig. Under utfrågningen fick Schöggel plötsligt ett intryck av att svensken kanske sagt något mera om den fånge han suttit tillsammans med i Moskva. Medfångnen torde icke ha varit en ryss. Mera härom kunde Schöggel likväl för tillfället icke komma ihåg. Schöggel har numera definitivt fastnat för att svensken skulle ha suttit i Lubljanka, men det är möjligt, att detta beror på en suggestion i efterhand. Om svenskens signalement kunde Schöggel för övrigt icke

erinnra sig något nytt annat än att han trodde att denne haft här på bröstet.

Schöggl hade talat med svensken en ganska kort stund, kanske bara några minuter. Därefter hade den kvinnliga läkaren kommit in och givit svensken en spruta, varav den sistnämnde syntes ha blivit så medtagen, att han icke längre orkade tala. Först påföljande morgon hade de båda växlat ett par ord. Schöggl kunde icke säga, om svenskens tunga ryska och tyska berodde på att denne icke behärskade dessa språk eller om han varit för sjuk för att tala. Själv hade Schöggl varit mycket sjuk och icke haft något intresse för längre samtal.

Om belysningen i cellen meddelade Schöggl, att det vid dörren fanns en lampa, som brann både dag och natt.

Påföljande morgon hade vid visitationen en politisk officer - Schöggl minns ej längre, att han skulle ha hetat Straffof - tittat in och utbrustit: "vad är det där för en typ". Han hade kallat ut läkaren ur cellen, stängt dörren och samtalat med henne ute i korridoren. Fem minuter senare hade två bärare kommit in och på en bår burit ut Schöggl som var för sjuk att gå själv. - Vid förra samtalet sade ju Schöggl, att han föruts ut tämligen bryskt och vi fingo intrycket att han fått gå själv. Denna uppgift lämnade han dock som direkt svar, då envoyén Lundberg uttryckte sin överraskning att han trots sin sjukdom förflyttades så plötsligt.

Schöggl hade förts till en cell, som låg ungefär mitt emot svenskens. Huruvida denna var belägen i samma korridor eller ännu en trappa högre (alltså på andra våningen) kunde Schöggl icke med bestämdhet uttala sig om. Några timmar senare hade samme politiske officer kommit in till honom, gett honom ett par cigarretter och frågat rätt vänligt: "Nå, vad sa' den där dären? Vad berättade han?" Schöggl svarade, att han endast omtalat, att han var svensk. Officeren hade då svarat, att den sjuke visst inte var svensk utan tysk. Hade han inte sagt sitt namn? Detta förnekade Schöggl bestämt, varefter officeren efter en stund gått sin väg. Han lämnade ett paket cigarretter kvar i cellen.

Schöggl hade vistats i denna cell tre å fyra veckor. Under denna tid hade han ytterligare tre eller fyra gånger blivit förhörd av chefen för kontraspionaget i fängelset personligen. Denne hade sökt pressa ur Schöggl svenskens namn och förhöret hade ofta

varit ganska bryskt. Efter varje utfrågning hade Schöggel fått underteckna en förklaring av ungefär följande innehåll. "Jag förpliktar mig att icke för någon av mina medfångar omtala något om den sjuke, som utgivit sig vara svensk. Om jag bryter mot detta, kommer jag alltid att få vistas i ensamcell och får aldrig se hemlandet igen." Schöggels formulering torde enligt min mening endast mycket ungefärligt återgiva innehållet i förklaringen. Jag är icke säker på att den sista satsen verkligen fanns med. Muntligen hade emellertid ryssarna ofta upprepät detta hot. I varje fall var det enligt Schöggel icke fråga om ett förhörsprotokoll i egentlig mening utan endast om en försäkran att han icke skulle tala om svensken.

Muntl. I Potma hade Schöggel icke utsatts för något förhör. Han hade liksom alla medfångarna inkallats till en politisk officer som frågat honom om han icke i fortsättningen ville arbeta för ryssarna. Officeren hade framhållit, att han icke hade någon hjälp att vänta sig när han återkom till hemlandet. Den enda som bistode de återvändande vore det kommunistiska partiet. Av amerikanerna och engelsmännen hade han istället gott att vänta. Hela hans framtid berodde på om han ville samarbeta med kommunisterna. Schöggel hade icke vågat avvisa ryssarnas förslag utan svarat, att han skulle tänka över saken. Ryssen hade då hänvisat till att Schöggel ju utgivit sig för att vara boxare. Man kunde därför träffa det arrangemanget att Schöggel efter hemkomsten skulle uppsökas av en person, som gav lösenordet: "Vi skola ordna en match i Prag". Från denne skulle Schöggel erhålla sina order. Till dags dato hade Schöggel ännu icke träffat någon som gett honom detta lösenord. Därefter hade Schöggel liksom övriga fångar fått underskriva en förklaring om att han icke skulle berätta om sina upplevelser i Sovjetunionen. Denna förklaring gällde icke något speciellt förhållande utan fångenskapen i allmänhet. Muntligen hade emellertid officeren erinrat honom om den sjuke i Vladimir som utgivit sig för att vara svensk och allvarligt tillhållit honom att icke för någon berätta om denne. Han hade tillagt den varningen att om Schöggel bröt mot detta förbud, skulle ryssarna kunna komma åt honom var han än befunno sig.

Efter de cirka tre veckorna i sjukhuset hade Schöggel

Överförts till huvudbyggnaden. Det var till en början mycket svårt att få ur honom, till vilken cell han då kom. Han uppgav först att han införts i en cell i den andra våningen tillsammans med Suppinger, Manfred, Sanitzer, den japanske Abwehrchefen i Manchuriet (Sächa (namnet betydde socker) och flera tyskar samt att han suttit i denna cell ända till frigivningen. På förnyade frågor förklarade han emellertid, att han efter återkomsten till Corpus III satt i flera celler. I den första av dessa sutto Manfred, Sanitzer och två eller tre tyskar, däremot icke Döring. Jag övergick då till att tala om någonting annat. Då jag senare återkom till ämnet och nära nog frågade Schöggel om varje steg han tagit, erinrade han sig plötsligt, att han från sjukhuset fördes till en cell i Corpus III, där endast greker och tyskar sutto. Detta hände den 21 februari 1955, hans födelsedag. Han mindes detta därför att medfångarna ställt till en liten födelsedagsfest för honom och sammanställt en present med livsmedel ur sina gåvopaket. Schöggel själv hade ju aldrig fått mottaga några paket förrän i Potma.

Schöggel ställde emellertid till med bråk för att han icke kom tillsammans med landsmän. Han begärde att få tala med en politruck men då ingenting hände, satte han i gång med en hungerstrejk. Efter fem å sex dagar blev han äntligen förd till en politisk officer, som tydligen först hade grilat på honom, varnat honom för att ställa till med bråk och återigen tillhållit honom att akta sig för att säga något om den sjuke i Corpus II. Därefter hade Schöggels framställning beviljats och han hade kommit till en cell i nedre våningen, där Manfred, Sanitzer och en tysk sutto. Han kan icke erinra sig att tycken var Döring, vilken han hade träffat tidigare i fängelset. Schöggel synes förväxla Döring med en annan person. Det var för Manfred, som han nu trots förbudet omnämnde svensken.

Någon tid senare hade han av okänd anledning straffats med "Stenkerker" i sju å åtta dagar. Han hade icke satt detta straff i samband med Manfred. Han hade till en början litat på och sett upp till Manfred och först i Potma erfarit att denne ansågs gå ryssarnas ärenden.

Manfred hade under några månader efter hemkomsten hållit kontakt med honom och bland annat hjälpt honom att uttaga pass. Det var efter återkomsten till Wien som Manfred uppmanat honom att icke

göra samma dumhet som alla andra att lämna uppgifter om utländska fångar till främmande ambassader. Det kunde bli farligt för honom, hade Manfred sagt. Av denna anledning hade Schöggel hittills undvikit de utländska beskickningarna i Wien och i stället lämnat sina upplysningar till olika diplomatiska missioner i Schweiz.

Jag frågade Schöggel på nytt om dennes första vistelse i sjukhuset i samband med åderbräcksoperationen. Efter något trevande, framkom att Schöggel intagits i Corpus II för denna operation vid två olika tillfällen. Första gången hade varit 1953, då man opererat det ena benet. Han hade då vistats i en à två månader i en cell tillsammans med en finne. Det var denne finne, som hade varit stor och stark och av landsmännen betraktades som cellspion och det var med denne han spelat schack. Även det andra benet behövde emellertid opereras och han gjorde flera framställningar om att på nytt intagas på sjukhuset. Det dröjde emellertid ända till december 1954 tills denna framställning beviljades. Det var nu han kom till en finne som var homosexuell och omedelbart förflyttades till en annan cell, där han några veckor var ensam. Han kom därefter tillbaka till Corpus III, blev snart straffad med "Stehkerker", försökte begå självmord genom att skära sig i halsen och kom så på nytt till sjukhuset och träffade svensken.

Under samtalets gång kom Schöggel på att den homosexuelle icke varit finne utan tysk. En tysk medfånge vid namn Rühmann eller liknande hade vid något tillfälle berättat, att hans homosexuelle landsman haft någon historia i fängelset tillsammans med några japaner.

Såvitt jag kan förstå, kan vår uppfattning att Schöggel tidigare sagt sig ha vistats i sjukhuset för åderbräcksoperation endast en gång ha berott på att vi missuppfattat hans slarviga uttrycksätt. Han torde aldrig ha sagt, att han endast en gång varit intagen för åderbräck. Han berättade exempelvis under vårt förra samtal, att han först varit tillsammans med en ryss eller finne och sedan med en annan finne, men han har aldrig uttryckligen sagt, att detta var under en och samma vistelse. Uppgifterna att "finnen" dels var homosexuell dels stor och stark lämnade han under olika tidpunkter av samtalet men angav icke tillräckligt tydligt att han avsåg två olika finnar.

Tidpunkten för Schöggls andra sjukhusvistelse synes vara osäker. Schöggel insisterade på att han varit intagen i Corpus II i december 1954 men ville även hävda att han efter den sista åderbräcksoperationen satt ungefär två månader i Corpus III, innan han begick självmordsförsöket. Om Schöggel minns rätt beträffande tidpunkten för sin återkomst till Corpus III den tredje gången, bör han emellertid ha sammanträffat med svensken tre å fyra veckor före den 21 februari 1955, d.v.s. i slutet på januari månad.

I övrigt kunna Schöggls två senaste sjukhusvistelser mycket väl placeras in under den tid från augusti 1954, då han sågs av bl.a. Hawlik, till mars 1955, då han kom till Manfred och Sanitzer i cell 11. Hans uppgifter stämma också med hans medfångares uppfattning, att han upprepade gånger varit i sjukhuset. Tyvärr kan han icke erinra sig med vilka personer han satt i Corpus III efter den andra åderbräcksoperationen och till självmordsförsöket.

Schöggel korrigerade sin tidigare uppgift om att operations-salen skulle ha varit belägen i sjukhusets kortända mellan de två cellraderna. Han berättade, att för att komma till cellerna gick man från huvudingången i en korridor genom den ena cellraden så att man kom in i mellanrummet mellan cellraderna. Till höger om huvudingången och innan man kommit fram till den första cellraden ledde en i vinkel byggd trappa upp till första våningen. Här låg vid byggnadens kortända operationssalen och till vänster, d.v.s. vid den mot cellraden vettande väggen, tandläkarens rum. (se bif. skiss).

Om journalisten Hans Grosse i Stuttgart berättade Schöggel följande:

Grosse var i 30- å 35-årsåldern, något kortare än Schöggel själv, d.v.s. något över medellängd, kraftigt byggd. Han hade vågigt ljusblont hår, vackra tänder och ett ärr från ungefär högra mungipan upp mot kindknotan. Schöggel kunde icke säga, om detta var ett mensurärr. Han hade flera ringar på fingrarna och körde en splitterny Citroën.

Grosse hade identifierat sig dels med ett identitetskort, försett med foto, från någon journalistkola, dels med ett tyskt Heimkehrerausweis. Han hade talat tyska som en infödd men dessutom bättre ryska än Schöggel själv samt god engelska. Av det senare

språket torde dock Schöggel själv förstå mycket litet. Gross hade berättat, att han själv varit i rysk fångenskap. I vilka fängelser han vistats visste icke Schöggel.

Typiskt för Schöggels reaktioner är att då jag bad om Gross' adress, sade han sig icke kunna minnas denna, men lovade att se efter hemma. Strax därefter rann den plöteligt ur honom: Dachhausstrasse 26, München. Schöggel hade flera gånger skrivit dit men fått breven i retur med anteckningen: "adressaten okänd". Några andra försök att efterforska Gross hade han icke gjort. Adressen till förlaget Weias & Co hade han aldrig haft.

Gross hade vetat att Schöggel suttit tillsammans med Manfred och många andra och sagt, att dessa medfångar uppgivit att Schöggel hade mycket att berätta.

Sammanträffandena med Gross hade egt rum på Markt Café vid Hauptplatz i Stuttgart. Schöggel hade hjärtligt roligt åt att vi på grund av hans dialekt trott att kaféet hette Mord eller något liknande. I övrigt gav Schöggel om denna episod samma uppgifter som vid föregående tillfälle.

På frågan om till vilken tidning i Graz Schöggel lämnat sitt nya manuskript, svarade denne: "Kleines Blatt". Då jag sporde, om det inte var Kleine Zeitung, svarade Schöggel, att detta nog vore rätta namnet.

Sedan jag sagt Schöggel, att jag icke hade några flera frågor att ställa till honom, halade denne fram några handlingar, som han bad mig titta på. Det var intyg om att hans hustru, som är havande, icke hade någon egen bostad utan bodde hos sina föräldrar i Steiermark, att han själv bodde på ett unghärlshotell å 23 Schilling om dagen, att han hos Austrian Airlines tjänade 1.800 Schilling i månaden, att han var registrerad hos bostadsmyndigheten i Wien samt två brev från denna myndighet med förskran om att man gjorde vad man kunde för honom. Schöggel sade så att orsaken till att han uppsökt mig i dag och icke väntat till vårt avtalade möte på fredag var, att han ville be om hjälp i sin bostadsfråga. Han hade nu blivit erbjuden en lämplig våning i Wien men för att få denna måste han betala 1.800 Schilling för den epis och det badkar som den förre hyresgästen låtit installera. Han hade själv sparat 800 Schilling och ville fråga om jag kunde låna honom de 1.000 Schilling som fattades.

Jag blev ganska förfärad och tvekade mycket länge. Jag

sade Schöggli, att vi absolut inte ville köpa upplysningar av honom. Till vilken annan person som helst skulle jag utan vidare lånat pengarna, men i detta sammanhang tyckte jag det var mycket obehagligt. Jag ville icke heller att han skulle stå i tacksamhetsskuld till oss och därför försöka vara oss till lags; då skulle allt han sade oss vara värdelöst.

Schöggli bedyrade, att hans begäran om ett lån icke hade något som helst med hans vittnesmål att göra. Han hade frivilligt svarat på alla mina frågor, innan han bett att få låna pengarna. Denna möjlighet att få en bostad och äntligen bilda ett eget hem kunde han emellertid icke låta sig gå ur händerna. Om han hade haft mera tid på sig, hade han kanske kunnat låna ihop det belopp han behövde bland sina vänner, men han måste lämna svar till kl. 8 påföljande dag. Vi hade verkat så vänliga och Lorentzon hade redan i Zürich sagt honom, att om han någon gång behövde hjälp skulle han bara vända sig till oss. Han hade därför varit säker på att vi nu skulle vara beredda att träda emellan.

Då jag fortfarande tvekade, brusade han upp och sade: "Ni tror inte på mig", "Ni litar inte på mig". Då jag frågade om han verkligen icke hade möjlighet att låna pengar från något annat håll, svarade han slutligen att han blott hade att vända sig till Manfred, så skulle han få allt han behövde. (Tidigare under samtalet hade Schöggli nämnt, att Manfred för ett par dagar sedan ringt honom och bett om ett sammanträffande samt tillagt, att han kunde ordna så att Schöggli förtjänade mycket pengar.) Schöggli framhöll, att han emellertid hittills icke velat gå till Manfred eller andra av hans typ men om ingen annan utväg fanns öppen, måste han göra detta.

Slutligen gav jag honom pengarna. Schöggli försökte truga på mig sitt pass som pant men för att skapa förtroende vägrade jag att ta emot detta eller någon annan säkerhet. Alla yttre tecken till trots, tror jag icke att det ursprungligen var Schöggls mening att utöva någon utpressning. Jag vågar också tro, att han punktligt kommer att betala igen pengarna. Mitt intryck är att han intet hellre vill än vara i fred men att han å andra sidan i en desperat situation skulle kunna sälja sig till vem som helst.

Medan jag hade Schöggls pass i min hand passade jag på att teckna ned uppgifterna däri om hans utlångareor. Flera stämplat

vero tyvärr oläsliga. När Schöggel såg min förvåning över hans resor till Frankrike och Holland, sade han att han en gång skulle berätta för mig, hur det kom sig att han kunnat göra sådana färder. "Alla" hade sökt förmå honom att arbeta för dem men orsaken till att han vistats så kort tid på varje plats han besökt hade varit, att han avvisat anbuden och återvänt hem.

Stämplat i Schöggels pass:

22 nov. 1955 utresa ur Österrike, Feldkirch-Bahn
22 nov. 1955 inresa Buchs, Schweiz
1 dec. 1955 inresa Buchs, Schweiz
8 dec. 1955 utresa, Kufstein Bahnhof
14 juni 1956 inresa? St Margareten, Schweiz
18 juni 1956 " " "
20 juni 1956 utresa, Wälschburg Bundesstrasse
17 juli 1956 utresa, Zürich flyghamn
17 juli 1956 inresa, Orly
18 juli 1956 utresa, Orly
31 juli 1956 ? Basel Bahnhof
23 aug. 1956 inresa, Kön. Marachausee, Nederländerna
19 sept. 1956 ? Basel Bahnhof
20 sept. 1956 ? Carnavain, Genève

Passet bär formulärnr Serie B 657193, utställningsnr R 3610/55, utfärdat den 24 oktober 1955.

Wien den 12 november 1958

Erik Braunerhielm

Strängt förtroligt.

P.M.

angående Dr Maximilian Manfred

Jag uppsökte i dag Dr Pammer i inrikesministeriet för att begära vissa upplysningar bl.a. om Schöggls fängelsestraff i Schweiz och Leoben samt om journalisten Hans Gross. Pammer lovade mig att icke bedriva egna efterforskningar i Tyskland och Schweiz och icke på något sätt besvåra Schöggel utan inskränka sin undersökning till de österrikiska myndigheternas akter.

På min fråga, huruvida säkerhetspolisen hade sig något bekant om Dr Maximilian Manfreds förhållanden efter hemkomsten från Sovjetunionen, svarade Pammer, att man numera hyste mycket starka misstankar om att denne arbetade för sovjettrysk räkning. Man hade dock inga som helst konkreta bevis utan blott en mängd strödda upplysningar som pekade i denna riktning. Bl.a. hade han uppträtt som försvarare för ett par personer anklagade för spionage för Sovjetunionen. Manfreds ställning som advokat gjorde det ganska svårt att komma åt honom. I varje fall ville Pammer beteckna honom som en utomordentligt farlig man, som vi måste vara mycket försiktiga med.

Pammer hoppades, att dessa upplysningar skulle räcka för oss. Han ville icke gärna lämna ut säkerhetspolisens akter i ärendet och vi skulle för övrigt knappast ha någon större nytta av dessa.

Wien den 13 november 1958.

Erik Braunerhielm

1501

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal den 15 november 1958 med Dr Raphael Spann

I syfte att kontrollera Otto Schöggls minnesförmåga och tillförlitlighet hade jag i dag ett samtal med dr Spann, vilken som bekant tidigare hjälpt oss i samband med Schöggls vittnesmål. Jag nämnde icke den sen res namn utan låtsades som om jag sökte bekräftelse av olika utsagor, som vi fått från skilda håll.

Vad de av Schöggel omtalade förhören i Potma beträffar, meddelade Spann, att det vore riktigt, att alla de österrikiska fångar, som på sensvåren 1955 samlats i Potma för repatriering, inkallats till enskilda förhör inför rycka politiska officerare. Syftet med denna utfrågning hade emellertid varit att noggrant fastställa vederbörandes identitet och utesluta möjligheten av att någon person lyckades bli frigiven genom att falskeligen utge sig vara österrikare. Med ledning av dossiern över fången genomgicks därvid dennes upplevelser under olika faser av fångenskapen. Det vore möjligt, att ryssarna under dessa förhör i några fall tillhållit fången att i hemlandet icke berätta om sin fångenskap, men dylika varningar hade icke varit allmänt förekommande. I varje fall hade Spann aldrig hört talas om att någon fånge tvingats avge en skriftlig försäkran att tala om sin fångenskap.

Vidare hade ryssarna givetvis icke sökt övertala alla repatriander att efter hemkomsten arbeta för dem. Spann nämnde emellertid till tre eller fyra fall, då fångar, troligen just i Potma, åtagit sig att framtiden gå ryssarnas ärenden. Övertalningsförsöken torde ha koncentrerats till dem, som redan under fångenskapen varit cellspioner eller vilkas allmänna karaktärslöshet var känd.

Corpus II beskrev Spann på följande sätt: Sjukhusets

1502

framsida hade icke haft någon förbyggnad. Sedan man trätt in genom huvudingången befann man sig således mitt i den cellrad, som löpte utmed byggnadens framsida. I denna cellrad fanns en trappuppgång, som - såvitt Spann erinrade sig - förde upp till tredje våningen. För att komma till operationssalen, gick man från trappan i denna våning till vänster. Spann trodde dock, att man måste gå genom en korridor runt hela huset och att operationssalen således låg på husets baksida. Han var likväl icke säker på denna punkt. Han ville minnas, att man på väg till operationssalen passerade tandläkarens rum på vänster hand.

Cellerna voro möblerade med en säng utefter vardera långsidan samt ett bord. Det elektriska ljuset var i de ryska fängelserna i regel placerat vid dörren. Huruvida detta var fallet även i sjukhuset kunde Spann icke bestämt säga. Han hade ett dunkelt minne av att ljuset ibland släcktes om nätterna.

Vad toaletterna beträffade, förekommo i de ryska fängelserna två system: antingen särskilda toaletter, dit fångarna vid regelbundna tider fördes, eller en hink i cellen. Spann kunde icke säkert erinra sig, huru det var i sjukhuset. Det vore icke uteslutet att åtminstone vissa celler haft hinkar.

Det fanns en kvinnlig judisk läkare i sjukhuset. Spann hade vidare sett två av sjuksköterskorna - en äldre rysk judinna samt en ung ryska, som skulle varit vacker, om hon icke varit skelög. Det vore troligt, att sjukhuset hade flera frisörer.

De felaktiga uppgifter som vårt vittne (Schögl) lämnat om sjukhusets konstruktion, berodde enligt Spann säkerligen på normala minnesfel. Det rådde intet tvivel om att vederbörande verkligen vistats i byggnaden. Såsom av det föregående framgår kunde Spann, som är en mycket intelligent och omdömesgill man med god iakttagelseförmåga, icke längre giva en exakt beskrivning av sjukhuset.

Wien den 15 november 1958.

Erik Braunerhielm

18, 17/11-58

Von 1948 - 1955. 25. VI.

(Baden/Wien) Lemberg, Wolkstein, Pöjma, Wladimir)
Hainbinder)

Dr. Kitzner
Will Kitzner
Kügler
Kübler
Demmer
Ludwig Fiegl
Christament Josef
Breitfuß Franz
Niklas Leopold
Jakobowitsch Alex.
Gerhardt August
Dr. Heitelt
Holt Werner
Spieß Johann
Willy Winter
Rohr Heinrich
Schmitt Johann
Dr. Rieger
Kranister Paul
Schala Albert
Bever Alfred
Langeder Otto
Alexander Anton
Ackermann Adam
Bewick Karl
Büttler Ellenberg Hans
Dallinger Barbara
Dangel Johann
Baier Joseph
Dangl Friedrich
Baumgartner Josef
Blazyk Albert
Blaha Valerie
Dr. Bauer Bruno
Bernert Hans
Diakon Jaromir
Dornier Rudolf
Donbrava Joseph
Dollberger Hubert
Ebermann Johann
Edwold Ernst
Ernst Karl
Ecker Franz
* Foucek Franta
Fügler Leopold
Dr. Fogy Werner
Fitz Ferdinand
Gabriel Josef
Gamilloheg Richard
Gartner Josef
Geibel Leopold
Gegenhuber Antonie
Goepfner Alfred
Goepfner Leopold
Gornikewicz Emilia
Graessl Johann

Gotaltner Franz
Galdan Rudolf
* Gregoritsch Hans
Gebhard Matthias F.
Gottlieb Roland
Gortner Josef
Grazner Nikolaus
Gutthofen Johann
Oberegger Martha
? Othlingner Margarete
Pan Viktor
Perny Paula
Poetsch Franz
Priessing Stefan
Pöisinger Franz
Polak Anna
Pantigam Hans
Pflieger Josephine
Paysan Ernst
Pichl Walter
Pichl Herbert
Preslmayer Friederike
Kostner Anna
Kutzeber Franz
Klein Eberhard
Knabl Rosa
Kominer Erich
Knapick Martha
Krimm Josef
Klaus Karl
Knee Elizabeth
* Kranister Paul
Klausentzen Alfred
Reiter Robert
Käthecker Gertrude
Reinsperger Hans
Renzell Richard
Reinmiller Anna
Resch Margaretha
Riedl Kurt
Rosenauer Rudolf
Ruprecht Daniel
Richter Vinzenz
Rohr Karl
Reisner Franz
Rohrbacher Karl
Rieger Rudolf
Reutenbacher Jurgard
Leopold Maria
? Loidl Elizabeth
Lomar Viktoria
Läufer Franz
Lozinshala Emilia

Hallner Gerty
Hain Franz
* Dr. Hansfried Hain
? Hainke Anton
? Haininger Ottilie
Hainner Otto
Hainke Elizabeth
Hainke Johann
Hainke Josef
Hainke Siegfried
Hainke Irene
Hainke Willibald
Hainke Josef
Hainke Georg
Hainke Franz
Hainke Karl
Hainke Josef
Hainke Berta
* Hainke Franz
? Hainke Viktor
Hainke Josef
Hainke Anton
Hainke Franz
Hainke Gottfried
Hainke Julius
Hainke Gertrude
Hainke Johann
? Hainke Franz
Hainke Otto
Hainke Hans
Hainke Paul
* Hainke Kurt
Hainke Franz
Hainke Justina
Hainke Alfred
Hainke Adalbert
? Dr. Spann
Spieß August
Schwitzer Karl
? Schamer Berta
Schartner Heltha
Schabert Gertrude
Schäfer Friederich
Schmer Renate
Schneider Werner
? Schreiber Eleonore
Schubert Rudolf
? Schuster Otto
Schweiger Karl
Schweiger Fritz
Schwagner Stophane
Schuber Winfried
Schuchinger Josef

1503

Schinner Sophie
 Ziegler Johann
 Zirkonitsch Rudolf
 Stangl Wilhelm
 Stüblek Karl
 Stauchinger Leopold
 Stamm Friedrich
 Stanislawsky Otag
 Uibl Adam
 Vogl Stephanie

* Vogt Gustav
 * Vukovits Adele
 Tarkuk Felix
 Topolansky Stephanie
 Trinker Karl
 Turyn Eleonore
 Tschamuta Johann
 Wachanek Olermine
 Wextel Rudolf
 Jensey Otto
 Welfan Rudolf
 Willi Rudolf
 Weber Hewietta
 Wieringer Georg
 Winkler Elfniede
 Witschel Alois
 Wornich Franz
 Wilfing Sophie
 Gierst Franz
 ? Kaluschny Andre
 Keller Philipp
 ? Nekschilesten Peter
 Swobeda Florian
 ? Forstner Lukas
 Uliger Valentin
 Trummer Karl
 Gustav Heiber
 Schlosser
 Haxter Ferdinand
 Tamber Gustav
 Wolfzettel
 Auer Maria
 Auer Franz
 Orsel Karl
 Eder Stefanie
 Bötter-Elzenberg
 Gräbel Johann
 Dr. Rieger Heinz
 ? Vukovits Adele
 Immervoll Johann
 Chrestil Franz
 Pöll Franz
 Neumann Kurt
 Sommer Willi
 Steiner Johann

Hantke Franz
 Jichsch Rudolf
 Leber Gustav
 Jünger Karl
 Leger Franz
 Hirt Franz
 Hater Karl
 Hoffer Rudolf
 Stöß Franz
 Eisenhauer
 Polak Willi
 Hagenhoff Kurt
 Schneider Josef
 Fischer Joseph
 Beierler Johann
 Stein Rudolf
 Hitzler Karl
 Rösler Anton
 Füllner Kurt
 Himmer Albert
 Lechner Joseph
 * Mayer Rudolf
 Müller Otto
 Köb Johann
 Leeb Kurt
 Hasser Franz
 ? Gübel Otto
 Krass Otto
 Eishodker Anton
 Polke Rudolf
 Abt Kurt
 Mann Ernst
 Haier Anna
 Rüller Fredy
 Hager Kurt
 ? Hedera Kurt
 * Senische Alex
 Bachner Hans
 Weissmann Joseph
 ? Schön Franz
 Kaber Joseph
 Dr. Weiser Kurt
 ? Halern Anny
 Heizmann Karl
 Hatt Friedrich
 Leimer Anton
 Röhler Karl
 Lohm Fredy
 Lauf Edwin
 Ebermann Karl
 Nütberger Anton
 Rotter Karl
 Hilback Johann
 Lindner Kurt
 Peckwile SA - Führungsleiter
 Haider Ernst

Stößler R.M.
 ? * Schöner Feldmarschall
~~Schöner~~
 Schmidt Generalmajor
 Lingen Kommandanten
 Bauer Fliegerkapitan
 Braunn Oberst
 Keitel Major (G. Stab)
 Sacher Japanischer Offizier
 Tin Han Chines General
 Lu Han Tig — — —
 Zarmom Italiener
 Hilber Kurt Pilot Deutscher
 Kleist v. Feldmarschall
 Bächner Oberstleutnant
 Ein Schwede 1945 in Olof
 was in Weichsel eine Stadt
 beisammen. Februar 1955
 Müller Joseph
 Lamm Johann
 Eisner Johann
 Koch Rudolf
 Aiersam Japaner
 * ? Tel. A'Drie Schweizer
 Rossen E.
 Dr. Deidnal Karl
 Codarin Franzos
 Lesinsky Pole
 Rötter Ungar
 Häuser Kurt
 ? Tover Ludwig Ing.
 Weber Karl
 Laub A. Ungar Ing.
 Loudeur R. Franzos
 Bischoff Willy
 + Rietlein Joseph (52)
 Kürzerkow Russen
 Maslow Russen General
 Medosky Tscheche Offizier
 Haier Johann (Gestabo)
 Samitzer Johann (— — —)
 Honkai - Chef d. Reichsbank
 Condol - Spanier Pilot
 Zarono — — —
 Minick Jugoslawien
 ? Pank R. Tsche. Offizier
 ? Ovilke N. Franzos
 Rüttner Joseph Ungar
 Bauchner Gustav — — —
 Aigner Johann Deutscher Offizier
 Weitzer Ludwig (Gestabo)
 Müller Johann — — —
 Karlick Alex. Tscheche
 Dübelsky Polen
 Babilsky — — —
 Heisner Kurt Gestabo

Leim Rudolf
 ? Edelscham Joseph
 * Lachner Joseph
 Bach Johann
 Kemmler Otto
 Karl Gustav
 Schnell Franz
 Schnöll Johann
 Weinrich Rudolf (Gustav)
 Wosner Kurt
 { Büchler Fredy Pilot
 { Thoma Erich ---
 { Wovner ---
 Hübner Anton
 Obela Karl (Gustav)
 Wottner Ungar
 Eisner Johann

Die Liste mit die 347 Namen war ich unter meiner
 Zeit beisammen, in der russischen Haft.
 Aber ich kann heute nicht mehr von alle sagen wo ich mit Ihnen
 beisammen war.

Wien 11. XI. 1958.

Wien den 17 november 1958.

R. 18. Strängt förtroligt.

Broder,

Före Din avresa bad Du mig undersöka, huruvida Manfred vid något tillfälle själv nämnt Schüggl's namn. Efter att ha gått igenom dossiererna ber jag nu få meddela följande.

Mina första samtal med Manfred gällde dennaes sammanträffande dels med den "falske Wallenberg" i Vorkuta (observera att Manfred själv från början framhöll, att denne icke kunde vara identisk med den svenske diplomaten), dels med Stelzer och Rencinghoff i Vladimir. Dessa förhör kommo därför att koncentrera sig på de tyska officerare och diplomater, som sutto i sistnämnda fängelse. Manfred nämnde emellertid att han även varit tillsammans med Sanitzer.

Första gången som Manfred blev systematiskt utfrågad om alla de celler i vilka han vistats i Vladimir, var vid Ditt samtal med honom i september 1955 (jfr 612 B 20.9.55). Han omtalade då, att han under tiden 2 februari - 12 maj 1955 suttit i straffcellen 11 tillsammans med Sanitzer och Döring. Han har uppenbarligen vid detta tillfälle underlåtit att omtala, att även Schüggl kom till denna cell.

Därefter hade vi ingen närmare kontakt med Manfred förrän jag i november 1956 utfrågade honom om Schüggl (jfr 721 B 13.11.56). Tyvärr framlåg det inte av min promemoria huruvida Manfred då spontant nämnde den senare. Emellertid

Herr Sekretären Gunnar Lorentson,
Utrikesdepartementet.

1504

började jag samtala med att be honom redogöra för medfångarna i cell 11 och Manfred måste då i varje fall ha förstått, att han icke längre kunde dölja sin bekantskap med Schöggli.

Direkt Schöggles uppgift är riktig, att han för Manfred berättat om svensken i Corpus II, är det egendomligt att den senare icke kan erinra sig detta eller ens minnas, att Schöggli varit i sjukhuset. Manfred hade nämligen innan sitt sammanträffande med Schöggli av Stelzer och Rensinghoff hört talas om Wallenberg och borde därför ha hajat till, då han på nytt hörde om en viktig svensk fånge.

A propos "Ghostwritern" Hans Gross från München vill jag erinra om att Manfred kort efter återkomsten till Österrike företog en resa till München och att detta besök enligt hans egna uppgifter stod i samband med att han funderade på att skriva en bok om sina upplevelser i Sovjetunionen (jfr 549 B 23.8.55). Vidare talade ju ekojaren Frank Olmody Posh på sin tid om en mystisk förbindelse i München - en grekisk-katolsk biskop, som skulle känna till den präst, som i Lemberg berättat om Wallenberg för Posh. Den senare var så angelägen att komma till München att han till och med frågade om beskickningen kunde bekosta resan.

Slutligen kan vara värt att notera, att Manfred själv, efter det att jag förhörde honom om Schöggli, strjt för att vi icke förlorat kontakten med honom. I november 1956, då jag hörde honom om Schöggli, var han bosatt i Burgenland. Omkring ett halvår senare - om jag minns rätt - uppsökte han mig emellertid på beskickningen för att meddela, att han öppnat eget advokatkontor i Wien och erbjuda sina tjänster åt beskickningen som juridisk rådgivare. I juli månad innevarande år kom han så nytt till mig för att å en ung läkares vägnar begära upplysningar om överföringen av österrikiske läkare till Sverige. Vid intet av dessa tillfällen visade han någon otillbörlig nyfikenhet om våra efterforskningar, men han har således sett till att vi alltid skulle veta var han kunde nås.

Erik Braunerhielm

Stockholm den 18 november 1958.

Personligt och strängt förtroligt.

Ärade Broder,

./.

Med första kurirlägenhet sändes härmed den utskrivna promemorian om vårt samtal med Schöggel i Wien den 8 innevarande november månad.

Av ett bläckbrev, som vi idag erhållit från Lundberg i Bonn, framgår att denne har vissa konkreta idéer, vilka han emellertid icke närmare redogör för utan vill diskutera här i huset omkring den 20 dennes, då han återvänder till Stockholm. Detta har medfört, att jag ännu icke hört Brugger men räknar göra detta så snart vi åter diskuterat igenom frågan med Lundberg.

Av det ovannämnda bläckbrevet från Lundberg framgår, att denne tydligen har vissa indikationer på att familjen känner till det falska Vladimir-spåret angående Tomsen, och vi bryr nu våra hjärnor med hur man på lämpligaste sätt skall hindra familjen eller dess representanter från att på grund av detta falska spår agera på ett sådant sätt gentemot ryssarna eller pressen/utrikesdepartementet, att det beskär vår handlingsfrihet eller i varje fall försvårar den. Jag skall givetvis icke underlåta att hålla Dig underrättad om ärendets vidare utveckling.

/Gunnar Lorentzon/

Ambassadören Allard,
W i e n .

Kopia.
Kungl. Svenska
Beskickningen.

Wien den 21 november 1958.

R 18.

Strängt förtroligt.

1 bil.

Broder,

Från Panner ha vi numera erhållit närlutna utredning om Otto Schöggl's förflutna. Polisens undersökning har, som Du ser, icke utfallit till Schöggl's förmån. Denne dömdes sålunda bl.a. 1945 av amerikansk militärdomstol till tre års fängelse, sedan han orättmätigt beslagtagit och för egen räkning använt en del möbler. Efter återkomsten från fångenskapen i Sovjetunionen har han varit i delo med den schweiziska polisen såsom misstänkt för såväl spionage som sol- och vär-bedrägerier. Huruvida han varit straffad i Schweiz, är likväl här icke bekant. Vidare är det riktigt som Manfred tidigare uppgivit, att Schöggl i juni i år av distriktsdomstolen i Leoben dömdes till 10 månaders fängelse, sedan han frånlurat sin hustrus familj en större summa pengar.

Egendomligt är att Schöggl aldrig till fullo avtjänat de båda ovannämnda fängelsestraffen. Vad anledningen kunde vara, att han icke fullgjort det straff han dömdes till i Leoben, visste icke Panner, men det vore möjligt att hustrun bett för honom och att han därför blivit villkorligt frigiven.

I sina huvuddrag skiljer sig polisens redogörelse icke mycket från Schöggl's egen berättelse. I två punkter har Schöggl dock sökt föra oss bakom ljuset. Han har sålunda icke omtalat, att han straffats av amerikansk domstol och att han därefter varit boxare i Salzburg och tjänstgjort i franska främlingslegionen

Sekreteraren G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

1505

Han har tvärtom uppgivit, att han hela tiden 1945-1948 arbetade för amerikanarna och t.o.m. sagt mig, att dessa år voro han lyckligaste. Han har vidare underlåtit, att nämna domen i Leoben. Det torde likväl icke vara ägnat att förvåna, att en man av Schöggls typ icke spontant meddelar oss, att han varit straffad som bedragare. Han har ändå avslöjat rätt många osympatiska detaljer ur sitt liv. Jag vill i detta sammanhang nämna, att han, då jag för ett par dagar sedan på nytt träffade honom för att avkräva honom originalen till namnlistorna (han hade glömt dem i Steiermark men lovade taga med dem nästa vecka) antydde, att han under fångenskapen gjort ryssarna vissa mindre tjänster.

Värre är, att han vid första sammanträffandet med Lönæus i oktober 1955, lämnade denne en helt annan skildring av sina upplevelser under kriget. Han har tydligen då varit angelägen att framstå i en så god dager som möjligt och diktat upp en lögnaktig historia. Senare, vid förnyade sammanträffanden med oss, har sanningen långsamt krupit fram.

(Erik Braunerhielm).

P.S. - Vi ha frågat Pammer, om han för vår räkning kunde utröna, huruvida Schöggel verkligen inlämnat ett manuskript till "Kleine Zeitung" i Graz. Pammer ville emellertid icke, att polisen skulle vända sig till tidningen, då man icke visste hur den komme att reagera. Resultatet kunde bli en del obehagliga skrivelser. Av samma skäl är det tveksamt, om beskickningen bör ta kontakt med Kleine Zeitung. Vi vilja därför föreslå, att vi låta saken bero.

D.S.

Zur Anfrage vom 13.11.1958 betreffend Otto S c h ö g g l ,
21.2.1917 in Wien geb.:

Otto S c h ö g g l (am 21.2.1917 in Wien geb., österr. Stbg., zur Zeit in Schwechat wohnhaft) wurde 1938 zur Deutschen Wehrmacht eingezogen, desertierte im Jahre 1940, gab sich als Ritterkreuzträger aus, wurde aber bald verhaftet und bis 1943 in einem KZ, dann in verschiedenen Gefängnissen bis zum Kriegsende angehalten. Unmittelbar nach Kriegsende gelang es ihm, Angestellter des Magistrates in Linz zu werden, missbrauchte jedoch diese Anstellung dadurch, dass er widerrechtlich im Namen der amerikanischen Besatzungsmacht verschiedene Mobilien beschlagnahmte und für sich verwendete, weswegen er Ende 1945 von einem Gericht der amerikanischen Besatzungsmacht zu 3 Jahren Gefängnis verurteilt und zur Strafverbüßung der Strafanstalt Garsen überstellt worden ist. Wie lange er in dieser Strafanstalt war, ist nicht bekannt, jedenfalls hielt er sich in den Jahren 1946 und 1947 in Salzburg auf, wo er sich auch als Boxer betätigte. Von dort gelangte er in die französische Fremdenlegion, kehrte geschlechtskrank nach Österreich zurück und wurde in Wien auf Grund polizeilicher Fahndung wegen Verdachtes des Betruges und der Veruntreuung verhaftet. Diese Verhaftung erfolgte in einem Hotel der damaligen Sowjet. Besatzungszone Wiens. Die sowjetische Besatzungsmacht benützte die Verhaftung, um S c h ö g g l in ihren Gewahrsam zu nehmen. Er wurde, wie angenommen wird, wegen seiner früheren Kontakte mit der amerik. Besatzungsmacht in Linz von einem sowjet. Militärgericht wegen Verbrechens nach § 58/6 zu 25 Jahren Arbeitslag. verurteilt und in verschiedenen Lagern der Sowjetunion angehalten. Am 25.6.1955 kehrte er aus der UdSSR nach Österreich zurück. Von verschiedenen Heimkehren wurde S c h ö g g l als Person bezeichnet, die im Lager Vladimir und in anderen sowjetischen Internierungslagern als Denunziant und Spitzel für die sowjet. Polizei tätig war.

Nach seiner Heimkehr verheiratete er sich im Oktober 1955 mit Maria E d e l s b r u n n e r, betrog seine Frau und deren Verwandte um eine Summe von S 37.000.--, wurde deshalb angezeigt und mit Urteil des Kreisgerichtes Leoben vom 19.6.1958 wegen Verbrechens des Betruges und der Veruntreuung zu 10 Monaten schweren Kerkers verurteilt.

Es ist hier bekannt, dass die Schweizer Polizei sich

1506

mit seiner Person im Jahre 1956 befasst hat, da er sich unangemeldet in der Schweiz aufhielt und keiner nachweisbaren Beschäftigung nachging. Er stand dort auch mit Ägyptischen Kreisen in Verbindung. Er wurde einerseits verdächtigt, politisch auf illegaler Ebene tätig zu sein, andererseits als Heiratsschwindler von Damenbekanntschaften zu leben. Hinsichtlich der Person des S c h ö g g l stand die schweizerische Bundespolizei mit der hiesigen Stelle in Verbindung und erhielt über seine Person Auskünfte.

S c h ö g g l wurde, wie hier bekannt ist, vom Bezirksgericht St. Gallen (Schweiz) am 14.5.1957 wegen gewerbsmässigen Betruges und einfachen Betruges zu 10 Monaten Gefängnis und zu 10 Jahren Landesverweisung aus der Schweiz verurteilt.

Aufzeichnungen über die Reisen S c h ö g g l' s seit seiner Rückkehr aus der Gefangenschaft bestehen hier nicht.

18.11.1958.

1912
Schöggel

Strängt förtroligt.

P.M.

Över samtal med kriminalkommissarie Schmidt den 24 november 1958 angående Otto Schöggel.

På begäran beställde herr Schmidt den österrikiske medborgaren Otto Schöggels dossier från kriminalpolisen. Det kunde härvid fastställas, att det här förelåg identitet med den av oss tidigare hörde Otto Schöggel från Wien. Dennes uppgifter om att han blivit häktad för brutet äktenskapslöfte i Schweiz bestyrktes i allt väsentligt, ävensom att han i Schweiz avtjänat tio månaders fängelse, sedan han i december 1956 häktats i Winterthur. Han hade fått ett barn med en schweiziska, vilken han även bedragit på pengar, vilket gjorde att det till brottet om brutet äktenskapslöfte även fogades en anklagelse för bedrägeri. Därjämte hade Schöggel åtalats för hotellbedrägeri och för att han arbetat i Schweiz utan att inneha arbetstillstånd. Efter avtjänat straff hade Schöggel utvisats ur Schweiz till Österrike. Av Interpool begärda upplysningar visade, att han vore känd såsom en "internationaler Verbrecher".

Med anledning av ovanstående torde en utredning behöva verkställas om hur Schöggels uppgifter sammanpassa med de schweiziska, resp. österrikiska myndigheternas.

Bern den 24 november 1958.

Strängt förtroligt.

P.M.

Över samtal med Emil Brugger den 24 november 1958 i Bern.

Samtalet ägde rum hos kriminalkommissarie Schmidt vid den schweiziska säkerhetspolisen och hade - liksom Leiflands samtal med Brugger den 3 november 1958 - förmedlats av legationsrådet dr. Hunziker i schweiziska utrikesdepartementet. - I nedanstående uppteckning har Bruggers utsaga systematiserats; uppteckningen följer alltså icke samtalets gång.

5. Vid en genomgång om med vilka utländska fångar Brugger varit tillsammans svarade han följande:

a. Bastamov kände han till, dock icke från Verchne-Uralsk utan endast från Vladimir. Han kände till att "finnarna" gemensamt kommit i rysk fångenskap i samband med en incident, vilken med största sannolikhet var Leino-gruppens överförande till Sovjetunionen. Han uppgav antalet finländare, som i detta sammanhang överlämnats till Sovjetunionen, till "18 eller 19". - Bastamov skulle man akta sig särskilt för. Han vore "ein ganz gefährlicher Mann". Enligt Brugger hade Bastamov frigivits i juli eller augusti 1956 och då förts till Villa Paulus. Bastamov hade varit svårt magsjuk under sin vistelse i Vladimir.

b. Rehekampff hade Brugger aldrig hört talas om.

c. Posh kände han till. Även denne vore "ein ganz gefährlicher Mann", men Brugger hade personligen aldrig träffat honom. Han trodde, att Posh vore ungrare.

d. Tamvelius kände icke Brugger till.

e. Langfelder vore honom obekant.

f. Schözel var honom obekant, liksom

g. Manfred (1 artikeln i Berner Tageblatt den 20 november

1958 avser Brugger med förkortningen M.v.M. icke Manfred utan en österrikisk medborgare vid namn Müller-Melborn).

h. Huber letade Brugger länge i minnet efter men gav upp.

i. Maximoff hade frigivits i oktober 1955 och vore "kein Spitzel".

j. Gouazé hade varit Bruggers bästa vän under fångenskapen. Han hade för några dagar sedan fått ett brev från Gouazé, i vilket denne inbjudit Brugger att besöka honom i Paris under en week-end.

Stockholm den 26 november 1958.

Schöggel
Wien den 28 november 1958.
R 18. 1 bil.
Strängt förtroligt.

PS

Broder,

Jag ber härmed få insända en promemoria om ett nytt samtal jag haft med Schöggel. Något nytt av väsentlig betydelse för våra efterforskningar framkom därvid icke. Jag har emellertid, kanske något långrandigt, återgivit olika uttalanden av Schöggel, vilka, ehuru de icke äro direkt samband med hans vittnesmål om svensken i Vladimir, synes mig vara lägnade att belysa olika sidor av hans karaktär. Allt vad han hittills sagt mig har till fullo be styrkt det om döme om hans psyke, som Arne Lundberg avgav efter samtalet den 8 november.

Intressant är, att han under samtalet råkade nämna namnet Wallenberg, men strax därpå åter glömdes bort det.

Kleine Zeitung i Graz har refuserat Schöggels manuskript. Det är därför att hoppas, att det ännu kommer att dröja någon tid innan hans berättelse når offentligheten.

Jag skall fortsätta att hålla kontakt med Schöggel, bl.a. för att söka avhålla honom från att göra några dumheter.

Erik Braunerhielm

Förste Sekreteraren Gunnar Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

1507

P.M.

angående samtal med Otto Schöggel den 26 november 1958.

Schöggel ringde mig i går kväll och bad om ett samtal på Fasan-Café i närheten av det hotell, där han bor. Han är orolig över att det skall bli bekant att han står i förbindelse med mig, och vi har därför överenskommit att i regel träffas på olika kafféer.

På grund av de förhållanden, under vilka sammanträffandet ägde rum, kunde jag icke göra några anteckningar.

Schöggel började med att meddela, att han hade något att berätta, som jag säkert skulle finna intressant. Han hade för ett par dagar sedan uppsökt en från Sovjetunionen nyss hemkommen österrikare, Walter Weiss. Denne Weiss häktades 1945 av ryssarna i Österrike och vistades i Vorkuta tillsammans med Schöggel. Han hade emellertid frigivits, sedan han - enligt Schöggel - antagit sovjetiskt medborgarskap, men samtidigt erhållit utreseförbud. Weiss, som aldrig torde ha suttit i ryskt fängelse, kan möjligen vara kommunist. Jag bifogar ett klipp om honom.

Schöggel hade varit blott en kort stund hos Weiss, då Manfred anlände tillsammans med en tjeck, som kallades Hanne. Schöggel ansg sig ha konstaterat, att den senare arbetade som chaufför eller liknande på den tjeckoslovakiska beskickningen. Manfred hade tydligen känt sig besvårad av Schöggels närvaro och samtalet hade endast rört sig om allmänna ting. Manfred och Hanne hade snart lämnat Weiss och Schöggel hade då också gått. Manfred hade bitt Schöggel följa med och dricka en kopp kaffe på Hochhaus. Här hade Manfred på nytt antytt, att han kunde hjälpa Schöggel att tjäna mycket pengar. Medan de sutto där, hade två män kommit fram och hälsat på Manfred. Den ene tyckte Schöggel sig känna igen. Han hade tidigare sett honom i Zürich, och det torde ha varit samma person

som vid två tillfällen stått på vart utanför det hotell i Wien, där Schöggel bodde, uppenbarligen för att övervaka denne. Dagen därpå hade Schöggel, som ju arbetar på flygfältet i Schwechat, av en händelse upptäckt, att denne tjock är anställd som chaufför hos det tjeckoslovakiska flygbolagets kontor i Wien.

Förtjust över att ha kunnat ge mig denna godbit, kom Schöggel därefter fram till sitt egentliga ärende och halade fram ett papper ur flickan. "Ich werde Ihnen was zeigen - Sie werden umfallen". Det var ett brev från Kleine Zeitung i Graz, undertecknat av en herr Pelc, i vilket meddelades, att Schöggels bok reuserats. Schöggel berättade, att han, då han mottagit brevet, ringt Pelc och frågat om anledningen till avslaget. Den senare hade svarat att han varit fullt beredd att publicera manuskriptet som följetong i tidningen, men att det kommit order från direktionen att offentliggörandet skulle stoppas.

Schöggel var ledsen för detta eftersom han hoppats göra sig en god förtjänst på sin bok. Han var övertygad om att publiceringen hindrats genom ingripande från svenskt håll. Jag bedyrade, att vi icke varit i förbindelse med tidningen, att vi icke heller haft för avsikt att stoppa boken, att vi hjärtligt unnat honom denna inkomst och att det överhuvud vore omöjligt att inverka på en tidnings publiceringspolitik. Visst inte, svarade Schöggel, för pengar kunde man förnämligen även en tidning till vad som helst.

Schöggel berättade, att han just läst i Neue Zürcher Zeitung att de skandinaviska länderna inbjöd Chrustjov till ett besök. Det hade han verkligen inte väntat sig av Sverige, tillade han indignerat. Jag försökte förklara för honom, varför ett neutralt land, vars statsminister redan besökt Moskva, ansåg sig böra motaga den ryske regeringschefen, men det hjälpte inte. Schöggel hade hakat upp sig på detta "egendomliga" sammanträffande: föret stoppas hans bok, sedan inbjudes Chrustjov till Sverige. Han - Schöggel - vore minnens into dummare än att han kunde lägga ihop två och två.

Det var löslöst att söka resonnera med Schöggel men jag lyckades så småningom lugna honom något.

Då Schöggel ringde mig för att begära det sammanträffande, som jag här skildrar, bad han mig särskilt att komma till en plats nära hans hotell för att han icke skulle ha så långt att

bära något, som han ville ge mig. Sannolikt har hans ursprungliga avsikt varit att åtminstone låta mig få se manuskriptet, men han hade det inte med sig. Antingen har han efter telefonsamtalet blivit misstänksam och ilsknat till eller också har han begripit att manuskriptet refuserats därför att det var dåligt, men velat pröva om han kunde skrämna oss till att ge honom någon ersättning.

Samtalet leddes in i andra banor. Schöggli sade något skämtamt om våra förhöremetoder och om det tillfälle, då han "i Zürich utfrågades om Wallenberg". Namnet rann så snabbt ur honom, att han antingen måste ha försagt sig eller fått ett plötsligt infall. Jag låtsades inte märka något men för att söka locka ur honom namnet igen bad jag honom närmare relatera vad som förekommit i Zürich.

Schöggli berättade bl.a. om sitt första sammanträffande med Lonaeus. ("De sade, att han kom från Bern, men det vet jag ju inte om det är riktigt." - Jag såg att Schöggli misstänkte Lonaeus för att vara agent för den svenska underrättelsetjänsten.) Då Schöggli satt hos Lonaeus på konsulatet hade han genom fönstret sett en Mercedes-bil fara förbi och fått ingivelsen att påstå, att han arbetade i Mercedes-verken i Stuttgart. I själva verket hade han aldrig varit anställd där.

Så hade man överenskommit om ett sammanträffande på Zürich's flygplats med Lorentzon. ("Han kom visserligen från Stockholm, men jag har listat ut att han egentligen bodde i Wien." Återigen en vision av Lorentzon - storspionen från Wien.) Lika litet som en domptör träder in i en lejonbur utan att en medhjälpare står beredd att ingripa, om djuren skulle bli farliga, hade Schöggli gått oförberedd till mötet. Han hade först gömt sig i en portgång och iakttagit Lonaeus och Lorentzon, som gingo av och an på flygplatsen. De hade samprat en stund med en medlem av besättningen på ett svenskt flygplan, därefter med piloten. Sedan Schöggli förvisat sig om att de båda svenskarna voro ensamma, hade han gått fram till dem och givit sig tillkänna. Alla tre hade satt sig på en bänk och utfrågningen hade börjat. De hade dock strax blivit störda genom att en främmande person hade slagit

sig ned på samma bänk. Schöggli, som nu var övertygad om att svenskarna icke ville honom något ont, hade givit mannen - en god vän till honom - ett tecken, varpå denne avlägsnat sig.

Jag har relativt utförligt återgivit dessa delar av Schöggli berättelse, emär de synas mig vara belysande för hans karaktär.

Då Schöggli icke på nytt spontant nämnde Wallenberg, frågade jag honom slutligen, varifrån han fått det där namnet på svensken, som han nyss hade yppat. Schöggli vek undan och talade om något annat. När jag då direkt sporde honom, hur det kom sig, att han i Zürich vetat namnet på svensken, svarade han att han läst det i en tidning. Varför hade han då vid samtalet i Wien den 8 november låtsats, att han inte mindes det? Schöggli blev irriterad. "Man hörde ju så många namn under fångenskapen och kunde omöjligt komma ihåg alla. Förresten börjar jag bli mjuk i hjärnan." Då jag protesterade, fortsatte Schöggli: "Jo, det är säkert, jag känner att jag blir mjuk i hjärnan och jag kommer så småningom att bli alldeles tokig". Schöggli tillade, att han av förhören i Vladimir och Potma förstått, att den svensk han träffat var en betydande man, och när han så i Zürich läst om Wallenstein i tidningen - - -.

Det förefaller gendomligt, att Schöggli nu "glömde" namnet Wallenberg på exakt samma sätt, som vid samtalet den 8 november. Det synes mig icke osannolikt, att han i själva verket mycket väl erinrar sig namnet, men av någon anledning icke vill låta oss förstå detta. Han låtsas också fortfarande, att han inte kan komma ihåg vad Lorentzon heter, trots att jag ofta upprepat hans namn.

Schöggli lever ofta i en slags drömvärld, där han ser sig själv som den farlige mästerespionen. Han stryter med sina många utlandsresor och hur flera länders underrättelseorganisationer söka hans tjänster. Hans berättelser härom utgöra dock endast halvkvalidna visor och han har aldrig klargjort, vilka uppdrag man vill giva honom. Han ordar om sitt bibliotek med ett trettio-tal verk om spionageverksamhet, däribland ryk litteratur. Vidare påstår han sig inneha ett av den berömda Genlen författat maskinskrivet bokmanuskript, vilket, som Schöggli dunkelt uttrycker det, cirkulerat "bland dem, som arbeta här" (underförstått: spioner). I

detta skulle Gehlen ha avslöjat Canaris förbindelser med England under kriget "med namn och allt". Schöggel uttalar emellertid författarens namn som "Gelden", vilket visar, att hans kännedom om denne loken är särskilt god. Han uppger, att han efter kriget genomgick en 14-dagars amerikansk kurs i spionageteknik i München. Han förefaller även ganska kunnig på området, men vad han berättat om olika finesser har icke gått utöver vad jag själv kunnat inhämta ur lätt-tillgänglig litteratur.

Även om Schöggel icke varit en så durkdriven agent, som han själv vill göra gällande, kan hans äventyrlusta lätt driva honom att taga kontakt med personer och kretsar, som kunna bli farliga för honom. Han har gjort många mystiska och dunkla uttalanden om den internationella agentverksamheten i Wien och han vet uppenbarligen mer än han borde. På prov frågade jag honom om han kände till Erna Hausner. Denna är en österrikska, som 1955 återvände från rysk fångenskap, och av Török uppgivits vara kommunistisk agent, vilket Pammer sedermera indirekt bekräftat. Hon uppträdde till en början som nakendansöke på nattklubben Moulin Rouge i Wien, men flyttade senare till München. I samband därmed hyllades hon för örigt med två bildsidor i en tysk tidskrift som den utmärklade flickan från de rycka fängelserna som återvunnit sin skönhet. Då jag sporde Schöggel om henne, reagerade han genast. "Javisst, hon är rysk agent. När hon kom tillbaka från Sovjet, höll Manfred henne med väning och kläder."

Schöggels spiondrömmar ökar hans nästan sjukliga misstänksamhet. Han är övertygad om att de UD-tjänstemän han träffat icke äro vanliga diplomater utan utsända agenter för underrättelsetjänsten. Vid ett tillfälle sade han: "Jag vet vad Ni egentligen är ute efter. Jag skall köpa en japansk miniatyrkamera och så skall jag skaffa vad Ni behöver." Jag hoppas att jag lyckades avetyra hans planer, vad de nu kan ha varit. Han har haft flera lika tokiga infall.

Han tvivlar ibland på mig, då jag försäkrar honom, att jag enbart är intresserad av hans upplevelser i Vladimir och att jag icke intrigerar mot honom bakom hans rygg. Då visar han sin misstro med ett brett knipslugt hänleende. Om jag låter märka, att jag tvivlar på någon av hans uppgifter, blir

han däremot särad och upprörd. Vid sådana tillfällen bär han sig åt ungefär som en skinnknutte, som i förerrättad ton bedyrar att han är oskyldig till en bilstöld.

Ibland svänger hans sinnesstämning om och han blir dyster och sentimental. Då föredrår han, att han blott vill vara i fred och leva för hustru och barn. Men strax glider han in i sin drömvärld igen. Han förklarar, att han icke kan föra ett självständigt liv, utan måste arbeta under den fasta ledning han exempelvis skulle få inom underrättelsätjänsten. Frasen "Wenn ich einen guten Führer habe, bin ich ein guter Werkzeug" har återkommit ett par gånger. Han har även flera gånger sagt mig, att han en dag kommer att vara försvunnen - "de" komma att ta honom - och besvurit mig att i sådant fall taga hand om hans stackars hustru.

Han ljuger antagligen förfärligt, då han skryter med sina bravader före och efter kriget. Understundom har jag en känsla av att han driver med mig och vill pröva hur mycket han kan inbilla mig. Då han berättat om Vladimir har emellertid tonen varit en annan och han ger intryck av att uteslutande hålla sig till sanningen utan fantasifulla tillägg. Jag finner det mindre sannolikt, att han härvidlag rabblat en inlärd läxa, därtill ha hans utsagor vid olika tillfällen varit alltför röriga.

Jag har alltjämt intrycket av en psykiskt förvirrad, kanske redan sjuk människa. Han är mycket darrhant, vilket han skyller på sindertrasade nerver. Även då han har handen i fickan, darrar hela underarmen. Han är helnykterist men en ganska stark rökare.

Wien den 27 november 1958.

Erik Braunerhielm

Schögl 4/12

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från ambassadören Allard till utrikes-
rådet Åström, dagtecknat Wien den 3.12.58.

./.

Härmed ber jag få insända en promemoria med vissa
strängt förtroliga upplysningar, som vi erhållit från en
absolut säker källa, rörande Ernst Brugger, Otto Schögl och
Maximilian Manfred.

Vi skola fortsätta våra efterforskningar och åter-
komma så snart ytterligare uppgifter stå till vårt förfo-
gande.

1509

P.M.

Ur absolut säker källa har beskickningen erhållit följande upplysningar om i samband med efterforskningarna aktuella personer.

Maximilian Manfred var gift med en ryska. Han var efter kriget anställd som juridisk rådgivare i den sovjetryska USIA-förvaltningen i Österrike och var ävenledes medlem av kommunistiska partiet. Han förde emellertid ett dubbelspel i det han mot hög ersättning, förmodligen bl.a. genom att muta sovjetryska officerare, arrangerade frigivning av häktade ur ryska fängelser och även ordnade utresetillstånd för olika personer ur den ryska ockupationszonen. De sovjetryska myndigheterna torde ha upptäckt detta och anhöll honom. Han arresterades av den sovjetryska militärpolisen, då han tillsammans med sin maka och några sovjetryska officerare och tjänstemän befann sig på en fisketur. Hans ryska vänner frigavs givetvis omedelbart, men han själv och hans hustru bortfördes till Sovjetunionen.

Beskickningens källa har sig intet bekant om hans nuvarande verksamhet.

Otto Schöggel tog år 1956 i Zürich tillsammans med Johann Sanitzer kontakt med det brittiska Secret Service. Han uppgav då om sig själv att han under kriget tjänstgjorde i tyska flygvapnet, dock ej som pilot.

Senare hade han likaledes med Sanitzers hjälp tagit kontakt med egyptiska organ i Zürich. Han hade då förfrågat sig om möjligheterna att erhålla en anställning i egyptiska flygvapnet, ehuru icke som pilot. Detta kan vara anledningen till att han av schweiziska polisen misstänktes för delaktighet i spionageaffären Dubois.

Wien den 3 december 1958.

1510

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

10/12 Schöggel
Wien den 8 december 1958.
R 18. Strängt förtroligt.
1 bil.

Broder,

./. I anslutning till mitt handbrev den 3 december ber jag få överlämna ytterligare en promemoria med vissa upplysningar rörande Emil Brugger och Otto Schöggel. Jag skall återkomma så snart vi erhållit de utlovade kompletterande uppgifterna.

Sven Allard

Herr Utrikesrådet S. Åström,
Utrikesdepartementet.

Avskrift.

Strängt förtroligt.

P.M.

Från vederbörligt amerikanskt håll har beskickningen inhämtat, att något fullständigt register över personer, som tidigare varit knutna till CIC i Österrike icke längre finns i Wien utan har överförts till de amerikanska militärmyndigheterna i Frankfurt. Av här tillgängliga handlingar framgår endast, att det är riktigt, att Emil Brugger efter kriget arbetat för CIC i Wien samt att han 1948 häktades av ryssarna. Likaså finns en uppgift om att Otto Schöggel en kortare tid anlitats av CIC, troligen blott för tillfälliga uppdrag, samt att han liksom häktades 1948.

Därest man på amerikansk sida skulle förfoga över särskilt ofördelaktiga uppgifter om Schöggel, hade dessa säkerligen delgivits amerikanska vederbörande i Wien. Några sådana meddelanden har man emellertid icke erhållit.

Beskickningens sagesman har lovat att söka från Frankfurt erhålla utförligare upplysningar i ämnet.

Wien den 8 december 1958.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

10/12 Schöggel
Wien den 8 december 1958.
R 18. Strängt förtroligt.

Broder,

För ordningens skull vill jag inberätta, att vi förfrågat oss dels hos Pammer, dels hos vederbörande brittiska och amerikanska instanser, huruvida man här förfogar över upplysningar om någon person, som kan tänkas vara identisk med den journalist Hans Gross, som i Stuttgart skall ha lurat av Otto Schöggel uppgifter om dennes fångenskap. Svaret blev i samtliga fall negativt.

Erik Braunerhielm

Förste Sekreteraren Gunnar Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

Schöggel
10/12

Wien den 9 december 1958.

R 18.

1 Bil. not

Strängst förtroligt.

Broder,

Schöggel bad mig den 1 december på nytt komma till Kasan-Café. Det visade sig, att han ville låna mig det bokmanuskript, som refuserats av "Kleine Zeitung" i Graz. Han sade sig icke ha bråttom att återfå häftet och på direkt fråga förklarade han sig icke heller ha någonting emot att du fick del av det, om vi blott lovade att icke omnämna saken för obehöriga.

./.

Jag har numera studerat boken och närsluter en beskrivning. Schöggel blir kanske misstänksam, om jag sänder hem manuskriptet, och jag tror du skall finna, att detta icke heller är nödvändigt.

Schöggel uppgav, att han gjort en avskrift av texten, som han skickat till ett annat förlag. Jag är själv tveksam, om detta verkligen är sant. I varje fall har han numera utplånat den enda hänvisning till den svensk han trättat i Vladimir, som boken innehöll.

Jag tog tillfället i akt att fråga Schöggel om generalfältmarskalk von Kleist, vilken stod i stycken på hans namnförteckning. Brugger har ju uppgivit, att von Kleist var hans cellkamrat vid den tid han hade kontakten med Hallenberg. Schöggel berättade, att han på sommaren 1953 suttit bl.a. med Bekerle, Schürner och von Kleist i en cell i Corpus III. Von Kleist hade lidit svårt av astma och en dag på toaletten fått ett anfall och svimmat, varpå Schöggel måst bära honom tillbaka till cellen.

Herr Sekreteraren G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

1511

.SÖRF redmoss (U. Nor. 1954)
Von Kleist hade då överförts till sjukhuset. Ett år senare -
det skulle alltså ha varit 1954 - hade han hört, att en tysk som
återkommit från sjukhuset, där varit i knäckningsförbindelse med
von Kleist och kunde meddela, att denne avlidit. Vem denne tysk
var, visste icke Schögl.

(Erik Braunerhielm.).

Strängt förtroligt.

P.M.

ang. Otto Schöggls manuskript.

Manuskriptet är inskrivet i ett i brunt linneband bundet häfte, som sannolikt varit avsett som poesialbum eller dylikt. Texten är skriven med bläck i Schöggls prydliga, nästan prudentliga piktur. Handstilen företer på olika sidor vissa olikheter, som tyda på att olika avsnitt skrivits vid skilda tidpunkter. Detta utgör ett indicium på att det rör sig om originalmanuskriptet.

Titelbladet är försedd med en teckning av ett lägervaktorn. I boken förekommer även en kartskiss över Sovjetunionen, som skall visa Vorkutas läge. Schöggel förlägger emellertid Vorkuta öster om Ural och norr om Mosk, icke långt från den plats där i själva verket Gorilsk ligger. I texten är däremot järnvägsrouten till Vorkuta riktigt beskriven (Moskva-Gorki-Kirow-Kotlas-Petschora-Vorkuta).

Manuskriptet omfattar 75 sidor. I maskinskrift skulle det bli cirka 35 sidor i A 4-format.

Schöggel har kallat boken "Können wir das vergessen?" Tatsachenbericht von Schöggel Otto, Österreichischen Spätheimkehrer. Den omfattar följande avsnitt.

Sid 1-14: En längre utläggning, i vilken Schöggel förklarar, att Sovjetunionen eftersträvar världsherravälde, beskriver fångarnas lidanden och bekänner sin tro på Österrikes livskraft som fri, demokratisk nation.

Detta avsnitt innehåller följande psykologiskt intressanta uttalande:

"Am 25 Juni 1955 habe ich bei steigender Sonne die Österreichische Grenze überfahren. Kraftlos, enttäuscht, völlig allem entfremdet bin ich nun in die Heimat zurückgekommen. Die jahrelange Unternährung (von 92 Kilo, brachte ich aus Russland knapp 50 kg. noch mit) - hat nicht nur den Körper ergriffen, der sonst gesunde, wache Geist musste in einem so schwachen Leib selbst schwach werden. Das Herz verlor die Kraft, die Seele hat keinen Atem.

Es mag für einen aussenstehenden unglaublich klingen. Wir Spätheimkehrer befinden uns in einer infantilen Stadium.

Dazu möchte ich noch kurz erklären:

1512

die Straffällig gewordene Spätheimkehrer gehören daher nicht ins Gefängnis, sondern in die Nerven-Klinik, denn die kriminellen Verfehlungen der "Heimkehrer" sind oft nur Nachwirkungen eines jahrelangen Aufenthalt hinter Stacheldraht, der die innere moralische, sittliche Widerstandskraft der Menschen zermürbt hat.

Denn jeder Spätheimkehrer gehört zur Ueberwachung über seine Gesundheit in Spital.

Denn heute werden in den westlichen Länder, (Österreich), die seelischen Schäden von den "Heimkehrer" zu wenig beachtet".

sid. 14 - 17. - Schögggl häktas i slutet av 1948.

sid. 17 - 36. - Förhör och tortyr i sovjetryska fånglässet i Baden bei Wien. Schögggl dömes i december 1950 till 25 års koncentrationsläger.

sid. 37 - 39. Resan till Lemberg.

sid. 39 - 54. I Vorkuta från 11 april 1951 till 30 augusti 1953.

Först i läger 29, sedan i läger 30. Schaktnummer anges icke.

sid. 55 - 72. Vladimir, Potma och hemresan.

De nästa tre sidorna utgöra en epilog, som Schögggl kallar "Vorwort".

Manuskriptet är daterat såsom avslutat den 12 april 1958.

Ur saklig synpunkt är innehållet så gott som fullständigt intresseöst. Anmärkningvärt få namn nämnas. Från Baden omtalas "general Pelikan" och cellgrannen Erika. I kapitlet om Vladimir förekommer följande passus.

"In die zwei Jahren, die ich in so nahem Verkehr mit hohen ehemaligen deutschen Generälen und Marschall, Minister, so wie mit Japaner, Chinesen, Russen, Griechen, Rumäner, Franzosen, Finländer, Litauer, so wie zwei Litauer Kath.Bischöfe, und mit ein Schwede, und ein Schweizer und noch viele Landsleute bekannt wurde, gaben mir Gelegenheiten zu interessanten Beobachtungen und einige Erlebnisse zu hören.

Ich hörte einige Erlebnisse die sehr interessant für mich waren: von Feldmarschall v. Kleist, Schürner, Generaloberst Schmidt und von den russischen General, som auch hohe japanische Offizier".

Orden "ein Schwede, und" har Schögggl numera överstrukt

och sökt utplåna. Detta är den enda i manuskriptet förekommande hänvisningen till svensken. I fortsättningen omtalas endast den tyske professorn Clauberg och NKVD-generalen Maslov.

Den i texten omnämnde schweizaren är De Latry.

Beträffande Schöggls förflyttningar inom Vladimirfängelset framgår blott, att Schöggel vid årskiftet 1954-55 fick svår feber och intogs på sjukhuset, där han låg sju veckor, innan han återkom till huvudbyggnaden. Inte ett ord om självmordsförsöket eller de efterföljande förhören.

Såsom redan framgått av de citerade textavsnitten, vimlar manuskriptet av stavfel och grammatiska misstag. Man får intrycket att författaren är en obildad person, som influerats av de många "verklighetskildringar" av liknande art, som publicerats i tyska veckotidningar. Manuskriptet innehåller många rörande försök till dramatik och patos. Samtidigt är framställningen förvånansvärt klar och redig. Möjligen har Schöggel vid utformningen haft hjälp av någon kamrat. Härpå tyder även en på ett ställe införd fotnote, som skrivits med blyerts i en främmande handstil.

Tröts alla sina svagheter har boken, kanske just på grund av sin primitivitet, givit mig ett starkt och omedelbart intryck av vilka fruktansvärda lidanden, Schöggel och hans medfångar haft att utstå.

Wien den 2 december 1958.

Schöggel

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Stockholm den 10 december 1958.
Strängt förtroligt. 4 bil.

Ärade Broder,

Härmed ber jag få översända en uppteckning rörande
Leiflands och mitt samtal med Brugger i Bern den 24
november samt två promemorior över samtal med legations-
rådet Hunziker och kriminalkommissarie Schmidt. Vidare
närslutes en promemoria över samtal samma dag med krimi-
nalkommissarie Schmidt angående O.Schöggel.

(Gunnar Lorentzon)

Ambassadören Allard,
W i e n .

Stockholm den 10 december 1958.

Strängst förtroligt.

Broder,

Efter att ha tagit del av Din B.M. den 27 november 1958 angående det senaste samtalet med Schöggel, ber jag få göra några egna kommentarer därtill.

Vid det tillfälle, då Lonaeus mötte mig i Zürich, är det för mig fullkomligt obegripligt, hur Schöggel kunnat lösa sig i en portgång. Som Du vet har flygplatser i allmänhet den egenheten att de ligger på öppna fält. Detta gäller icke minst Kloten. Skulle Schöggel mena, att han stod i en portgång i flygplatsaviljongen och iakttog hur Lonaeus och jag talade med piloten omedelbart efter landningen, så kan lokalbeskrivningen möjligen stämma, men varken Lonaeus eller jag talade med någon av flygpersonalen. Vi träffades först i vänthallen bland alla övriga avstigande.

Vad episoden på bänken beträffar är denna så till vida rätt, att vi satt på en bänk utanför flygplatsaviljongen, men det fanns ingalunda någon fjärde person som kom och slog sig ned där. Dessa omständigheter jämte alla andra, som tyder på fria fantasier, torde väl vanligen tala emot en persons trovärdighet. Min uppfattning om Schöggel är emellertid, att han trots att han mycket ofta ljugar även ibland talar sanning. Han har ju icke

Förste Beskickningssekreteraren Braunerhielm,
W i e n .

tvekat att berätta de mest negativa saker om sig själv, vilket på något underligt sätt ger intryck av att han ibland är sanningsenlig till gränsen till ren dumhet.

Om han nu uppfattar mig som storspionen från Wien, så vet jag icke ord nog kvalificerande för att beskriva Din verksamhet i samma stad. Akta Dig så att Du icke också kommer i denna falska dager, och att Sohlman-planen ersätts med någon annan plan.

Vad Schöggls vidare uppgifter beträffar vill jag parentetiskt erinra om att under ockupationen kafeet i Hochhaus alltid var en samlingsplats för allehanda öststatsfolk. Om Schöggls beskrivning av sammanträffandet med Manfred och tjecken är korrekt, pekar väl detta på att, som vi ofta trott, Manfred är en skojare eller agent. Det är ägnat att väcka förvåning, att Manfred hyser sådant intresse för en typ som Schöggel. Manfred kanske (genom ekonomisk ersättning) har bättre handlag med Schöggel, men jag skulle betacka mig för att ha Schöggel & och Manfred med - för den delen - som medarbetare i min föregivna spionageorganisation.

Som framgår av de schweiziska uppgifterna om Schöggel har denne vistats utomlands efter den sista passkontrollmarkeringen (Din P.M. den 12 november 1958), vilket av allt att döma borde vara utresan Cornavain i Genève. Efter Lonaeus och mitt samtal med Schöggel i Kloten har denne tydligen begivit sig till Genève och därifrån avrest med flyg. Senare har han tydligen vistats utomlands och har väl då en dublett på det första passet. Om icke passfrihet föreligger vore det intressant att erfara, vad österrikarna säger härom.

Man frågar sig onekligen återigen, varifrån Schöggel, som ju ger intryck av att ha det ganska knelt ställt, fått pengar till alla dessa resor, varav en hel del företagits med flyg. Som Du ser av den promemoria med upplysningar, som schweizarna lämnat om Schöggel, har de beredvilligt lämnat uppgifter om hans brott på sktenskapsmarknaden och bedrägerifronten. Schweizarna kände även till att han arbetat för CIC. Det föreföll emellertid, som om kriminalkommissarie Schmidt, när han läste Schöggels akt, vilken han uppenbarligen aldrig sett tidigare, hoppade över vissa partier. Måhända handlade dessa om Dubois eller om för schweizarna känd agentverksamhet från Schöggels eller andra personers sida. Det vore därför intressant erfara, om den uppteckning av österrikiska polisens undersökning rörande Schöggel,

vilken insändes med Ditt handbrev den 21.11., även inkluderar i Österrike tillgängliga uppgifter från Interpol. Eftersom Schöggel ej haft något otalt med svenska polismyndigheter, figurerar han ej i de Interpol-förteckningar, som finns att tillgå hos polisen här, och har vi svårt att infordra dem utan att för Interpol angiva skälet härför. Jag tycker det vore intressant att veta, om Schöggels syndaregister sträcker sig utöver vad vi erfarit genom österrikiska och schweiziska polisen.

(Gunnar Lorentzon)

S. Lönn

Utdrag

Strängt förtroligt.

P.M.

Över samtal med Lucien Gouazé den 13.12.58.

Om några av sina medfångar i Vladimir-fängelset uppgav Gouazé följande.

Langfelder hade han aldrig hört talas om, liksom ej heller Schöggel och Thomsen, alias Grosheim-Krisco.

Posch ville han varna för, under det att Schandl och - fastän kanske i mindre grad - Maximoff hade varit trovärdiga personer.

Stockholm den 20.12.1958.

/u/L. Leifland

Utdrag.

Strängt förtroligt.P.M.

angående samtal med Horst Theodor Mülle den 15
december 1958.

Mülle uppgav att han hört talas om att den tyske fältmarskalken von Kleist varit inspärrad i Vladimir-sjukhuset, men erinrade sig att von Kleist hade avlidit i Vladimir redan före hans ankomst dit. Schöggel hade Mülle aldrig hört talas om, liksom ej heller Grossheim-Krisko. Höchli var honom däremot bekant som en "Hochstapler och Spitzel".

Stockholm den 20 december 1958.

/u/Leif Leifland

Sehr geehrter Herr Braunerhielm.

Vor mein Schreiben, möchte ich Ihnen eine grosse Ueberraschung berichten: Ich bin seit 15.Dec.58 nicht mehr bei "Austria Airlines" Flugplatz Schwechat. Ich bin jetzt ohne Arbeit. Warum ich nicht mehr dort arbeite und wenn ich Ihnen aber (?) schreiben soll dann muss ich ein kleines Buch schreiben. Ich werde Ihnen alles erzählen wenn Sie wieder in Wien sind. Ich weiss nicht ob Sie mit mir noch sprechen werden, wo Sie mir den Name "Lügner" gegeben haben, noch bei unserem letzten Gespräch. Aber da kann ich Ihnen nur das eine Wort sagen. Sie haben nicht viel mit Ex-Agenten gesprochen, denn sonst würden Sie nicht so was sagen. Ich bin Ihnen nicht böse wegen diesen Namen, den Sie mir gegeben haben. Darum möchte ich Ihnen nur sagen, glauben Sie mir nicht aber prüfen Sie alle meine Erzählungen. Denn wenn ein Mensch in eine Agenten-Schule geht ist das erste "Märchen muss einer Erzählen" und wenn er es nicht kann, dann wird aus ihm nie ein guter Agent. Nun schluss mit diesem.

Also ich habe mein Weihnachts Geschenk erhalten, dass ich jetzt ohne Arbeit bin. Bitte ich möchte Sie fragen, haben Sie auf mich und meine Frau vergessen wegen unsere "alten Kleider?" und werden wir es noch bekommen vor die Weihnachten? Und werden Sie meiner Frau eine Karte schreiben?

Nun ich lege Ihnen einen neuen Bericht bei und eine Foto, die für die Westmächte ein sehr grosses Interesse ist. Dieses Foto ist nur mit sowjetische Staatsbürger. Und zwei Menschen sind oben die nur geheime Sachen arbeiten für die "GPU" es sind die zwei was am Foto das Kreuz haben. Den mit die zwei Kreuze habe ich in Zürich, Marseille, Genev, Paris, München, Basel, selbst gesehen, jetzt ist er auch in Wien, und fährt mit einem russischen Botschaftsautom um. Ich habe mit der Ottilinge gesprochen und habe viel Neues gehört, ich werde Ihnen alles er-

zählen wenn ich noch in Österreich bin, denn ich werde vielleicht auf einige Wochen nach Wiesbaden gehen, um Arbeit suchen, vielleicht haben die Amerikaner für mich eine Arbeit, denn Sie haben kein Vertrauen zu mir. Bitte, wenn Sie für mich eine Arbeit haben, dann schreiben Sie mir sofort Antwort, ich warte noch Ihre Antwort ab. Heute habe ich eine Nachricht erhalten, von Manfred "Doppelspiel". Ihr habt Manfred viel vertraut. Auch Manfred hat von den Russen Geld bekommen für seine Haft in Russland wie Frau Dr. Ottilinger, nur Max Manfred in Geheimen. Ich lege Ihnen auch meine letzte Beobachtung von Manfred bei. Jetzt haben nur zwei Menschen von alle Russland Heimkehrer Geld erhalten.

Ich bekomme nicht einmal mein Heimkehrer Geld von Österreich, die 300 S- im Monat. Ja, und Geld braucht man zum Leben, darum muss ich wieder Verbindung mit die Amerikaner aufnehmen. Und die werde jetzt Arbeit haben in Berlin. Aber ich warte erst auf Ihre Antwort, ob Sie nicht für mich eine Arbeit haben. Ich bitte Sie, geben Sie mir bald Antwort.

Nun möchte ich Sie fragen, ob Sie meine Karte aus Wien erhalten haben. Diesen Brief schreibe ich aus Leoben, denn ich bin auf Besuch bei meinen Onkel gewesen. Abend fahre ich nach St. Lorentzen zu meiner Frau. Ich habe noch nicht gesagt, dass ich nicht mehr bei der "Austria Airlines" arbeite, denn jetzt kann ich meiner Frau so was nicht sagen.

Nun beende ich mein Schreiben und Grösse Sie aus Leoben, so auch Ihre Frau und Kinder.

Otto

Sie sehen aus meinem Brief, was ich für ein Vertrauen zu Ihnen habe. Und ich werde für Sie und für Ihr Vaterland immer zur Stelle sein, und wenn auch mein Leben auf Spiel steht.

Otto

Bitte geben Sie mir sofort Antwort und sagen Sie mir was ich machen soll.

Otto

11.XII.1958

Manfred hat gesprochen mit diesem Herrn über ^Wzwei Stunden von $\frac{1}{2}9$ - $\frac{1}{2}11$ in Opernstrasse (?) Die Nummer des Auto DT 454 CD war rot. Mercedes 180 schwarz es waren zwei Herrn. Einer ein Dicker rundes Gesicht und eine Klose (?) 50-55 Jahre, und der andere jünger 25-28 Jahre alt, gross, schwarze Haare.

Dann fuhr Manfred mit seine VW-Wagen ab, wohin? Und die anderen fuhren auch ab.

Taström (Hotel) Schwede

(Tason) Sonnenaufgang)

Taström ist der Name des Schweden der im selben Hotel wohnt, wo ich bin. Er fährt in der Früh ab und kommt immer nach 24 Uhr nach Hause.

Broder, *(Lorenz)*

* Bifogade brev är ganska typiskt för "Herr Otto."
Några kommentarer.

Bist vi träffades kom Otto med en del idiotiska påståenden om att han visste ett flera olika svenskar alltjämt förhörde Heimkehrer i Österrike. Detta betecknade jag utan vidare som lögn, vilket han då tycktes finna lustigt. Nu tyck han ha börjat grubbla över uttrycket.

Jag har tidigare lovat söka tiggia ihop gamla kläder åt honom och hans fru samt likaledes lovat att meddela honom om jag hör talas om ett lämpligt arbete åt honom.

Han har nämnt dels att en svensk bodde på det lilla helt obekanta hotell där han själv vistas - t.o.m. i rummet bredvid hans - dels att en svensk skulle ha förhört den kända Frau Dr Ottilie. Sistnämnda uppgift hade han fått från en kamrat. Då beskrivningen på den senare svensken kunde stämma på vännen Rudolf sade jag oförsiktigt nog att det kunde vara lustigt att få reda på vem det varit fråga om.

Det verkar som om Otto är betänkt på att överge hustru, barn och mig. Om Du vill att jag skall besvara brevet kan Du meddela mig på tel. 55 18 20

Säsongens hälsningar,

Ernst Brandt

Schögl 17/13 V

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Wien den 17 mars 1959.
R. 18. 2 del. (2 ex. vardera)
Strängt förtroligt.

1.4.59
a + b f.k. till
Thulin (H-stpl)
/u/Aström

Schögl

Broder,

Pammers efterträdare som chef för säkerhetspolisens byrå i inrikesministeriet, förutvarande polischefen i Linz, Hofrat Rupertsberger, har till mig överlämnat en promemoria med vissa kompletterande upplysningar om Otto Schöggl's straffregister, vilken jag under återopande av Ditt handbrev den 10 december ber att få insända. Uppteckningen innehåller framförallt upplysningar om den österrikiska och schweiziska polisens kontakter i ärendet Schögl. Det framgår även, att Schögl varit efterlyst av myndigheterna i Innsbruck samt vid ett tidigare tillfälle suttit arresterad i Leoben för "Gefährdung der körperlichen Sicherheit".

I detta sammanhang ber jag få meddela, att Schögl en av de sista dagarna i januari ånyo tog kontakt med mig. Han syntes blott vara pratsjuk och hade intet egentligt ärende, förutom att han tiggde mat och kläder åt sin hustru. Jag lät honom vänligt men bestämt förstå, att jag icke var det ringaste intresserad av hans svammel om allsköns agentverksamhet i Österrike och annorstädes, som han nu - liksom tidigare - uppgav sig känna till. Sedan dess har han icke längre låtit sig avhöra. Dr Rupertsberger berättade emellertid, att han nu börjat besvara ett flertal andra utländska beskickningar i Wien med erbjudanden om sina tjänster eller med uppduktade historier i tydligt utpressningssyfte. Vid dessa tillfällen

Herr Förste Sekretären G. Lorentzon,
Utrikesdepartementet.

15/14

hade han lämnat vitt skilda meddelanden om sina antecedentia. Inrikesministeriet vore i färd med att utarbeta en uppteckning härom, som vi i sinom tid skola få del av.

Schöggel har hänvisat till att en person vid namn Gustav Täuber skulle kunna intyga vilken förträfflig människa Schöggel själv vore. Jag ursluter en uppteckning, som jag nu erhållit, om Täuber, varav framgår, att denne av sina medfångar i Sovjetunionen betraktades som kriminell. /2

Jag vill vidare tillfoga, att jag frågat vår amerikanske kontaktman om han från Frankfurt ännu erhållit några utförligare upplysningar om Brugger. Vederbörande svarade, att han icke erhållit något som helst besked, men lovade påminna i saken.

Erik Braunerhielm

Im Nachhange zur hiesigen Information vom 13.11.1958 wird auf Grund des Ersuchens vom 12.12.1958 mitgeteilt:

Die Person des Otto S c h ö g g l (21.2.1917 geb., österr. Stbg., vern.) hat auch die österr. Landesstelle der IKK (INTERPOL) befasst. Die Direktion der Polizei des Kantons Zürich (Fremdenpolizei) ersuchte nämlich am 19.12.1956 um Auskunft über Vorstrafen des Otto S c h ö g g l, der sich um Aufenthaltbewilligung im Kanton Zürich bewarb.

Das schweizerische Zentralfürsorgeamt in Bern ersuchte am 22.12.1956 um die gleiche Auskunft, da sich S c h ö g g l zu dieser Zeit in Basel (Schweiz) in Strafuntersuchung wegen Betruges und Zechprellerei befand.

Vom Landesgericht Innsbruck war Otto S c h ö g g l wegen Betrugereien, Diebstählen und Veruntreuungen zur Fahndung ausgeschrieben worden. Als sein Aufenthalt in der Schweiz bekannt wurde, stellte das österreichische Bundesministerium für Justiz einen Auslieferungsantrag, dem das Eidgenössische Justiz- und Polizeidepartement in Bern am 27.12.1957 mit der Massgabe stattgab, dass die Auslieferung erst vollzogen werden könne, wenn Otto S c h ö g g l der schweizerischen Gerichtsbarkeit Genüge geleistet haben werde.

Am 16.10.1957 wurde Otto S c h ö g g l aus der Schweiz als Auslieferungshäftling nach Österreich überstellt.

Otto S c h ö g g l ist im Strafregisteramt wie folgt vorgemerkt:

- 1) BG.St.Gallen I.Abt. (Schweiz) 14.5.1957, Art.148/1 u.2 STGB.- i.V. mit Art. 63, 64, 65, 68/1, 69, 55 STGB. (gewerbs.Betrug, einf.Betrug) 10 Mo.Gef. u. 10 Jahre L.Verw.
- 2) BG.Leoben, 23.4.1958 wg.Gef.d.körperl.Sicherheit (§ 431 StG.) zu 24 Stunden Arrest verurteilt.
- 3) KG.Leoben, 19.6.1958 (wg. Verbrechens des Betruges u. der Veruntreuung) (§§ 197, 200, 201 d, 183 StG.) zu 10 Monaten schwerem Kerker verurteilt.

19.1.1959.

1515

Zur seinerzeitigen Anfrage:

Gustav T ä u b e r (Invalidenrentner, 18.8.1897 Jagielnica geb., Österr. StA., mos., verh., in Wien 12., Hohenbergstrasse 7/2/1/4 wH.) wurde im Jahre 1938 aus rassistischen Gründen interniert und befand sich im Juli 1944 in einem Lager Lublitz/Polen. Dort kam er während der Kriegshandlungen zwischen deutschen und sowjetischen Truppen in russische Gefangenschaft und wurde von den Sowjets wegen angeblicher Spionage zu Gunsten Deutschlands zu 10 Jahren Arbeits- und Besserungslager verurteilt. In der Folge wurde er in den Lagern Poltevena, Zentral Dolnika, Sbaask und zuletzt im Lager Karaganda festgehalten. Im letztgenannten Lager wurde er durch einen Unfall arbeitsunfähig und bekam von den sowjetrussischen Behörden eine Rente zugesprochen. Am 9.7.1955 wurde er schliesslich nach Österreich entlassen.

Von Mitgefangenen wird Täuber als kriminelles Subjekt bezeichnet und ausserdem beschuldigt, mit Aufträgen des sowjet. Nachrichtendienstes nach Österreich gesandt worden zu sein. In dieser Richtung ist er aber bisher nicht in Erscheinung getreten.

7.1.1959.

15/6

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

31.7.59
a + b f.k. till
Thulin (H-stpl.)
/u/Leifland

Wien den 15 juni 1959.
R 18. Strängt förtroligt.
2 bil. (2 ex. vardera)

17-6 59

P 2 Fu

Broder,

./1-2

Från inrikesministeriet ha vi erhållit i avskrift
närslutna tvenne promemorior, vilka distribuerats till alla
av saken intresserade beskickningar i Wien.

I det ena aktstycket varnas för Otto Schöggel och
Paul Kranitzer, vilka betecknas såsom "Nachrichtenschwindler".
De ha de senaste månaderna vänt sig till olika polisiära
myndigheter med erbjudande om sina tjänster på underrättel-
seväsendets område o.dyl. Icke blott Schöggel utan även
Kranitzer äro ju för denna beskickning bekanta (jfr bl.a.
545 B 23.8.55).

I den andra uppteckningen varnas av liknande skäl för
en person vid namn Franz Laufer. Denne har emellertid ännu
icke uppsökt oss.

Harald Edelstam

Herr Utrikesrådet S. Åström,
Utrikesdepartementet.

1517

Otto S c h ö g g l (Kraftfahrer, 21.2.1917
Wien geb., österr. StA., St. Lorenzen im Mürztal/Stmk
wh.) und Paul K r a n i s t e r (Hilfsarbeiter, 13.4.1920
in Pecs/Ungarn geb., österr.StA., Wien 20., Othmar-
gasse 11/19 wh.) sind Nachrichtenschwindler und wird
vor ihnen gewarnt.

Die beiden kehrten nach Abschluss des öster-
reichischen Staatsvertrages aus der Haft in der UdSSR
nach Österreich zurück. In den letzten Monaten sind sie
an verschiedene Sicherheitsdienststellen mit dem Angebot
herangetreten, interessantes Nachrichtenmaterial lie-
fern zu können. Tatsächlich sind die beiden jedoch nur
daran interessiert, auf irgendeine Weise zu Geld zu kommen.

25.3.1959

1518

57/440 *Schöggls*

KUNGL.
SVENSKA AMBASADEN

Wien den 7 juli 1959.

Nr 440. 7. 641.

samtal med Mr. *Schöggls*
Herrmann

R 18. Strängt förtroligt.

hbr. lmd. / A. Allard 1.6.59

15.7.59. 4-stpl
a + b i. str. f. k. till
Statspolisint. Thulin
/u/Aström, Ch. pol. avd.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria rörande samtal med den ur sovjettrysk fångenskap repatrierade österrikiskan Margarethe Herrmann. Såsom därunder framgår, har denna icke kunnat lämna några upplysningar rörande svenske fångar i Sovjetunionen. Däremot har hon lämnat en beskrivning av sjukhuset i Vladimir, som i flera hänseenden bekräftar trovärdigheten av Schöggls utsaga.

I det österrikiska inrikesministeriets arkiv har någon person vid namn Ilo Winkler icke kunnat återfinnas. Säkerhetspolisen i Wien har emellertid numera hänvisat till en Elfride Winkler, född 1922, vilken 1955 återvände från Sovjetunionen. Denna, som även kallar sig Ellelora eller Ella, torde vara identisk med Margarethe Herrmanns cellkamrat. Hon var efter kriget inblandad i en bedrageriaffär och häktades den 15 januari 1948 av den sovjettryska polisen såsom misstänkt för samröre med det franska underrättelseväsendet. Medfångar ha om henne uppgivit, att hon i de sovjettryska fångelserna misstänktes för att vara cellspion.

Så snart Elfride Winklers nuvarande uppehållsort ut-

1519

*Uddrag ur P. M. - arkiv
Samlad av Mary Herrmann*

på våren 1955, då hon forts till Moskva för att i september samma år repatrieras.

Förutom de i det föregående nämnda personerna kunde Herrmann icke erinra sig några namn. Hon visste blott att de låg i lager och fängelser, i vilka hon vistats - Poima, Verchne Ural'sk och Wladimir - uteslutande hyste politiska fångar men hon kunde i övrigt icke redogöra för vilka kategorier, som uppehöll sig exempelvis i Wladimir. Hon kände till att många av internerna i sistnämnda fängelse voro tyskar men syntes icke ha hört talas om att flera av dem skulle vara officerare eller diplomater. Jag nämnde, som vanligt, ett stort antal namn, bl.a. Kitschmann, Richter, Langfelder, olika namn på "Wallen", Schöggel etc. men hon reagerade icke för något av dem. Hon kände till en början icke ens igen namnet dr Ottillinga, den mest bekanta av de österrikiska kvinnliga fångarna. Först på upprepade ledande frågor uppgav hon att hon hade hört talas om att dr Ottillinga hade suttit i Wladimir.

Margarete Herrmanns uppgifter om ordningsföljden beträffande de celler i vilka hon uppehållit sig i sjukhuset voro mycket virriga. Jag lyckades därför aldrig med fullständig säkerhet klargöra, huruvida hon första gången träffade Warhanek i Corpus III eller i sjukhuset. Det blev icke heller fullkomligt utrett när hennes blindtarmsoperation ägde rum och huruvida hon verkligen begick självmordsförsöket under den tid hon satt med Ellelora Winkler eller senare. I varje fall hävdade hon med beständighet, att hon varit tillsammans med Winkler under den första delen av sin vistelse i sjukhuset samt att den person hon sist träffade var "Altmutti", med vilken hon satt en längre tid. Skulle detta vara riktigt kan Gustav Richter knappast ha erfarit de båda österrikiskornas namn så sent som i april-maj 1955.

Med stor svårighet och synbarligen uteslutande med hjälp av sitt synminne lämnade Margarete Herrmann ett antal upplys-

1520

ningar om sjukhusets utseende och förhållandena i detta - bl. a. de träffande "Spanns kuggfrågor" - som tydde på att bekräfta ingående kunskaperna om Schöggls uppgifter. Hon berättade, att sjukhuset var praktigare byggt och hade större fönster än övriga fängelsebyggnader. Herrmann trodde, att huvudingången var placerad på ena långsidan. Huset hade, enligt vad hon uppgav, tre våningar. Vidare ville hon göra gällande, att byggnaden även haft en källare. Hon hade nämligen utifrån sett fönstergluggar i marknivå.

Antalet celler i varje etage uppskattade Herrmann till 15 å 20. När man från första våningens korridor såg ut genom balustraden mot den inre hallen, kunde man se alla våningarna såväl uppåt som nedåt. Herrmann mindes icke, att korridoren i bottenvåningen varit omgärdad av en vägg, så att man från övriga etager icke kunde se in i denna.

Hon ville minnas, att två av de celler hon suttit i haft numren 9 och 32. Hon trodde - ehuru hon icke var fullt säker, att båda numren hänfört sig till de celler, i vilka hon varit tillsammans med Winkler.

Cellernas utseende beskrev hon på exakt samma sätt som Schöggli. Vid högra väggen från ingången sett stod således en säng, en annan säng stod under fönstret och vid vänstra väggen fanns ett bord med tvenne stolar. Till höger om ingången fanns en kamin inmurad i väggen, till vänster en hink. Herrmann kunde icke erinra sig var lampan i cellen var placerad men bejakade frågan huruvida ljuset varit tätt även om natten. Vid ena ändan i varje korridor fanns en toalett, vilken fångarna under hennes tid fingo besöka två gånger om dagen.

Rastgården, som under hennes tid i sjukhuset varit byggd av trä, hade omfattat 5 å 6 boxar och varit belägen utmed ena långsidan nära ena hörnet av byggnaden.

De sjukhusinterner, som så kunde fingo gå i rastgårdarna omkring en timme på förmiddagen och omkring en timme på eftermiddagen.

I en cell nära hörnet i sjukhusets första våning hade suttit en vansinnig ryss, som ofta skrikat och bråkat. En dag, när Herrmann befann sig i rastgården, hade ryssen slagit ut fönsterrutan i sin cell, så att glasskarvorna fyllt kring henne. Herrmann var säker på, att mannen suttit i våningen en trappa upp - annars kunde ju glasbitarna icke falla ned på henne. Det förefaller, som om ryssen kunde vara identisk med den av Spann omtalade Kugloff, ehuru denne, enligt Spann, satt i bottenvåningen.

Sjukhuset hade endast haft kvinnliga läkare. Den läkare, som opererat henne för blindtarmsinflammation hade varit över medellängd, kraftig, mörk och vacker, men hon tyckte sig också minnas en äldre judinna.

När hon skulle opereras hade Herrmann i läkarens närvaro burits ut på bår av två soldater. Hon kunde icke längre redogöra för, var operationssalen var belägen.

Sedan hon dömts i St. Pölten, hade Herrmann aldrig varit utsatt för något förhör. När fångarna från Moskva anträdde hemresan, hade de dock varnats för att efter återkomsten närmare berätta om sina upplevelser.

Wien den 7 juli 1959.

Erik Braunerhielm

Avskrift av chifftertelegram till
beskickningen i Moskva den 16 juli 1959.

Telefonsamtal Leifland/Ryding. Orden cit öster-
rikiske medborgaren O.Schögg1, född den 21.2.1917
slutcit utbytes alltså mot orden cit en österrikisk
medborgare slutcit. Även i övrigt utbytes ordet Schögg1
mot ordet österrikaren eller dylikt.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Politiska avdelningen

Avdelningschefen

Schögg
Förtroligt.

P.M.

Yes
Efter bemyndigande av utrikesministern meddelade jag igår per telefon överdirektören von Dardel, att den österrikare, som åberopas i vårt memorandum till det ryska utrikesministeriet den 18 juli, heter Otto Schöggel och bor Fasangasse 23 i Wien. Till svar på fråga sade jag, att enligt Schöggels uppgifter Wallenberg befunnit sig vid relativt dålig hälsa. Jag upplyste också om att Schöggel måste anses som en person med en rätt labil läggning och att detta varit ett av skälen att vi icke velat lämna ut hans namn till ryssarna.

Idag har jag lämnat samma uppgifter per telefon till advokaten Nisser med tillägget, att Schöggel kan antas ha varit i åtminstone ett lands tjänst som underrättelseman och befinner sig i besvärliga pekuniära omständigheter. Nisser frågade, om han kunde få ta del av handlingarna beträffande Schöggel. Jag gav icke något svar på denna fråga och antydde, att endast utrikesministern kunde fatta beslut härom.

Stockholm den 30 juli 1959.

A
Sverker Åström

1521

Nedanstående personer har på förfragan förklarat sig
icke ha träffat eller hört tals om någon funne
vid namn Schöggel:

Brugger
Gouazé
Mulle

Geissler
Jordan
Supprian
Voss

Wien den 24 juli 1962.
R 18. Strängt förtroligt.
bil.

Besder,
Vill du karta en bild i
dette - 77 stier be Vore Sjöbolen jare en
mee de kigval jämföras.

Villp.

R
A

Lis om, se
speciellier hos hr A.

Broder,

Beskickningen uppsöktes den 11 innevarande juli av Otto Schöggel, vilken, som bekant, uppträtt såsom vittne i Wallenberg-affären. Schöggel, som mottogs av attachén Lindblom, meddelade, att han nu slutfört en bok om sina upplevelser som fånge i tyska och ryska läger. Han påstod, att en tysk veckotidskrift - "Stern Illustrierte" (Postfach 100, Hamburg) - hade för avsikt att inköpa och trycka ifrågavarande bok. Innan så skedde önskade emellertid Schöggel, att beskickningen skulle få taga del av manuskriptet. Detta överlämnades till Lindblom, som på Schöggels begäran lovade att återlämna detsamma senast inom fjorton dagar. Schöggel förklarade utlåningen av manuskriptet på följande sätt. Under de förhör, som på sin tid hölls med honom å beskickningen, hade han lovat "svenskarna" (envoyén Lundberg samt sekreterarna Lorentzon och Braunerhielm) att - därest han någon gång skulle skriva en bok om sina år i fångslägen - dessa skulle få genomläsa manuskriptet, innan det trycktes. Han hade nu kommit för att infria detta löfte.

Jag har numera genomgått manuskriptet, som är inskrivet i en tjock rödbrun anteckningsbok. Det består av 150 handskrivna sidor, som i maskinskrift skulle bli va omkring 50 - 60 sidor i A 4-format. Boken omfattar följande avsnitt:

Herr Utrikesrådet S. Åström,
Utrikesdepartementet.

1522

- sid. 1-46 Schöggls upplevelser i tysk fångenskap;
sid. 46-48 Schöggls samröre med den amerikanska ockupa-
tionsstyrkan i Österrike;
sid. 48-150 Schögggl häktas i ryska zonen i Wien. Lågren i
Lemberg, Vorkuta, Vladimir och Potma. Hemresan
och återanpassningsproblem.

Såsom allmänt omdöme vill jag framföra, att Schöggls skriftliga framställning synes vara betydligt klarare och redigare än hans muntliga redogörelser.

Wallenberg omnämnes å följande sidor: 117-130, 133-134, 147-150. Ifrågavarande tre avsnitt har jag låtit avskriva och här närsluta. I beskickningens avskrift har Wallenbergs namn, som i manuskriptet är fullt utskrivet, betecknats med W.

Såsom framgår av en jämförelse med det samtal, som fördes med Schögggl den 8.11.58 (827 B 11.11.58) innehåller föreliggande manuskript ej några nyheter av sakligt intresse. Vissa avvikelser förekomma. Så exempelvis omnämnes icke i manuskriptet att Wallenberg - under den tid Schögggl vistades i dennes cell - skulle ha läkarundersökts och fått sprutor. Under ovanstående samtal gjorde Schögggl gällande, att han införts i Wallenbergs cell i februari 1955. I manuskriptet säges, dels att detta ägt rum i mitten av februari eller början av mars (sid.117), dels att Wallenberg levde ännu i mars 1955 (sid.117). Schögggl hade under samtalet den 8.11.58 förklarat, att han endast med Manfred talat om Wallenberg. På sid.133-134 påstår Schögggl, att han omnämnt Wallenberg för Sanitzer och att han ej kunde erinra sig om han för "M.M." (Maximilian Manfred) yppat något om den fängne svensken.

En ytterligare fingranskning skulle uppvisa flera olikheter mellan Schöggls uttalanden under förhören och i manuskriptet, men, såsom redan anförts, har jag inte kunnat finna, att manuskriptet skulle innehålla någon ny sakuppgift av intresse. För departementets kännedom har jag dock, särskilt med tanke på en eventuell publicering av manuskriptet, velat översända ett utdrag av de sidor, där Wallenberg omnämnes.

Slutligen må tillfogas, att beskickningen den 23 innevarande juli mottog ett brev från Schögggl, vari denne hemställde, att manuskriptet måtte sändas till det svenska konsulatet i München, vareft han personligen skulle avhämta detsamma. Manuskriptet avsändes samma dag till nämnda konsulat.

Sven Allard

1)

.....Som um die Mittagszeit kam ich in diese Zelle. Zwei Stunden später, sprach mich dieser Mann in nicht gut russisch an.

"Bist Du ein Russe?"

"Nein, ich bin ein Österreicher aus Wien."

Sagte ich zu ihm.

"Warum kamst Du in diese Zelle?"

fragte mich dieser Kranke.

"Das kann ich Dir nicht sagen, denn ich weiss es selbst nicht?"

Sagte ich.

"Denn ich bin schon viele Jahren immer allein in einer Zelle, seit ich bei den Russen bin. Ein Mal in Moskau brachte man mir einen in die Zelle." Sagte der Kranke.

"Ich bin schon über ein Jahr, schon sehr krank, man bringt mich vor zwei Monaten hier her." Sagte der Kranke.

"Sind wir hier noch in Moskau?"

fragte mich der Kranke.

"Nein, Sie sind jetzt im Krankenhaus des Zuchthaus-Wladimir, das 200 km nördlich von Moskau ist." Sagte ich.

Nach einer Zeit später, fragte mich der Kranke wieder:

"Bist Du ein Österreicher und aus Wien?"

Diesmal sprach er deutsch, aber auch nicht sehr gut.

"Ja ... " Sagte ich.

"Wenn Du wieder in Deine Heimat kommst, dann gehe in Wien zur schwedischen Botschaft und sage, Du warst mit ein Schwede beisammen, der im Jahre 1945 aus Budapest von den Russen nach Moskau verschleppt wurde, wenn Du meinen Name nicht behalten kannst. Meine Name ist W."

"Ja, ich werde es machen, wenn ich glück haben soll und meine Heimat wieder sehen werde." Sagte ich zu den Schweden.

Der Schwede konnte nicht gut sprechen, denn aus seinem Mund läuft immer ein Schleim raus. Sein Gesicht war sehr Hager, sein Körper habe ich nicht gesehen. Denn er konnte nicht aus dem Bett steigen. Und er hatte auch keine Haare auf dem Kopf. Dann Sprach der Schwede wieder zu mir. "Ich habe nichts gemacht gegen den Russen und wurde doch verschleppt, jetzt bin ich schon zehn Jahre gefangen und noch immer nicht habe ich ein Gericht gesehen."

1523

"Das ist nichts Neues bei den Russen, die behalten die Menschen so lang sie wollen."

Sagte ich zu den Schweden.

"Haben Sie schon mit einem Schweden gesprochen unter Ihr Gefangenschaftszeit?"

"Nein...." sagte ich.

"Mich können auch die Russen nicht mehr nach hause lassen, durch die Folterung habe ich für ewig an mein Körper andenken. Und daru lassen mich die Russen nicht Frei?"

Sagte der Schwede mit trännen zu mir.

"Das glaube ich nicht, Sie werden auch wieder Ihre Heimat sehen."

Sagte ich.

Ich erhielt keine Antwort, der Schwede ist wieder eingeschlafen.

Am nächsten Tag, in der Früh, sagte wieder der Schwede zu mir.

"Bitte nicht vergessen, die schwedische- Botschaft."

"Nein..." sagte ich.

"Ich glaube, die Russen wollen mich Kaput gehen lassen?"

Sagte der Schwede.

"Warum, wollen die Russen, dass Sie Kaput gehen sollen?"

Fragte ich.

"Denn ich bekomme schon lange keine Medizien, wie ich es früher bekam."

Sagte der Schwede.

"Die Russen haben gegen mich, dass grösste Verbrechen begangen."

Sagte der Schwede.

Vor dem Frühstück, kam immer die Ärztin mit einer Schwester und diesmal war auch der Politoffizier vom Zuchthaus dabei. Somit war mein Gespräch mit dem Schwede für immer beendet.

Als mich der Politoffizier sah, sprach er sofort mit der Ärztin, aber so, dass ich es nicht hören konnte.

Sofort kam die Ärztin zu mir, und sagte ich komme in eine andere Zelle, der Mensch ist verrückt.

Keine fünf Minuten und ich wurde von zwei Krankenwächter mit der Tragbahr in eine andere Zelle gebracht, wo ich wieder allein war, aber auch in dieser Zelle war ein zweites Bett. Am Selben-Tag am Nachmittag wurde ich von Politoffizier aufgesucht:

"Wie geht es Ihnen nach der Operation?"

Fragte mich der Politoffizier.

"Nicht gut ich habe jetzt schmerzen."

Sagte ich zur Antwort.

"Ist Ihnen noch der Name bekannt mit dem Sie die letzte Nacht

verbracht hatten, ich meine dieser Verrückte?"

"Nein, er hatte mit mir kein Wort gesprochen." Sagte ich sofort.

"Der Verrückte wird doch Sie angesprochen haben oder was erzählt haben?"

"Nein, denn nach der Operation, hätte ich auch nicht mit Ihm gesprochen, denn ich habe starke Schmerzen gehabt." Und dachte mir, warum fragte mich gleich der Politoffizier, dann muss dieser Schwede ein grosser Mann sein?

Der Politoffizier gab mir eine Zigarette und ein Packet "Machowka-Tabak.

"Denken Sie nach, hatte Ihnen der Verrückte nicht seinen Namen gesagt?"

"Ich würde es doch sagen, wenn ich seinen Namen gehört hätte. Warum soll ich es nicht sagen?"

Nach langen Schweigen des Politoffizier, sagte er plötzlich.

"Wenn Ihnen der Name des Verrückten, doch von Ihm gesagt wurde und später doch auf sein Name kommen sollen, dann geben Sie es mir bekannt. Dafür bekommen Sie von Mir sehr viel zum Rauchen."

"Er hatte mir, nie seinen Name gesagt, und ich habe mit Ihm kein Wort gesprochen."

Sagte ich zum Politoffizier.

"Ist gut - ^e danken Sie, wass ich Ihnen versprochen habe?" Sagte der Politoffizier.

Dann ging der Politoffizier aus der Zelle. Denn ganzen Nachmittag und Abend denke ich auf die Fragen die mir der Politoffizier über den Kranken gegeben hatte.

Warum wurde ich so oft gefragt, ob ich seinen Name weiss? ~~Wer~~ ist und was war dieser Schwede. Warum kam sofort der Politoffizier zu mir und fragt mich ob ich seinen Name weiss?

Am nächsten Tag, wurde auch ich von der russischen Ärztin gefragt die mich zwei Mal Operiert hatte.

"Können Sie mir sagen, denn Name des Verrückten, wo Sie eine Nacht waren?"

"Ich kann Ihnen Frau Doktor, denn Name nicht sagen, denn ich habe kein Wort gesprochen mit Ihm und ich hatte auch starke Schmerzen." Sagte ich zur Ärztin.

Und so wurde ich öfter von der Ärztin gefragt ob ich den Name von den Verrückten schon weiss.

Die Ärztin kam auch öfter Nachmittag in die Krankenzelle, wass früher nie war.

Wenn die Ärztin Nachmittag kam, gab Sie mir immer wass zum Rauche und frug mich, wass der Verrückte mir alles erzählt hatte.

Ich gab der Ärztin immer nur diese Antwort. "Ich habe mit diesem Kranken, kein Wort gesprochen und er hatte mir auch nie seinen Namen gesagt."

Das waren immer meine Antworten, wenn ich über diesen Schweden gefragt wurde. Im Monat März 1955, bracht man mich nach über vier Wochen Aufenthalt im Krankenhaus in eine Grosse Gemeinschaftszelle : dieser ich nur allein war.

Nach zwei Tage kam in meine Zelle der Politoffizier.

"Na, wie geht es Ihnen mit Ihre Füsse?"

Fragte mich der Politoffizier.

"Danke, es geht schon wieder."

Sagte ich.

"Jetzt wird Ihnen, der Name des Verrückten doch schon bekannt sein

"Herr Oberleutnant, ich kann Ihnen nie diesen Name des Kranken sagen, weil ich kein Wort mit Ihm gesprochen ~~haben~~ hatte."

Sagte ich zum Politoffizier.

"Warum kam ich nicht in die Zelle 7 zurück?"

Fragte ich sofort den Politoffizier.

"Es wird mit Ihnen noch ein russischer Offizier sprechen.- Nach diesem Gespräch werden wir sehen ob ich Sie in die Zelle 7 zurück geben kann." Sagt der Politoffizier.

Am nächsten Morgen wurde ich von einem Wächter ins Büro des Polit-offizieroffizier gebracht. Im Büro, war der Politoffizier und ein Hauptmann.

Als der Wächter vom Büro draussen war, wurde ich sofort von den russischen Hauptmann gefragt.

"Ist Ihnen der Kranke noch bekannt, als man Sie nach der Operation in eine Zelle brachte wo ein Verrückter war?"

"Ja, aber warum werde ich jetzt auch von Ihnen gefragt nach diesen Kranken?"

Fragte ich sofort diesen russischen Hauptmann.

"Hatte er Ihnen doch den Name gesagt?"

Fragte mich sofort der Politoffizier.

"Nein, und ich kann auch nie wass anderes sagen. Ich weiss seinen Name nicht, denn ich habe mit diesem Kranken kein Wort gesprochen. Denn ich hatte auch starke Schmerzen durch die Fussoperation."

Sagte ich zu Ihnen.

"Ist gut, Sie werden jetzt diese drei Schriftpapiere unterschreiben, dass Ihnen diese Name nicht bekannt ist und mit diesen Verrückten kein Wort gesprochen hatten."

"Ja, dass kann ich sofort unterschreiben, denn es ist die Wahrheit."

Sagte ich sofort.

"Es ist gut, aber wenn wir was hören, von Ihnen, wenn Sie vielleicht wieder in Ihre Heimat kommen und dort erzählen Sie was von diesen Verrückten, der Ihnen nur Lügen erzählt hatte, dann wird es für ihn sehr schlecht werden. Denn wir erfahren alles, wenn es noch so weit von der Sowjetunion weck ist."

Sagte zu mir der Hauptmann.

Nach dieser Erklärung, gab mir der Hauptmann, diese drei Beschriebene-Papiere die ich unterschreiben soll.

"Sagen Sie uns den Name des Verrückten, wenn er Ihnen bekannt ist, denn wenn Sie jetzt unterschreiben und später in Ihrer Heimat was erzählen von diesen Verrückten, dann sind Sie bald wieder bei uns."

Ich gab keine Antwort und unterschreibe diese drei in russisch beschriebene Blätter.

Als ich es nach meiner Unterschrift zurück gab, sagte zu mir der Hauptmann:

"Ist es Ihre Wahrheit, wass Sie jetzt unterschrieben habe?"

"Ja...!" Sagte ich sofort.

..... Nach einigen Wochen später erzählte ich auch in Hans Sanitzer von den Schweden den ich in der Kranken Zelle traf. Das ich auch oft von Politoffizier und von der Ärztin gefragt wurde ob ich den Name weiss von den Verrückten. Und, dass ich zu einen russischen Hauptmann geführt wurde und unterschreiben musste, dass ich seinen Name nicht weiss.

"Der Name W. von den Schweden, kommt mir sehr bekannt vor, aber ich kann es heute nicht mehr genau sagen von wo."

Ich glaube von früher."

Sagte Sanitzer zu mir.

Ich kann es heute nicht mehr genau sagen ob ich über den Schweden, auch mit den Wiener Rechtsanwalt M.M. gesprochen hatte.

.....

..... Erst nach einige Jahre später, melde ich es der schwedische Botschaft in Wien und in Zürich (Schweiz) von den Schweden denn ich in Krankenhaus des Zuchthaus Wladimir getroffen hatte. Ich hatte es vergessen, durch mein schweres Schicksal, dass mich erwartet hatte bei meiner Rückkehr aus der sowjetischen Gefangenschaft.

Durch einen Zeitungsbericht über ein Schweden, der im Jahre 1945 aus Budapest verschleppt wurde. W. Sofort gingen meine Gedanken zurück an den Tag, wo ich mit ein Schweden bekannt wurde, der mir auch erzählt hatte, dass er von Ungarn verschleppt wurde.

Jetzt ist mir auch bekannt, warum die Ärztin und der Politoffizier vom Zuchthaus Wladimir, zum sagten hatten, dass dieser Schwede ein Verrückter ist. Später musste ich noch unterschreiben, dass ich kein Wort von den Verrückten sprechen soll.

Jetzt ist mir auch alles klar, die Russen haben diesen Schweden schwer zusammen geschlagen, darum durfte kein anderer in seine Zelle. Und der Welt darf es sicher nicht bekannt werden, dass die Russen einen Schweden schwer gefoltert hatten.

Jetzt kann ich schwören, dass dieser Schwede "W." noch im Monat März 1955 gelebt hatte. Und das die Russen, der schwedischen Behörden, bekanntgegeben hatten er sei schon lange verstorben.

Da kann ich nur mit meiner Wahrheit als ehem. Spätheimkehrer den Russen zur Antwort geben:

"Es ist Lüge, der Schwede, W. hatte noch im Monat März 1955 im Krankenhaus 1 Stock Zelle No. 7 im Zuchthaus Wladimir gelebt."

Denn nach der Operation, wurde ich von zwei Kranken-Wächter auf der Tragbahre in die Zelle gebracht, wo der Schwede, W., der aus Ungarn im Jahre 1945 verschleppt wurde, war.

Ich möchte nur mit diesem Bericht von den Schweden, W. den Lesern erklären, wie die Russen gemeine Lügen über die ~~den~~ Gefangenen die Heute noch in der Sowjetunion berichten:

"Gestorben."

Und die Wahrheit ist.

"Lebt."

Darum, wer weiss es, wieviele Gefangene noch in der Sowjetunion leben. Aber von den Russen wurde bekanntgegeben, sie sind gestorben? Sonst war es in der Sowjetunion bis 1955 mitte Juni.....